

เพราะด้วยยาสมุนไพรมีขั้นตอนในการทำเป็นตัวยาลูกกว่ายาแผนปัจจุบัน เมื่อมีอาการเจ็บป่วยถึงจะกินยาสมุนไพร เมื่อหายแล้วจะไม่กลับมาป่วยอีก

การแปรรูปสมุนไพรเพื่อเพิ่มรายได้ ทำได้หลายวิธี โดยอาจมีการรวมกลุ่มกันผลิตยาสมุนไพร มีการประสานกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อขอความร่วมมือในการพัฒนาปรับปรุงการผลิตยาสมุนไพรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น รวมถึงพัฒนาปรับปรุงและควบคุมดูแลการผลิตยาให้มีประสิทธิภาพและปลอดภัยแก่ผู้บริโภคให้มากที่สุด

3) กระบวนการถ่ายทอดความรู้

3.1) การวางแผนและเตรียมการสอน

ครูผู้สอนได้ศึกษาแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน และได้ได้ปรึกษาหารือกับอาจารย์ใหญ่ เรื่องการเรียนการสอน สถานที่เรียนและเรื่องพันธุ์ไม้ ว่าควรนำต้นอะไรมาปลูก เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาหาความรู้ หลังจากนั้นได้จัดทำแปลงสมุนไพร เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ เมื่อปลูกแล้ว ก็ติดป้ายชื่อ บอกชื่อ และสรรพคุณของต้นไม้ที่เป็นยาสมุนไพรให้นักเรียนได้เรียนรู้ และศึกษาเกี่ยวกับสมุนไพรกับการรักษาโรค และขณะจัดทำแปลงก็สอนให้นักเรียนรู้คุณค่าของการปลูกต้นไม้ และการดูแลรักษาต้นไม้ที่เป็นยาสมุนไพร นอกจากนี้ได้มีการศึกษาค้นคว้ารายชื่อสมุนไพรที่เป็นตัวยาไว้ให้นักเรียนได้ศึกษาด้วย

3.2) วัตถุประสงค์/ เป้าหมาย

(1) เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักชื่อต้นไม้ที่เป็นยาสมุนไพรและบอกสรรพคุณในการรักษาโรคต่าง ๆ ได้

(2) นักเรียนรู้คุณค่าของต้นไม้บางชนิดที่เป็นยาสมุนไพร

(3) เพื่อค้นหาสื่อ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ ที่เหมาะสมกับการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.3) สื่อ / แหล่งเรียนรู้

- แผนผังสถานที่ปลูกสมุนไพร (สวนสมุนไพร ในโรงเรียนและนอกโรงเรียน)
- รายชื่อต้นไม้สมุนไพรทั้งในและนอกบริเวณโรงเรียน ได้สถานที่เรียน ได้ต้น

สมุนไพรจำนวน 100 ต้น ในบริเวณพื้นที่ 1 งานตั้งอยู่ในโรงเรียนบ้านโนนสูงดอนหลี่ ส่วนนอกบริเวณโรงเรียนมี 2 ที่คือ วัดสว่าง ดอนหลี่ จำนวน 60 ต้น พื้นที่ 1 งาน วัดบ้านโนนสวรรค์วราราม จำนวน 50 ต้น พื้นที่ 1 งาน

- สรรพคุณของยาสมุนไพร
- ยาสมุนไพรที่แปรรูปแล้วและการรักษา

3.4) เนื้อหา

เนื้อหาที่สอนประกอบด้วย ชื่อสมุนไพรต่าง ๆ ตามธรรมชาติ ตำราการรักษาโรคแต่ละชนิด การผสมด้วยยา วิธีเก็บด้วยสมุนไพรว่าต้องใช้เวลาใดในการเก็บยาแต่ละชนิด และต้องใช้ส่วนไหนบ้างของพืชสมุนไพรมาทำเป็นยาได้บ้าง เช่น ใบบัว ต้องไม่อ่อนไม่แก่เกินไป หรือบางอย่างต้องใช้ใบแห้ง ถ้าใช้ผลต้องมีผลที่แก่จัด ดอกให้แห้ง หรือประเภทใช้เปลือกสด เปลือกแห้ง หรือราก เป็นต้น

3.5) ระยะเวลาในการสอน

เวลาทำการสอนจะมีทั้งในโรงเรียน และนอกโรงเรียน เน้นการปฏิบัติจริง กล่าวคือ

(1) การเรียนรู้ในโรงเรียนกำหนดให้ใช้เวลาในช่วงบ่าย ของวันพฤหัสบดีทุกวัน ใช้เวลา 3 ชั่วโมง

(2) การเรียนรู้นอกโรงเรียนกำหนดใช้เวลาหลังเลิกเรียนแล้ว บางครั้งเนื้อหายังไม่จบดี นักเรียนจะตามพ่อครูไปเรียนที่บ้านในช่วงเวลาเย็นและวันเสาร์-อาทิตย์ ซึ่งในช่วงเวลานี้ นักเรียนจะได้พบกลุ่มของเด็ก ผู้ใหญ่ และเยาวชนในท้องถิ่น เข้าไปเรียนรู้และถามเรื่องราวสมุนไพรเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยอยู่ประจำซึ่งพ่อครูก็จะอธิบายให้ฟัง และให้นักเรียนเป็นผู้ช่วยจัดยาให้นักเรียนที่ไม่ใช่สาขาสมุนไพรก็ได้เรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน บางวันต้องพานักเรียนไปเรียนรู้ข้างนอกในพื้นที่จริง เช่น ในป่าชุมชน ในทุ่งนา เป็นต้น

3.6) ขั้นตอนวิธีการถ่ายทอด

การเตรียมความพร้อมก่อนเรียน

(1) เริ่มจากขั้นนำเข้าสู่บทเรียนโดยธรรมชาติของวิชา บางวันจะเริ่มด้วยการเล่านิทาน เพลง เกม บางวันจะเริ่มโดยพานักเรียนเดินศึกษาป่าในชุมชน บางวันทำกิจกรรมในสวนสมุนไพรของโรงเรียน นักเรียนที่เรียนมีจำนวน 23 คน โดยมีตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 ครอบคลุม ดังนั้น กิจกรรมการเรียนการสอนจึงจัดให้แตกต่างกัน นักเรียนที่ตัวโตๆ จะเป็นผู้ร่วมสาธิต และปฏิบัติการทดลอง ทดสอบการใช้สมุนไพรให้น้อง ๆ คู ส่วนนักเรียนชั้นเล็ก ๆ จะช่วยในเรื่องการเตรียมวัตถุดิบ การเก็บใบยาและรับผิชอบดูแลต้นไม้

(2) เมื่อนักเรียนคุ้นเคยกับครู กับต้นไม้แล้วก็จะฝึกให้รู้จักชื่อพืชสมุนไพร และสรรพคุณทางยา ครูต้องพยายามถามตอบซ้ำ ๆ เพื่อให้เด็กจำได้ นักเรียนที่ตัวโต ๆ จะช่วยแนะนำน้อง ๆ ในกลุ่มด้วย ในการเรียนแต่ละครั้งจะมีการจดบันทึกไว้ด้วยว่า ได้อะไรบ้างในแต่ละวัน และพ่อครูก็มีการจดบันทึกด้วย เพื่อนำไปพัฒนาแก้ไขปัญหาการสอนครั้งต่อไป

วิธีการถ่ายทอด

(1) วิธีการสอน พ่อครูจะสาธิตให้ดูก่อนโดยการนำสมุนไพรที่มีอยู่ในป่ามาประกอบเป็นยารักษาโรคแต่ละชนิด สอนวิธีการจัดด้วยยาเข้าด้วยกันแต่ละประเภท การเก็บใบยา และการ

วินิจฉัยโรค เป็นต้น เมื่อครูทำให้ดูแล้ว นักเรียนจะลงมือปฏิบัติตามและทำการทดลอง ชักถามครู และปฏิบัติซ้ำจนเกิดความชำนาญและมีความรู้จำได้

(2) การให้นักเรียนลงพื้นที่ทำความรู้จักกับต้นไม้ก่อน ที่อยู่รอบ ๆ ตัว ว่ามีต้นไม้ อะไรบ้างทั้งในชุมชนและบริเวณโรงเรียน ตลอดจนบริเวณสวนป่าธรรมชาติของชุมชน (ดอนปู่ตา) แล้วโยงเนื้อหาเข้ามาหาพืชสมุนไพรที่มีอยู่และที่ได้พบเห็นบ่อย ๆ ที่อยู่ใกล้ตัวและพืชผักสวนครัว ด้วย พ่อครูจะนำนักเรียนเดิน ดูและศึกษาลักษณะของต้นไม้สมุนไพรต่าง ๆ แล้วแนะนำว่าส่วนใด บ้างของพืชสมุนไพรที่นำมาทำยาบ้าง พืชแต่ละชนิดมีสรรพคุณอะไร รวมทั้งวิธีการปลูกและการ ขยายพันธุ์พืช แหล่งที่เกิดที่เหมาะสมของพืชแต่ละชนิด

(3) ครูภูมิปัญญา จะสร้างความเชื่อมั่น และให้นักเรียนเกิดความตระหนักในการใช้ สมุนไพรรักษาโรคต่าง ๆ โดยให้นักเรียนได้จดบันทึกชื่อสมุนไพรต่าง ๆ ไว้ ทั้งที่มีสอนและตาม ธรรมชาติ ตลอดจนจดตำราการรักษาโรคแต่ละชนิดด้วย มีการแนะนำวิธีเก็บตัวยาสสมุนไพรว่าต้อง ใช้เวลาใดในการเก็บยาแต่ละชนิด และต้องใช้ส่วนไหนของพืชสมุนไพร มาทำเป็นตัวยาได้บ้าง เช่น ถ้าใช้ใบ ต้องไม่อ่อน ไม่แก่เกินไป หรือบางอย่างต้องใช้ใบแห้ง ถ้าใช้ผลต้องมีผลที่แก่จัด ตากให้ แห้ง หรือประเภที่ใช้เปลือกสด เปลือกแห้ง หรือราก เป็นต้น

(4) ครูภูมิปัญญาฝึกวิธีการใช้สมุนไพรให้นักเรียนดู นักเรียนทำตาม และมีการ ทดลองใช้กับผู้ป่วยที่พบบ่อยในพื้นที่ เช่น เหา กลาก เกี๊ยง ปวดท้อง มีคบาด ฯลฯ แล้วนักเรียน ปฏิบัติตาม จนเกิดความเชื่อมั่น นักเรียนจะสนใจมากในขั้นตอนนี้

(5) ขณะที่ดำเนินการสอนครูภูมิปัญญา จะแทรกนิทาน เพลง หรือเกม ที่เกี่ยวกับ คุณธรรม จริยธรรม ทุกวันที่สอน เพื่อเสริมสร้างนิสัยให้นักเรียน เป็นผู้มีมารยาทเรียบร้อย และผู้อื่น นักเรียนจะชอบในการเรียนมาก

3.7) การประเมินผล

พ่อครูจะประเมินผลโดยการสังเกตว่าเด็กนักเรียนเข้าใจและทำได้ตามที่สอนหรือไม่ พ่อครูพอใจหรือไม่ ผ่านเกณฑ์หรือไม่ ซึ่งเป็นการประเมินผลนักเรียนตามสภาพจริง ถ้านักเรียนผ่าน เกณฑ์ พ่อครูพอใจแล้วจึงจะเริ่มบทเรียนหรือเนื้อหาใหม่ ต่อไป

4) ผลการถ่ายทอดความรู้ / การสร้างงานและอาชีพ

เมื่อนักเรียนได้สนใจเข้ามาเรียนและศึกษาอย่างเข้าใจถูกต้องในสาขาสสมุนไพรแล้ว จะ สามารถทำสมุนไพรไว้ใช้ได้ หรือรวมกลุ่มกันแปรรูปสมุนไพร ไว้จำหน่าย เป็นอาชีพเสริม เป็น การสร้างรายได้ระหว่างเรียนได้ด้วย การสอนสมุนไพรต้องใช้เวลามาก คือ ถ้าคิดจะเรียนสมุนไพร หรือทำยาสมุนไพร จะต้องสอนอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ ฝึกบ่อย ๆ และให้ปฏิบัติจริงตลอดไป จึง จะเกิดประโยชน์ที่แท้จริง ผู้ที่ทำการสอนต้องมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เป็นจริง จึงจะไม่เกิด อันตรายแก่ผู้ใช้สมุนไพร เพราะนักเรียนไม่ใช่เครื่องทดลอง วิธีสอนจะใช้อุปกรณ์และของจริง

ทุกอย่างเพื่อให้เห็นผลโดยตรง มีการวินิจฉัยโรค สามารถแนะนำให้คำปรึกษา เป็นหมอสมุนไพร ในชุมชนได้

จากการสังเกตและสัมภาษณ์ครูผู้สอนพบว่า ใช้รูปแบบการสอนและถ่ายทอดแบบตัวต่อตัว ครูจะอภิปรายถึงคุณประโยชน์ของต้นไม้ที่นำมาทำยาสมุนไพร เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นคุณค่าและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ พร้อมทั้งพานักเรียนไปดูต้นสมุนไพรตามแหล่งต่างๆ ซึ่งส่งผลต่อนักเรียนและครูที่เลี้ยงดังนี้

- ผลที่เกิดกับนักเรียน พบว่านักเรียนมีความสนใจ มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ต้นไม้ โดยเฉพาะพืชสมุนไพร นักเรียนได้ประสบการณ์ตรง ได้เรียนอย่างสนุกสนาน ไม่เครียด ได้เรียนนอกสถานที่ ปัจจุบัน นักเรียนที่เข้าชมรมสมุนไพรสามารถแนะนำด้วยยาสมุนไพร และวิธีการรักษาโรคให้กับพ่อ แม่ และญาติได้ สามารถบอกได้ว่ายานี้มาจากต้นอะไร และมีสรรพคุณอย่างไร นักเรียนจะเกิดสำนึกในการร่วมอนุรักษ์ต้นไม้ที่หายากและมีน้อยไว้โดยการบวชต้นไม้ไว้ ห้ามตัดทำลาย นักเรียนจะไม่กล้าเหยียบต้นพืชสมุนไพร หรือต้นยา เป็นการสืบสานท้องถิ่นและชุมชนให้ยั่งยืน เข้มแข็งต่อไป

- ผลที่เกิดกับครูที่เลี้ยง พบว่า ผู้ที่เข้ามาเรียนมีวุฒิภาวะต่างกันตั้งแต่ชั้น ป.1-ป.6 ซึ่งมีความพร้อมในการรับรู้ต่างกัน นักเรียนมาสมัครเรียนมากเกินไป ทำให้ดูแลไม่ทั่วถึง และครูจะสอนเสริมในกลุ่มของวิชาสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิตและบูรณาการเข้ากับวิชาอื่นๆ เช่น เกษตร ภาษาไทย ฯลฯ

ปัจจุบันยาสมุนไพรกำลังเป็นที่รู้จัก และคนกำลังตื่นตัวในการใช้สมุนไพรรักษาโรคเป็นจำนวนมาก โรคบางชนิดรักษาด้วยยาแผนปัจจุบันแล้วไม่หายก็หันมารักษาด้วยแผนโบราณโดยใช้สมุนไพร ปรากฏว่าหายดีซึ่งมีตัวอย่างมากมาย ถ้านักเรียนได้เรียนรู้ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้แล้ว ศึกษาให้ลึกซึ้ง เข้าใจก็สามารถนำสมุนไพรมาแปรรูปนำออกจำหน่ายเพิ่มรายได้เป็นอาชีพ สืบสานต่อไป

5) ปัญหา / อุปสรรค / ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากความแตกต่างระหว่างวัยมีมาก ดังนั้นจึงจำเป็นต้องสอนโดยคำนึงถึงสติปัญญาของแต่ละคนเป็นหลักสำคัญ บางคนเรียนได้เร็ว จำได้แม่น ปฏิบัติงานได้ดี บางคนเรียนช้า จำได้น้อย ต้องพึ่งพาและช่วยเหลือกัน

เพื่อให้ผู้เรียนและผู้สนใจได้รู้คุณค่าของต้นไม้บางชนิดว่าเป็นยาสมุนไพร ทางโรงเรียนและครูภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีแนวคิดร่วมกันในการอนุรักษ์โดยการบวชต้นไม้สมุนไพร เพื่อให้เห็นคุณค่าและประโยชน์ของต้นไม้ รวมไปถึงสรรพคุณในการรักษาโรคได้หลายชนิด จึงควรจัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้ให้ผู้สนใจได้ศึกษาค้นคว้าต่อไป

2. สาขามโหรี

- 1) รู้จักพ่อครูชื่อ นายประเวศ อ่านเรื่อง อายุ 63 ปี การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4
 นายวิเชียร ผาสูล้า อายุ 64 ปี การศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4
 นายสุข พูลวงษ์ อายุ 66 ปี การศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4
 นายทองอินทร์ คำลา อายุ 59 ปี การศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4
 นายหวด ผาสูล้า อายุ 64 ปี จบการศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4

พ่อครูประเวศ อ่านเรื่อง (มือปี)

เกิดที่บ้านคอนหลี่ หมู่ที่ 9 ตำบลเมืองเตา(ต่อมาเมื่อปีพ.ศ. 2500 แยกเป็นตำบลหนองบัวแก้ว) เข้าศึกษาที่โรงเรียนวัดบ้านคอนหลี่ จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 อายุ 14 ปี และได้บวชเป็นสามเณร 2 ปี เป็นเด็กวัดอยู่ 5 ปี เมื่ออายุ 16 ปี จึงได้มาเห็น คนตรีพื้นเมือง มโหรี มีนายทอง เพชรสุข เป็นอาจารย์มโหรีสอน ท่านผู้นี้สามารถเป่าปี่และตีฉิ่งฉวง ด้วย ผมไปเห็นเขาแห่ในงานรู้สึกมีความไพเราะมาก จึงคิดอยากจะเป็นกับเขาบ้าง จึงไปขอดู เขาบอกว่าอันนี้คือ ปี่แอ้ อันนี้คือ ซอ อันนี้คือ ฉิ่ง อันนี้คือฉาบ ผมถามว่า ปี่ทำด้วยอะไร เขาบอกว่าทำด้วยแก่นไม้พยุง ทำอย่างไรมันจึงดัง เขาบอกว่ามีลิ้น ผมถามว่าลิ้นปี่เอาอะไรมาทำ เขาบอกว่าเอาแผ่นทองมาทำเป็นหลอด แล้วเอาใบตาลแห้งมาตัดใส่หลอดแล้วเอาด้ายรัดให้แน่น ลองเป่าดู ผมเห็นคนตรีชนิดนี้ผมชอบจึงเข้าไปสมัครเป็นสมาชิกร่วมคณะ ครูท่านจึงสอนให้ผมเป่าปี่ ประมาณ 3 วัน ก็ออกแสดงตามงานต่างๆได้เลย ได้ค่าแรงทีละ 10 บาท เพราะมโหรีมี 12 คนเป็นอย่างน้อย อยู่ต่อมาถึงปัจจุบันนี้ผมก็กลัวว่าคนตรีพื้นบ้านอันนี้จะหายไป ผมจึงอยากอนุรักษ์ไว้ให้สืบทอดต่อไปจนถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน ผมจึงได้เข้ามาสอนลูกหลานที่โรงเรียนเพื่อสืบทอดต่อไป

พ่อครูวิเชียร ผาสูล้า (มือปี)

เมื่อสมัยก่อนคุณพ่อคุณแม่เป็นคนโบราณ ผมเกิดมาอายุได้ 7 ขวบ รู้สึกว่าคุณพ่อคุณแม่มีวงมโหรีมาก่อน ผมจึงเข้าเรียนในโรงเรียนที่วัดบ้านคอนหลี่ พอจบชั้น ป.4 แล้วผมก็ออกมาติดตามวงมโหรีสมัยก่อนคนสมัครใจเขาก็จะสอนให้ผม อาจารย์เขาให้เลือกว่าชอบชิ้นใด ผมเลือกปี่ อาจารย์พูดว่าดีมาก พอถึงเวลาอาจารย์ให้ไปหาสิ่งของประกอบในการขยี้มโหรีมาให้ครูบอาจารย์เขียนรายการให้เมื่อไปหาครบแล้วก็ยกมือไหว้ครูมีกลอง, ปี่, ซอ, ฉิ่ง และฉาบ มีทั้งหมด 12 ชิ้น พอผมฝึกอยู่ได้ 2 เดือนเศษ ฝึกได้แค่เพลงเดียวก็พอใช้ได้ ส่วนเพลงข้างหน้าอีกหลายเพลงจำทำนองเขาเป่าแต่ละเพลงถ้าเราจำได้ก็ทำได้เพราะว่าแตกต่างกันไปเรื่อย ๆ มีงานเขาก็มาจ้างไปแห่งานบุญมหาฐาน งานบุญผ้าป่า งานบุญบวช งานบุญมหาชาติ งานบุญแจกข้าว อาจารย์ก็พาลูกศิษย์ไปแห่และบรรเลงหลายครั้งก็จำได้และชินกับตัวเอง ต่อมาคนโบราณแก่ชราที่เสียชีวิตไปเรื่อยไม่เหลือแม้กระทั่งอาจารย์ของผม ต่อมาอีกคณะอื่นเขาเรียกตัวผมไปร่วมคณะด้วยอยู่ 6 คณะ ต่อมาเขาก็เลิกกันหมดเหลือผมคนเดียวก็

เลยเสียขายประเพณีเก่าๆผมจึงอนุรักษ์ไว้เป็นสิริมงคลผมก็เลยพาเพื่อนๆมาฝึกและสอนลูกหลานให้สืบทอดต่อไป การทำอะไรต้องมีครูบาอาจารย์เรียนรู้มาจากครูบาอาจารย์ผู้ฝึกหัดไม่ใช่่ง่ายๆ

พ่อครูทองอินทร์ คำลา (มือสีซอ)

สมัยนั้นพ่อของผม นายลี คำลา เป็นผู้หนึ่งในคณะมโหรี และเป็นคนตีฆ้องวงให้กับคณะผมติดตามพ่อของผมไปตลอด ผมชอบซอ พี่ชายของผมชอบเล่นฆ้องวงและเล่นได้ดีด้วย เวลาเขามาจ้างพ่อผมไป ผมจะติดตามพ่อไปด้วยทุกครั้ง เวลาว่างผมจะนั่งสีซอ โดยมีพ่อเป็นคนสอนผมจะสีซอตามเพลงไปเรื่อย ๆ จนชำนาญ ต่อมาผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโนนสูงคอนหลี่ ประชุมชาวบ้าน ผมก็ไปฟังท่านพูดถึงการรักษาขนบธรรมเนียม ศิลปะและรักษาภูมิปัญญาท้องถิ่นเอาไว้ หัวหน้าคณะของผม ท่านก็เลยอยากอนุรักษ์วงมโหรีไว้ด้วย จึงได้มีมติว่าจะสอนลูกหลานให้เป็น เพื่อสืบทอดเจตนารมณ์ของท่าน โดยไม่คิดค่าตอบแทนใดๆทั้งสิ้น ต่อมาเมื่อสอนลูกหลานได้แล้ว ท่านจึงคิดค่าตอบแทนให้ จนถึงขณะนี้ พวกผมยังสอนลูกหลานอยู่ ถึงจะไม่มีค่าตอบแทนใดๆก็ตาม เพื่อจะให้สิ่งเหล่านี้ติดตัวลูกหลานไว้ตลอดไป

พ่อครูสุข พูลวงษ์ (มือกลอง)

สมัยที่ผมเป็นเด็ก ผมจะชอบเสียงกลองมาก โดยจะไปเล่นกับลุงซึ่งเป็นหัวหน้าวง เวลาท่านซ้อมก่อนจะไปเล่น เมื่อมีคนมาจ้าง ผมจะไปนั่งฟังท่านเล่นร่วมวง โดยเฉพาะคนตีกลองผมจะชอบเป็นพิเศษเลย ต่อมาคนตีกลองท่านตายไป ลุงของผมให้ผมไปตีแทน ผมจะตีกลองเป็นตั้งแต่นั้นมา เมื่อผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโนนสูงคอนหลี่ ท่านมีนโยบายที่จะอนุรักษ์ศิลปะภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงได้ประชุมชาวบ้านค้นหาสาขามโหรี ในตอนนั้นหัวหน้าของผมท่านก็ได้เข้าประชุมด้วย จึงมีแนวนโยบายเหมือนกับท่านผู้อำนวยการโรงเรียน ดังนั้นหัวหน้าคณะของผมจึงได้มาชักชวนให้ผมเข้าร่วมกิจกรรมครั้งนี้ด้วย โดยการถ่ายทอดให้แก่ลูกหลานในโรงเรียนบ้านโนนสูงคอนหลี่ โดยไม่ขอค่าตอบแทนแต่อย่างใด จนถึงปัจจุบันนี้ เด็กนักเรียนที่สนใจกลุ่มมโหรีที่ชอบศิลปะการแสดง และเสียงเพลงเสียงดนตรีเป็นทุนเดิมอยู่แล้วก็เกิดการเรียนรู้ได้เร็วและสนุกสนานในการร่วมกิจกรรมมากขึ้น

พ่อครูหวด ผาสูล้า (มือฉิ่ง)

ข้าพเจ้าเกิดที่บ้านคอนหลี่ พ่อได้เป็นนักดนตรีวงมโหรีมาก่อน สมัยเด็ก ๆ มักจะไปเล่นกับพ่อโดยพ่อผม นายตลอด ผาสูล้า ได้เป็นคนสอนการตีฉิ่งให้ผม มีงานเขามาจ้างไปเล่น เช่น งานบุญกฐิน ผ้าป่า บวชนาค และบุญมหาชาติ ผมก็ไปกับพ่อและคณะ ได้ช่วยพ่อตีฉิ่งบ้าง จะได้ค่าจ้างครั้งละ 5 บาท สำหรับผมต่อมามีนาย วิเชียร ผาสูล้า ได้จัดตั้งวงมโหรี ขึ้นอีก มีคณะดนตรีร่วมกัน 12 คน คือ ปี่ 4 คน ซอ 2 คน กลอง 2 คน ฉิ่ง 2 คน แคน 2 คน

ต่อมาปี 2543 ทางผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านโนนสูงคอนหลี่ ได้ประชุมชาวบ้าน ปรึกษาหารือการสืบทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ลงเหลืออยู่ในชุมชน จึงได้นำเอาวงมโหรีเข้ามาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้แก่ลูกหลานที่โรงเรียน เพื่อสืบทอดและอนุรักษ์วัฒนธรรมที่ดีงามสืบทอดต่อไป

2) ความเป็นมาของเรื่องที่สอน

ปี ทำด้วยแก่นไม้ยูง โดยไม่ได้ซื้อทำเอง เมื่อได้แก่นไม้ยูงมาก็นำมาเจาะรู ยาวประมาณ 16 นิ้ว รูทางเป่าเล็ก รูทางกันใหญ่ และเจาะรูนับ 6 รู โดยจะต้องมีแบบและสัดส่วนที่เหมาะสมกันจึงจะมีเสียงที่ไพเราะ การเป่าใช้วิธีการจำ ไม่มีโน้ตเหมือนปัจจุบัน

ปีมีช่างทำ ที่ทำด้วยไม้ยูงแกนในเป็นท่อนประมาณ 1 สอกเศษ เขาเอาเหล็กเผาไฟให้ร้อนนำมาเจาะเป็นรูเล็กๆ แล้วก็มีการใหญ่ๆ ตามเข้าไปเป็นรูข้างบนเล็กข้างล่างใหญ่ทำเป็นรูปนปีมีขนาดวัดสั้นยาวตามส่วนเจาะรูข้างนับเป็นเสียงมีอยู่ 6 รูเท่านั้น มีหลอดรูปใบตาลแห้งตัดเป็นรูปขอบข้าวเป่าดูเป็นเสียงทุ้มหรือเสียงแหลมก็ได้ เสียงที่ใช้เป่า มีอยู่ 12 เสียง (เทียบเสียงสูง ต่ำ โดยไม่มีโน้ต)

กลอง ที่ใช้ในบ้านเราทั้งหมดจะใช้ไม้ตาลมาทำเป็นหน่วยกลอง(ตัวกลอง) ยาวประมาณ 12 นิ้ว ใช้หนังวัวหรือหนังควายหุ้มหน้ากลองกว้างประมาณ 50 เซนติเมตร ต้องทำเองทั้งหมด ไม่มีโน้ต ในการตีเล่น อาศัยใช้ความจำเอาในการฟังเสียง ไล่เสียง

กลองก็มีช่างทำ เขาตัดไม้เป็นท่อนใหญ่ขนาดหน้ากว้าง 24-26 นิ้ว ทางสัด 12 นิ้ว เจาะเป็นรูใหญ่มีลิ้นทำให้สะอืด มีหนังวัว หนังควายก็ได้เอาหนังสดมาเอามีดมาทิ่มเป็นเชือกแล้วมัดให้มันและตากให้แห้ง จะทำหน้ากลองต้องใช้หนังสองแผ่นเพราะเป็นกลอง 2 หน้า ต้องใช้หนังแห้งแช่น้ำให้อ่อนเอามาฆ่า (ทำให้หนังอ่อนตัว) โดยการใช้ไม้ทุบตีให้อ่อน แล้วนำเอามารัดหน้ากลองต่อไป เจาะรูหน้ากลองสำหรับสอดเชือกที่หูกเจาะรูไว้ไปพร้อมๆ กัน (หูก) แล้วดึงเชือกให้ตึงทุกเส้นโดยใช้ไม้ตะบองตีค้ำข้างให้เชือกตึง หน้ากลองตึง แล้วจึงนำไปตากแดดให้แห้ง ทดลองใช้ข้อนเล็กๆ ดีถ้าเสียงดังดีแล้วก็ใช้ได้

ขอ ขอทำด้วยกะลามะพร้าวหรือแก่นไม้ยูง เจาะรูทะลุทั้งสองข้าง ยาว 5-8 นิ้ว ใช้หน้าหุ้มหน้าเดียว มี สาย 2 สาย โดยใช้สายเบรกรถจักรยาน และมีคันจับยาว 80-100 เซนติเมตร เจาะเป็นรู 2 รู ที่ปลายคันขอใช้ไม้หมุนสาย 2 เส้น ยาวประมาณ 7 คืบ และใช้ไม้ค้ำสาย ที่หน้าขอ ส่วนสายที่จะใช้ขอใช้หางม้าจะดีมาก โดยใช้ไม้ไผ่มัดหางม้าใส่ให้ตึง แล้วนำไปสีกับตัวขอจะดังดีมาก

เค็มขอทำมาจากไม้ใช้เป็นคันจับสวมต่อกับกะลามะพร้าว มีหนังสัตว์เป็นตัวลัดหน้าและมีคันชักทำด้วยไม้ชิ้นเล็กๆ โดยยึดกับหางม้าหรือเอ็นเป็นเส้นๆ จำนวนพอสมควร เวลาตีต้องใช้ยางเอ็นให้ฝืดๆ จะมีเสียงดังขึ้นที่ด้ามไม้จับ มีสายเบรกรถจักรยาน 2 เส้น เรียงยาวตามไม้จับสำหรับใช้คันชักสีกเพื่อให้เกิดเสียงดัง

ฉาบ มีวิธีทำเช่นเดียวกันกับฉิ่ง มาตั้งแต่โบราณ แต่ใช้พิมพ์ที่เป็นแผ่นใหญ่กว่าฉิ่ง ใช้ทองมาหล่อเอาเพราะเขามีพิมพ์หล่อฉาบ ซึ่งจะต้องใหญ่กว่าฉิ่ง มี 2 ตัวสำหรับประกบใส่กัน เสียงก็ใหญ่กว่าฉิ่ง

ฉิ่ง ฉิ่งก็ทำเหมือนกับฉาบ แต่เล็กกว่าฉาบ เสียงก็เล็กกว่าฉาบ มีช่างเคยหล่อมาก่อนตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ สมัยนั้นมีการหล่อฆ้องวง หล่อฉิ่ง เริ่มแรกเขาทำเข้าพิมพ์สลักลาย ซึ่งจะเป็นลายอย่างไรก็ได้ตามใจชอบ โดยใช้วิธีการต้มทองให้เปื่อยเป็นน้ำแล้วนำมาเทใส่ลงในเข้าพิมพ์ที่เตรียมไว้ พอแห้งดีแล้วนำออกมาเป็นจุ่มที่ทำไว้ตามแบบและทำกระดิ่งพร้อมทำที่ละพิมพ์

พิธียกครูก่อนการเล่น

พิธียกครูหรือไหว้ครูจะต้องมีการทำอะไรต้องมีผู้บอก ผู้สอน เรียกว่าครู ถ้าไม่มีครูเราจะไม่รู้อะไรเลย เมื่อจะทำอะไรก็ต้องระลึกถึงครูบาอาจารย์ก่อน คือ เรียกว่ายกครู เพื่อระลึกถึงพระคุณของท่าน ทุกคนจะกล่าวสักระเลเทศาและรำลึกถึงคุณครูบูรพาจารย์ที่ท่านประสิทธิ์ประสาทวิชาให้ สิ่งประกอบการยกครูเรียกว่า “คาย้อ” ประกอบด้วย กรวย 5 ถู เทียน 5 ถู ดอกไม้ 5 ถู ผ้าขาว 1 ผืน สุรา 1 ขวด เงิน 12 บาท ไข่ 1 ลูก หวี 1 อัน น้ำมัน 1 ขวด แป้ง 1 กระป๋อง เมื่อสิ่งประกอบการยกครูครบแล้วจึงเอาดนตรีทั้งหมดมาวางไว้ และเริ่มทำพิธีไหว้ครูได้โดยเรียกคณะมานั่งล้อมแล้วยกมือไหว้ 3 ครั้ง หัวหน้าเป็นคนบวงสรวง ผู้เล่นหรือผู้รับการถ่ายทอดยกครู(คาย้อ) และอุปกรณ์ในการเล่นทั้งหมดเข้าไปหาอาจารย์ผู้ฝึกสอน หรือระลึกหาอาจารย์ก็ได้ อาจารย์จะรับคาย้อจากลูกศิษย์ แล้วลูกศิษย์จะกล่าวคำคารวะ หรือพระคาถาตามวิธีการของผู้เล่น ลูกศิษย์ว่าตาม หรือบางครั้งก็ใช้วิธีการเล่นประสมวงเป็นเสียงดนตรีเพลงไหว้ครูเลยก็ได้

ชาวคณะเชื่อว่า การเรียนรู้อะไรก็ตามจะต้องมีครู การไหว้ครูตามหลักสูตรของสาขาที่เรียนวิชานั้นๆ ถือว่าเป็นพิธีที่ศักดิ์สิทธิ์ ทำให้เกิดกำลังใจแก่ผู้เรียน และคณะ ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่คณะอีกด้วย ถ้าไม่มีครูเราก็จะไม่รู้อะไรเลยเหมือนคนหูหนวกตาบอด เพราะครูเป็นคนสอนทุกอย่างต้องมีครู ถ้าไม่มีครูเราก็จะไม่รู้อะไรเลยดังนั้นจึงมีการยกครู บางครั้งทำไม่ถูกต้องก็มีการผิดครูอีกด้วย ถ้าผิดครูจะทำให้เป็นบ้า ต้องแต่งขันธ 5 มาขอขมาคารวะก็จะหาย ดังนั้นจึงมีการยกครู เราไม่ควรล่วงเกินครู อยู่ในกรอบของครูอย่าไปเกินครู

ถ้าไม่ทำพิธียกครูชาวคณะจะไม่มีกำลังใจในการเล่น และไม่บูชาครูบาอาจารย์ที่เคยฝึกสอนมา การยกครูก่อนการเล่นจะทำให้เกิดกำลังใจ และประสบความสำเร็จในการแสดง บ่งบอกถึงความพร้อมเพรียงในหมู่คณะ ชาวคณะเชื่อว่าถ้าไม่ทำพิธียกครูก็จะเกิดอาเพศอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น คนเล่นเป็นบ้า เป่าไปไม่เป็น สีไม่ถูกจังหวะ เมื่อเป็นเช่นนี้ต้องการจะระงับโดยหัวหน้าน้องต้องเอาขันธ 5

¹ ขันธ 5 เป็นเครื่องบูชาประกอบการยกครู ประกอบด้วย ดอกไม้ 5 ถู, เทียน 5 ถู, เงิน 5 บาท (จะมีหรือไม่มีก็ได้)

คือ ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ มาการวะะ “เกิดแน่นอนเพราะผมเคยเห็นมาแล้ว อันนี้บ้านเราเรียกว่า ผิดครู ไม่ทำตามครู เกินครู”

ข้อห้ามในการเล่นมโหรี

ห้ามใช้ดอกไม้มีสี ต้องใช้ดอกไม้สีขาวเท่านั้น โดยเฉพาะดอกไม้สีแดงห้ามใช้โดยเด็ดขาด เพราะถ้าใช้ เวลาเล่นไปคนที่ไปแห่ในงาน อาจมีการทะเลาะวิวาทเกิดขึ้น

3) รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอด

3.1) การวางแผนและเตรียมการสอน

คณะครูภูมิปัญญาท้องถิ่นปรึกษารื้อกับอาจารย์ใหญ่เกี่ยวกับการเรียน การสอน สืบหาสถานที่เรียน ซึ่งได้สถานที่เป็นร่มไม้ได้ต้นไม้หลักในโรงเรียน ซึ่งมีโศกกลมเก้ายี่ดั่งรอบ เหมาะสำหรับการตั้งวงมโหรี สะดวกในการเรียนการสอน บรรยากาศร่มรื่นเย็นสบาย และอยู่ห่างไกล กลุ่มภูมิปัญญาสาขาอื่น ๆ เพราะต้องใช้เสียงดังเป็นการรบกวนภูมิปัญญาด้านอื่น ๆ

หลังจากนั้นก็พูดคุยเรื่องอุปกรณ์ ไม่พอในการเรียนการสอนของครูภูมิปัญญาต้องหาเพิ่มจำนวน 2 เล้า ซึ่งมีแหล่งที่จะหาอุปกรณ์ที่ขาดนี้ได้ คือ ที่บ้านบักซุง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ก็ได้เดินทางไปหาปีที่จังหวัดบุรีรัมย์

3.2) วัตถุประสงค์ / เป้าหมาย

- (1) เพื่อค้นหาแหล่งที่เรียนและรูปแบบกระบวนการสอน
- (2) เพื่อปลูกฝังค่านิยมในการอนุรักษ์และสืบทอดมรดกอีสานด้านดนตรี
- (3) นักเรียนสามารถเล่นดนตรีเพื่อหารายได้ในช่วงเรียนได้
- (4) นักเรียนได้เรียนรู้วิธีการทำลิ้นปี สายซอและการทำซอแบบง่าย ได้

3.3) สื่อ / แหล่งเรียนรู้

- (1) เครื่องดนตรีไทย ได้แก่ ปี่ ซอ กลองมโหรีใหญ่ ฉิ่ง ฉาบ
- (2) รูปภาพกิจกรรม งานประเพณีต่าง ๆ
- (3) ขั้นตอนวิธีการทำอุปกรณ์เครื่องดนตรี ต่าง ๆ
- (4) ได้สถานที่เรียนได้ต้นไม้หลัก
- (5) ได้แหล่งอุปกรณ์ บ้านบักซุง อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

3.4) เนื้อหา ประกอบด้วย ความเป็นมาและความสำคัญของดนตรีแต่ละประเภทที่ประกอบขึ้นเป็นวงมโหรี และวิธีการเล่นดนตรีแต่ละประเภท โดยแยกสอนดนตรีแต่ละประเภท และการให้ปฏิบัติซ้ำ ๆ จนเกิดความชำนาญ วัดแนวความสามารถในการใช้เครื่องดนตรีแต่ละคน แยกฝึกท่องจำเสียง เทียบเสียง แล้วเล่นรวมเป็นวงเป็นเพลง

3.5) ระยะเวลาในการสอน

การเรียนรู้ในโรงเรียน กำหนดให้ใช้เวลาในช่วงบ่ายของวันพฤหัสบดี ทุกวัน ใช้เวลา 3 ชั่วโมง สถานที่ที่ใช้บริเวณ รมัไม้ในบริเวณโรงเรียน และหลังเลิกเรียนแล้วบางครั้งเนื้อหา ยังไม่จบดี นักเรียนตามพ่อครูไปเรียนที่บ้านในช่วงเวลาเย็นและตอนกลางคืน หรือในวันเสาร์ วันอาทิตย์ สถานที่ใช้เป็นที่บ้านหรือศาลากลางบ้าน

3.6) ขั้นตอนและวิธีการถ่ายทอด

รูปแบบการถ่ายทอดการสอนเป็นแบบแบบตัวต่อตัว แยกสอนคนตรีแต่ละประเภท ปฏิบัติซ้ำๆ จนเกิดความชำนาญ แล้วเล่นรวมเป็นเพลง เครื่องดนตรีมีน้อยไม่ครบ เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้เครื่องดนตรีบางชนิดราคาแพง การสอนจะไม่มีโน้ต อาศัยการจำเสียง เทียบเสียง ทำให้การเรียนช้ามาก ซึ่งพอสรุปหลักการวิธีสอนเครื่องดนตรีแต่ละประเภท ได้ดังนี้

การสอนปี่

การเตรียมความพร้อมก่อนเรียน เริ่มแรกการสอนวงมโหรี เกิดจากการพบปะในกลุ่มเล็ก ๆ ไม่เป็นทางการ (มะโนสาเหฺร) เลยได้แนวคิดพูดคุยกันว่า ของโบราณที่มีในหมู่บ้านเรา ใครมีอะไรดี ๆ บ้าง มีหลายคนเสนอเข้ามาหลายอย่าง นายประเวศ เสนอว่าผมเป็นมโหรี ถนัดการเป่าปี่ โดยมากคนสมัยนี้ไม่รู้วามโหรีเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง เป่าปี่อย่างไร ด้วยเหตุผลนี้จึงได้เริ่มค้นหาภูมิปัญญาสาขามโหรี มารวมตัวกันฟื้นฟู มรดกอีสานที่มีค่าอีกครั้ง

วิธีการถ่ายทอด เริ่มจากการรวบรวมเด็กนักเรียนให้ได้ครบกับเครื่องดนตรีก่อน หรือมากกว่านั้น แต่ต้องให้ครบคณะ (คณะหนึ่งมีประมาณ 8-12 คน) ได้นักเรียนโต ชั้น ป.5-ป.6 จะดี เพราะนักเรียนสามารถจำเนื้อเพลง และเล่นเพลงได้ จำจังหวะและโน้ตได้ดีกว่าชั้นเล็ก ๆ นักเรียนสมัครตามสมัครใจ ไม่ได้บังคับ พ่อครูจะแนะนำอุปกรณ์ ชิ้นดนตรีแต่ละชิ้นให้ดูก่อน นักเรียนจับดู และวางท่าทางให้ถูก พ่อครูอธิบายการเล่นดนตรีแต่ละชนิด ทดลองเป่า และเล่นเสียงดู พ่อครูจะเป่าสาธิตเป็นเพลงให้ฟังก่อน จากนั้นนำนักเรียนที่สนใจเป่าทดลองเป่าโดยพ่อครูจะจับมือฝึกแบบ ตัวต่อตัว อธิบายว่าจะถ่วงลมแรงหรือเบาจึงจะเกิดเสียงปี่ ฝึกการจับนิ้วมือเล็ก อัด ปิด เปิด เป็นนิ้ว ๆ ไป ตามรูของปี่ สังเกตการเกิดเสียง ให้จำเสียงเอาไว้ว่าเสียงทุ้มเสียงแหลม เกิดที่นิ้วใด ฝึกจำทีละเพลง พ่อครูสาธิตเป่าเพลงให้ฟัง 2-3 เพลง นักเรียนฝึกปฏิบัติตาม พ่อครูฝึกให้นับทีละรู เพลงแรกที่ใช้ฝึก จะเป็นเพลงไหว้ครู หรือยกครู และการขึ้นคาย (พิธีบูชาครู) อุปกรณ์การขึ้นคาย มีดังนี้ สุราขาว 1 ขวดใหญ่ ผ้าขาว 1 ผืน แป้งหอม น้ำมันทาหม หวี กระจกสอง อย่างละ 1 ดอกไม้ 5 คู่ เทียน 5 คู่ และเงิน 12 บาท การเป่าปี่สำหรับนักเรียน ยากพอสมควร พ่อครูต้องฝึกซ้ำบ่อยๆ หลายๆครั้ง พอเริ่มจะได้แล้ว ก็เอากลอง ซอ ฉิ่ง ฉาบ มาผสมวง บรรเลงรวมปรากฏว่าเริ่มแรก นักเรียนทำได้ดีพอสมควร คนที่มีแว่หวามองเร็วก็ทำได้ดีและมีความสนใจมาก

วิธีการบรรเลงผสมวงนั้น อุปกรณ์ประกอบด้วย ปี่ 2 เล้า ซอ 2 คัน ฉิ่ง 2 คู่ กลองใหญ่ 1 ตัว และ ฉาบใหญ่ 1 คู่ เวลาฝึกซ้อมวง พ่อครูทุกคนต้องประจำหน้าที่ของใครของมัน

แนะนำ และจับมือนักเรียนฝึกทีละคน ตามเครื่องดนตรีแต่ละคน อธิบายให้นักเรียนฟังไปด้วย เล่นไปตามเพลง ฝึกบ่อยๆ จนเกิดความชำนาญ การประเมินผลก็ใช้ลักษณะเดียวกันกับสมุนไพรร คือ เน้นการปฏิบัติจริง ประเมินจากสภาพที่แท้จริง นักเรียนสามารถเล่นได้ ทำได้ ถือว่าผ่านเกณฑ์ แล้วเตรียมขั้นตอนใหม่ต่อไป

การเตรียมตัวสอนแต่ละครั้ง พ่อครูต้องวางแผนการสอนไว้ล่วงหน้าก่อน 2-3 วัน จึงประสบผลสำเร็จ การสอนต้องค่อย ๆ เป็น ค่อย ๆ ไป เพราะดนตรีเป็นเรื่องที่ยากสำหรับนักเรียน ผู้ที่ขยัน สนใจจริง และฝึกบ่อย ๆ เท่านั้น จึงจะทำได้ พ่อครูต้องใจเย็น ไม่ใช้อารมณ์กับนักเรียน ต้องสนิทสนมเป็นพิเศษ ให้เขาเป็นกันเองกับพ่อครูที่สุด พ่อครูจะแทรกบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบให้นักเรียนทุกคน พอถึงเวลาสอน นักเรียนจะรู้หน้าที่เอง ไม่อยากไปอยู่สาขาอื่น

การสอนกลอง

การเตรียมความพร้อมก่อนเรียน ครูเริ่มต้นสังเกตความสนใจของเด็ก เล่าตำนานการใช้เครื่องดนตรีประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในสมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน แล้วให้นักเรียนซักถาม แสดงความคิดเห็น พ่อครูอธิบายชนิดของกลองก่อน การฝึกตีเสียงกลอง การวางท่าทาง พ่อครูสาธิตให้ดูก่อนต้องตีกลอง ให้นักเรียนได้ฟังจังหวะที่ถูกต้อง แล้วให้นักเรียนฝึกตีตาม

วิธีการถ่ายทอด ครั้งแรกจะแยกกันไปฝึกนักเรียนตามประเภทของดนตรีแต่ละชนิดก่อน ผู้ฝึกปี่ ก็ไปฝึกปี่ ผู้ถนัดกลอง ก็ไปฝึกกลองก่อน ผู้ที่ถนัดซอก็ไปฝึกซอ ผู้ที่ถนัดฉิ่งและฉาบก็ฝึกฉิ่งกับฉาบ เป็นต้น ถ้านักเรียนตีไม่ถูกจังหวะพ่อครูจะจับสอนตัวต่อตัว โดยการจับมือนักเรียนตีให้ถูกจังหวะ ฝึกบ่อยจนเกิดความชำนาญ นักเรียนก็สามารถตีกลองเป็นจังหวะได้แล้ว ปัจจุบัน พ่อครูได้นั่งบอก นั่งดูเฉย ๆ นักเรียนสอนง่าย ไม่ยากเท่าไร คนที่สมองไวก็มีความจำง่าย เวลาพ่อครูสอนก็ตั้งใจ จดจำคำที่บอกก็เลยทำได้เร็ว การประเมินผลก็ใช้วิธีเดียวกับชนิดอื่น ๆ คือ ใช้การสังเกต ถ้าทำได้ก็ถือว่าผ่านเกณฑ์

การสอนซอ

การเตรียมความพร้อมก่อนเรียน พ่อครูถามนักเรียนก่อนว่าใครชอบเล่นดนตรีอะไร ในวงมโหรี ให้เขาเลือกตามใจชอบ ไม่ได้บังคับ ให้นักเรียนได้รู้จักชนิดของเครื่องดนตรีก่อน แล้วจึงแยกฝึก

วิธีการถ่ายทอด พ่อครูสาธิตการสีซอให้ฟังก่อน การวางท่าทางการจับสาย การนั่งให้ถูกต้อง แนะนำนักเรียนให้รู้จักเพลงก่อน ฟังจังหวะของแต่ละเพลงให้เข้าใจ ต่อจากนั้นพ่อครูจะสอนแบบตัวต่อตัว คือ จะจับมือนักเรียนสีซอ บอกให้เขารู้ว่า เสียงสูง เสียงต่ำ ต้องสีซออย่างไร โดยให้นักเรียนจำ การสีซอ มี 2 เสียง ต้องสลับเปลี่ยนไปตามเนื้อเพลง ถ้าใครไม่ขยันฝึกซ้อมมาก ๆ จะไม่เป็นเลย การสอนซอยากมากนักเรียนสามารถทำได้บางเพลง แต่พ่อครูก็ได้พยายามฝึกอย่างมาก

การสอนถึง ฉาบ

การเรียนการสอนถึง และฉาบ ก็เช่นเดียวกับ เครื่องดนตรีชนิดอื่นๆ คือ จะแนะนำให้นักเรียนได้รู้จักเครื่องดนตรีก่อน เสร็จแล้วก็จะตั้งจังหวะให้นักเรียนได้ฟัง ประกอบเพลงต่าง ๆ ก่อน หลังจากนั้นจะให้นักเรียนได้ฝึกตีประกอบจังหวะ โดยพ่อครูจะสอนตัวต่อตัว โดยการจับมือนักเรียนตี ฝึกบ่อย ๆ และมาก จนนักเรียนเกิดความชำนาญ ปรากฏว่านักเรียนสามารถตีถึง และฉาบได้ เพราะฝึกได้ไม่ยาก นักเรียนตัวเล็กๆ ก็ตีได้

3.7) การประเมินผล ใช้วิธีการสังเกต สัมภาษณ์ ดูแว่ความสามารถ และพรสวรรค์ในการบรรเลงเพลง ถ้าทำได้ถือว่าผ่าน ถ้ายังทำไม่ก็ฝึกปฏิบัติซ้ำ ๆ ฝึกบ่อย ๆ จนเกิดความชำนาญ

4) ผลการถ่ายทอดความรู้ / การสร้างงานและอาชีพ

วงมโหรี สามารถช่วยให้นักเรียนมีงานและเป็นอาชีพได้แบบหนึ่ง และที่สำคัญเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นให้สืบไป มโหรีช่วยให้นักเรียนมีรายได้ในงานบุญและงานเทศกาลต่าง ๆ ในหมู่บ้านหรือชุมชนใช้เป็นขบวนแห่ในงานต่าง ๆ เช่น บุญมหาชาติ บุญหากฐิน บวชนาค บุญแจกข้าว(อุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย) ผ้าป่า สงกรานต์ เข้าพรรษา-ออกพรรษา และงานมงคลสมรส ฯลฯ ค่าจ้างวงมโหรีค่อนข้างสูงพอสมควรวงเล็กประมาณ 2,000 - 3,000 บาท แล้วแต่ลักษณะของงานที่รับจ้างมา

5) ปัญหา / อุปสรรค/ เสนอแนะ

ขาดอุปกรณ์ไม่เพียงพอกับนักเรียน นักเรียนมีวัยแตกต่างกัน คละกัน ต้องเริ่มฝึกที่นักเรียนชั้นโต ๆ ก่อน เมื่อชำนาญก็ฝึกรุ่นน้องต่อ (พี่สอนน้อง) และครูที่เลี้ยงเสนอว่าควรมีการเทียบเสียงประยุกต์จากโน้ตสากล ฝึกการทำเครื่องดนตรีแบบง่าย ๆ แนะนำขั้นตอนในการท่องจำตัวโน้ต และฝึกช้านอกเวลาเรียนจะดีกว่าการจำเสียง หรือเทียบเสียงเอง บางครั้งขาดการต่อเนื่องในการถ่ายทอดเนื่องจากพ่อครูมีภารกิจที่ต้องทำในช่วงปีกค่านา และเก็บเกี่ยวผลผลิต ทำการเกษตร แต่นักเรียนก็ยังฝึกเรียนท่องโน้ตเอง ลองเครื่องดนตรีลองฝึกลองถูก

3. สาขาศนศิลป์

1) รู้จักกับพ่อครูชื่อพระอดุลธรรมโชติ เจ้าคณะตำบลหนองบัวแก้ว เจ้าอาวาสวัดบ้านดอนหลี่ เมื่อครั้งพระคุณเจ้าอายุ 15 ปี ท่านได้บวชสามเณรไปจำพรรษา อยู่ที่วัดท่าสว่างศรีไพฑูรย์ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีพระอาจารย์แก้ว ไม่ทราบนามสกุล เป็นเจ้าอาวาส ซึ่งท่านเป็นคนในพื้นที่ ซึ่งในขณะนั้นเจ้าอาวาสวัดท่าคูม อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ได้ว่าจ้างพระอาจารย์แก้วไปสร้างพระอุโบสถ เป็นเวลา 3 ปี พระคุณเจ้าท่านก็เป็นบุคคลหนึ่งซึ่งรวมอยู่ในกลุ่มนั้นด้วย ในระหว่างนั้นท่านก็ได้เรียนรู้กับพระอาจารย์แก้วไปด้วย โดยเริ่มต้นจากการเขียนลายบนแผ่นกระดาษ แล้วลงแท่นพิมพ์ลาย ตลอดจนการตัดแต่งแท่นพิมพ์ ด้วยใจรักในด้านทัศนศิลป์เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงทำให้ท่านฝึกปฏิบัติเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

ผลงานของพระคุณเจ้า ที่เด่น ๆ ได้แก่ สร้างศาลาการเปรียญวัดท่าสว่างดอนหลี่ สร้างบันไดวัดบ้านหนองบัวน้อย และสร้างพระธาตุหลวงปู่ทูลวัดท่าสว่างดอนหลี่

2) ความเป็นมาของเรื่องที่สอน

ตำนานการถ่ายทอดนี้ได้มาจากการพบเห็นหลาย ๆ อย่าง เมื่อปี 2510 ได้ไปที่จังหวัดอุดรธานี และได้ไปร่วมสร้างอุโบสถที่วัดท่าสว่างไพฑูรย์ อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี โดยมีนายช่างชื่อ อาจารย์แก้ว ไม่ทราบนามสกุล ท่านผู้นี้ได้เป็นเจ้าคณะอำเภอพิมาย มาก่อน ท่านชอบการวาดภาพและเขียนลวดลายโบสถ์มาหลายสิบหลัง ท่านได้แนะนำให้หัดวาดภาพและเขียนลวดลายต่าง ๆ มากมาย ก็เลยได้ดูวิธีขีดเส้นและวิธีแกะลายต่างๆ

การดำรงชีวิตก่อนที่จะมีความรู้ด้านนี้ ในขณะที่ถือเพศบรรพชิตได้ศึกษาความรู้ เป็นครูสอนปริยัติธรรมบ้าง ศึกษาวิธีการเขียนแบบลวดลายในโบสถ์ เมื่อมีเวลาว่างก็จะไปนั่งดูนายช่างแกะลวดลายบ้าง และช่วยท่านแกะบ้าง เมื่อแกะเสร็จแล้วก็ทำบล็อกสำหรับหล่อลวดลาย

การดำรงชีวิตหลังจากได้รับการถ่ายทอดความรู้ (มีวิธีการฝึกฝนตนเองอย่างไร ก่อนที่จะนำความรู้มาสอนคนอื่น ฝึกหัดเขียนลวดลายบ้างเมื่อมีโอกาสที่จะต้องทำในสิ่งนั้นๆ ตามความจำเป็นที่ต้องใช้ลวดลายใดตามความเหมาะสม ฝึกจากลวดลายที่ง่ายไปหายาก เพราะลายไทยสลับซับซ้อนมาก บางทีดูลวดลายออกแต่จำชื่อลวดลายไม่ได้คุณสมบัติที่จะทำงานออกมาได้ดีประกอบด้วย 4 อย่าง คือ ตา หู กาย ใจ ถ้ามีความพร้อมทั้ง 4 อย่าง จะทำงานได้ดี คาถาจากครูสอน หูฟังคำแนะนำ กาย(มือ)ทำตามไปด้วย ใจ ต้องเอาใจใส่และอดทน

ความรู้สึกต่อการที่ได้ชื่อว่าเป็นพ่อครู – แม่ครู ได้อบรมสั่งสอนศิษย์ในสาขาวิชาความรู้ที่มีคุณค่าที่ตัวเองได้ศึกษาเล่าเรียนมา รู้สึกดีใจ และภูมิใจที่มีผู้สืบทอดวิชาและสานต่อแนวความคิด และจะไม่สิ้นสุดลงแค่นี้ มีความหวังว่าลูกหลานไทยยังมีความรักในศิลปะด้านนี้อยู่ ลูกหลานเหล่านั้นจะได้รู้ว่าเป็นมรดกอันล้ำค่าของไทย

3) รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอด

3.1) การวางแผนและเตรียมการสอน มีความคิดเริ่มแรกว่า ภูมิปัญญาในการวาดภาพ ภาพเขียนตามผนังโบสถ์ และปั้นลวดลายต่างๆ โดยเฉพาะศิลปะลายไทยจะสูญหายไปไม่มีใครสืบทอดต่อ จึงจัดที่จะถ่ายทอดความรู้ด้านนี้ให้แก่ลูกหลานไว้สืบทอดให้อยู่ต่อไป สามารถสืบทอดมรดกที่มีคุณค่าให้คงอยู่ต่อไปและสามารถเป็นอาชีพได้

สำรวจความสนใจ ความสมัครใจของนักเรียนก่อนว่ามีความสามารถด้านนี้หรือไม่ เริ่มแรกจะฝึกการวาด พุทธประวัติหรือกิจกรรมทางศาสนาพุทธ หลังจากนั้นก็เป็นการวาดภาพตามจินตนาการโดยให้ดูของจริงแล้วนั่งวาดภาพตามแบบพร้อมระบาย

3.2) วัตถุประสงค์ / เป้าหมาย

- เพื่อค้นหาวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับภูมิปัญญาที่จะถ่ายทอด
- เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้จักกับงานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา

3.3) สื่อ / แหล่งเรียนรู้

- รูปภาพกิจกรรมภาพเขียนตามฝาผนังโบสถ์
- ภาพถ่ายลายไทย
- วัสดุ อุปกรณ์ในการปั้นลายไทย
- สถานที่ได้ดูอาคารเรียน ร่มไม้ โบสถ์ ศาลาวัด
- แหล่งเรียนรู้ใน – นอกโรงเรียน

3.4) เนื้อหา

- การวาดภาพตามจินตนาการ จากการสังเกตของจริง ที่เรียกว่าสเก็ตภาพจากของจริง เป็นการฝึกร่างภาพให้ได้ก่อน แล้วจึงค่อยลงสีทีหลัง

เป็น

- วาดภาพเกี่ยวกับศาสนาพุทธโดยเฉพาะวาดรูปพระพุทธเจ้า พร้อมระบายสีให้

- วาดภาพลายไทยโดยใช้ลายเส้น
- ฝึกการลงสีลายไทย
- วาดภาพผนังปูนโดยใช้สีน้ำ หรือสีพลาสติก
- การปั้น และการแกะสลักแม่พิมพ์ลายไทย

3.5) ระยะเวลาในการสอน ใช้บ่ายวันพฤหัสบดี

3.6) ขั้นตอนวิธีการถ่ายทอด

การเตรียมความพร้อมก่อนเรียน สำนวความสนใจ ความสมัครใจของนักเรียนก่อนว่ามีความสามารถด้านนี้หรือไม่ เริ่มแรกจะการเป็นการวาด พุทธประวัติหรือกิจกรรมทางศาสนาพุทธ หลังจากนั้น ก็เป็นการวาดภาพตามจินตนาการ โดยให้ดูของจริงแล้วนั่งวาดภาพตามแบบพร้อมระบายสี

วิธีการถ่ายทอด เริ่มบทเรียนการสอนทีละบท ทีละเนื้อหาโดยให้นักเรียนได้ดูของจริงก่อนครูอธิบายถึงขั้นตอนการทำทีละขั้น ๆ ถ้าเป็นภาพวาดจะให้ร่างภาพก่อน ดูตำแหน่งของภาพให้เหมาะสมจัดองค์ประกอบของภาพให้สมดุล เสร็จแล้วครูพานักเรียนลงสีโดยให้นักเรียนชั้นโดลงสีน้ำ ส่วนนักเรียนที่ใช้สีน้ำไม่เป็นก็จะให้ใช้สีดินสอหรือสีเทียนและสีชอล์กแล้วแต่สะดวก

อธิบายการใช้สีทีละขั้นตอน ครูคอยแนะนำดูอย่างใกล้ชิดจนงานสำเร็จ ถ้าวันไหนใช้เวลามากก็แนะนำให้ไปทำต่อที่บ้าน ใครจะไปฝึกซ้อมต่อก็ให้ติดตามไปเรียนต่อที่วัดในเวลาว่าง (วันเสาร์-วันอาทิตย์)

การปั้นลายนูนนั้นจะเริ่มโดยการหัดวาดลายไทยที่ต้องการในกระดาษก่อน เพื่อให้รู้จักศิลปะลายไทยในแบบต่าง ๆ ขั้นตอนการออกแบบ การวัดส่วนและขนาดจนสามารถทำได้

ให้นักเรียนใช้ดินเหนียวและดินน้ำมันเป็นตัวขึ้นแบบพิมพ์ และใช้มีดปลายแหลมหรือมีดแกะสลักแกะพิมพ์ โดยครูสาธิต และอธิบายวิธีการแกะสลักแม่พิมพ์ให้ดู และนักเรียนลงมือปฏิบัติตามทีละขั้น ๆ เริ่มแรกผลงานใช้ไม่ได้เลย เพราะไม่เข้าใจและทำไม่เป็น ภาระยะหลังนักเรียนใช้ทักษะและฝึกซ้ำๆ พอจะทำได้บ้าง แต่ไม่ดีเท่าที่ควร คิดจำนวนผู้ที่ทำได้ประมาณ 70% ของนักเรียนที่เข้าเรียน แต่ก็ได้ให้ฝึกซ้อมบ่อยๆ

3.7)การประเมินผล คัดนักเรียนเป็นกลุ่มที่มีผลงานดีและทำได้ ส่วนกลุ่มที่ทำไม่ได้ไม่คัดไว้อีกกลุ่มเพื่อความสะดวกในการสอน ทุกครั้งที่สอนจบหรือนักเรียนทำงานเสร็จจะตรวจผลงานและขอผลงานมาชี้แนะข้อบกพร่อง ตรงไหนที่ควรแก้ไข ปรับปรุงให้ดีขึ้นบ้าง ก็จะเป็นการซักถามแลกเปลี่ยนกัน เสริมแรงโดยการให้คะแนนนักเรียนทุกครั้งทำงานเสร็จ

4) ผลการถ่ายทอดความรู้ / การสร้างงานและอาชีพ

จากการตรวจผลงานของนักเรียนในเรื่องที่สอนผ่านมาพบว่า นักเรียนจะทำได้ประมาณร้อยละ 20 แต่พอระยะหลังๆ นักเรียนสามารถทำได้ดีขึ้น แต่ก็ยังไม่ดีเท่าที่ควร เมื่อคัดเลือกผลงานที่พอใช้ได้แล้ว ประมาณร้อยละ 80 ของนักเรียนที่เข้าเรียน พบว่า ทำได้ดีผลงานดีขึ้นกว่าก่อนเรียน

ผลปรากฏต่อภายนอก พบว่านักเรียนในกลุ่มของทัศนศิลป์ เมื่อเข้าไปในการเข้าค่ายของชมรมต่างๆ ของแต่ละสถาบันจัดขึ้น นักเรียนที่เรียนจะได้เปรียบการวาดภาพ และระบายสี ทำให้ได้ผลงานเป็นที่น่าพอใจ ได้รับรางวัลชนะเลิศ มาแล้วหลายรายการ และส่งนักเรียนที่มีฝีมือดี เข้าประกวดวาดภาพระบายสีอยู่ตลอด ทั้งในระดับกลุ่ม โรงเรียน และระดับอำเภอ เป็นผลที่น่าพอใจ นอกจากเรื่องการสอนแล้ว สิ่งที่ดีจะดำเนินการต่อไป คือแนวเนื้อหาใหม่ ในการสอนได้แก่ การวาด

ภาพสีน้ำพลาสติกบนกระดานไม้อัดและฝาผนังเกี่ยวกับประเพณีท้องถิ่น ฮิด 12 คอง 14 และการ ทำแบบพิมพ์ พัฒนาจากการสอนครั้งก่อนให้สามารถทำได้ และทำได้ดี เพื่อนำไปประดับตกแต่งฐานพระต่อไป

ผลต่อนักเรียน พบว่า ได้เรียนรู้ตามความสามารถ ความถนัดของตนเอง มีอิสระโดยเฉพาะพวกที่มีจินตนาการได้เรียนอย่างสนุกสนาน เพราะเน้นการเรียนนอกห้องเรียนและนอกโรงเรียน ไม่จำกัดความคิดทางปัญญา นักเรียนมีความรับผิดชอบดีขึ้น สืบเนื่องจากการเตรียมตัวเรียน การเก็บอุปกรณ์ช่วยกัน ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ผลต่อครู พบว่า ครูได้พัฒนาปรับปรุงกระบวนการเรียนโดยนำวิชาศิลปะที่เรียนกับภูมิปัญญามาประยุกต์ กับการเรียนวิชาศิลปะภายในห้องเรียน ได้ผลเป็นที่น่าพอใจร้อยละ 88 %

5) ปัญหา/ อุปสรรค / เสนอแนะ

จากการสอนที่ผ่านมาพบว่า นักเรียนส่วนมากจะเป็นระดับชั้นจาก ป.1 - ป. 6 ใกล้เคียงกัน เมื่อกำหนดเวลาวาดภาพในเนื้อหาเดียวกัน ความพร้อมความสามารถของแต่ละคนจะไม่เท่ากัน ความสนใจ ในระดับชั้นที่ต่ำกว่า เช่น ป.1 ป. 2 ป.3 จะสั้นมาก ทำงานไม่เป็นระเบียบ แต่ก็ได้แก้ไขในระดับหนึ่ง โดยการคัดแยกกลุ่มที่มีผลงานใกล้เคียงกันให้อยู่ในกลุ่มเดียวกันไปก่อน ปรากฏว่าได้ผลเป็นที่น่าพอใจพอสมควร นักเรียนจะไม่ขัดแย้งทางความคิดของแต่ละคน

4.สาขาจักสาน

1) รู้จักพ่อครูทัน วงศ์ทอง

จากความเชื่อและถ้อยคำในสมัยก่อนผู้ชายที่เป็นลูกผู้ชายอย่างสมบูรณ์แบบนั้น ต้องสามารถจักตอกไม้ไผ่เป็น สานตะกร้าเป็น เพราะการทำนาต้องใช้ตอกไม้ไผ่มัดกล้า(ต้นข้าวที่จะปักดำ) ผู้ชายต้องทำเป็น ต่อมาบิดาของข้าพเจ้า นายเลา วงศ์ทอง ก็เริ่มสอนให้ข้าพเจ้าจักตอกตั้งแต่อายุได้ 16 ปี จากนั้นก็พัฒนาเป็นการสานตะกร้า โดยให้เหลาไม้ไผ่เป็นริ้วเล็กๆ ยาวประมาณ 5 ปล้องของลำไม้ไผ่ พอครบจำนวนที่ต้องการแล้ว ก็ให้เหลาไม้ไผ่เพื่อใช้เป็นตัวยึด(โครงสร้าง รูปแบบของตะกร้า)ตามจำนวนที่เราต้องการว่าจะทำใหญ่หรือเล็ก แล้วสานลายขัดธรรมดา ชั้นตอนแรกข้าพเจ้าเล่าเรื่องตามความเป็นมาตั้งแต่ครั้งยังเป็นเด็ก ถูกผู้ชายต้องจักตอกเป็น เพราะผู้ชายต้องทำเป็นทุกอย่าง เป็นการสร้างจิตสำนึกให้เข้าใจและซาบซึ้งถึงวัฒนธรรมที่เป็นมา แต่ในสมัยนี้หญิงและชายมีความเสมอภาคกันแล้ว ผู้หญิงสามารถทำงานเกี่ยวกับไม้ไผ่ได้

การเริ่มต้น ก็เริ่มสอนตั้งแต่การคัดเลือกไม้ไผ่ที่จะนำมาจักสาน คือ ต้องเลือกเอาลำต้นที่แก่ มีสีเขียวอมเหลือง ซึ่งถือว่าแก่ เวลาตัดไม้ไผ่ต้องตัดที่ท้องก่อน เพราะไม้ไผ่จะได้ไม่คด แล้วตัด

ด้านหลัง เวลาจะเหลาไม้ไผ่ ต้องเหลาจากทางต้นไปหาปลาย แล้วให้เด็กฝึกสานลายง่าย ๆ ก่อน คือ ลายขัดตะกอน ต่อมาก็เป็นลายสองธรรมดา ลายสองขัด จนถึงขั้นสานตะกร้า

2) ความเป็นมาของเรื่องที่สอน

จากการดำรงชีวิตและการทำมาหากินจากสมัยแต่ก่อน ในน้ำมีปลา ในนามีข้าว อาหารการกินอุดมสมบูรณ์ เดินออกจากบ้านไปทุ่งนาขากลับมาก็ได้พืช ผัก ปลูก ปลา นาน้ำ กลับมาบ้านประกอบอาหารได้ ซึ่งสมัยก่อนอาหารการกินที่มีในธรรมชาติ มีเยอะแยะมากมายหลังจากปรุงประกอบอาหารเสร็จแล้ว ยังเก็บไว้กินได้อีก คนเฒ่าคนแก่มักจะสอนลูกหลานให้รู้จักทำมาหากินขยัน ผู้หญิงต้องเป็นแม่บ้านแม่เรือน ผู้ชายต้องขยันรู้จักหาเลี้ยงครอบครัว สมัยที่เป็นหนุ่มพ่อเคยชวนไปตัดไม้ไผ่มาเหลาจักตอกสานตะกร้า กระบุง ไช ฉ่อง พ่อบอกว่าเป็นลูกผู้ชายต้องจักตอกให้เป็น และต้องสามารถจักสานออกมาเป็นชิ้นงานได้อย่างน้อย 2 – 3 อย่าง เป็นเด็กเรียนรู้อย่างไวและความจำดี ฝึกฝนตัวเองมาเรื่อย ๆ จนเกิดความชำนาญ จนเคยคิดว่าต่อไปถ้าเราไม่ถ่ายทอดประสบการณ์ตรงนี้ให้กับผู้ที่สนใจแล้วต่อไปสิ่งเหล่านี้จะต้องสูญหายจากความทรงจำ การจักสานไม้ไผ่ เป็นงานที่ต้องใช้ความอดทนและใจเย็นและขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ อย่างที่สำคัญต้องมีใจรักในงานด้านนี้ ผลงานจึงจะออกมามีคุณภาพ

3) รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอด

3.1) การวางแผนและเตรียมการสอน

ครูภูมิปัญญา ปรีक्षाหรือ กับคณะครู และอาจารย์ใหญ่ ในเรื่องการเรียนการสอน วันเวลา และสถานที่ ซึ่งใช้สถานที่ใต้ต้นไม้ เพราะสะดวกในการทำ มีบริเวณกว้าง ร่มรื่น เย็นสบาย เหมาะแก่การทำงาน

ครูภูมิปัญญากับนักเรียนทำความเข้าใจในเนื้อหาที่จะเรียน (นักเรียนจะมีแต่ผู้ชาย) โดยนักเรียนที่เข้าเรียนในด้านนี้ คือนักเรียนชั้นโต (ชั้น ป. 6) เพราะอุปกรณ์วัสดุที่ใช้ ต้องใช้ความสามารถ ความระมัดระวัง เพราะอาจเกิดอุบัติเหตุได้

3.2) วัตถุประสงค์ / เป้าหมาย

เพื่อให้ นักเรียนได้รู้คุณค่าของวัสดุธรรมชาติที่สามารถนำมาประยุกต์เป็นเครื่องใช้ สอยได้ ให้นักเรียนได้เรียนรู้คุณค่าของไม้ไผ่ที่สามารถนำมาประดิษฐ์เป็นของใช้ในครัวเรือน หรือ อื่นๆ อย่างได้อย่างมีคุณภาพ และเมื่อนักเรียนทำเสร็จแล้วนักเรียนสามารถนำไปขายหารายได้ระหว่างเรียน เพื่อช่วยเหลือตัวเองได้ นอกจากนี้ยังหวังว่า เมื่อได้ประสบการณ์จากการเรียนแล้วจะมีฝีมือในการประดิษฐ์ของใช้จากไม้ไผ่ ทำอย่างอื่นได้อีกมากมาย

3.3) สื่อ / แหล่งเรียนรู้

ใช้ของจริงมาวางให้ศึกษา ได้แก่ กระดัง พัด ก่องข้าว ข้อง ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ ประดิษฐ์เป็นของใช้ มีอุปกรณ์ คือ มีดตอก ไม้ไผ่ ก้อน ตะปู

3.4) เนื้อหา

- การค้นหาไม้ไผ่
- การเลือกไม้ไผ่
- การตัดไม้
- การมัดไม้
- การจักดอก
- การขึ้นลายสาน
- การสานเป็นชิ้นงาน
- การทำพัด กระดัง ก่องข้าว ชูศรีรับแขก ไม้จิ้มฟัน ฯลฯ

3.5) ระยะเวลาในการสอน

เวลาที่ใช้ในการจักสานต้องใช้เวลาอย่างมากกล่าวมาข้างต้นไม่จบในชั่วโมง จำเป็นต้องไปสอนต่อที่บ้านและให้นักเรียนกลับไปทำต่อที่บ้าน นักเรียนบางกลุ่มที่ตัวเล็ก ๆ (อนุบาล 1-2) ไม่สามารถที่จะจักดอกได้เพราะอันตราย กลุ่มนี้จึงไม่สนใจด้านนี้เท่าที่ควร แต่ก็ฝึกให้สังเกตและเรียนรู้ตามพวกพี่ ๆ ในเรื่องที่พอรู้ เช่น การเลือกไม้ไผ่ การเหลา การตัดไม้ เป็นต้น

3.6) ขั้นตอนวิธีการถ่ายทอด

การเตรียมความพร้อมก่อนเรียน ครูภูมิปัญญากับนักเรียนนัดวันพบเจอกัน และทำความเข้าใจในเนื้อหาที่จะเรียน และให้นักเรียนเตรียมอุปกรณ์ ดังนี้ 1)มีด 2)ไม้ไผ่ 3)ค้อน และ 4) ตะปู

วิธีการถ่ายทอด งานจักสานด้วยไม้ไผ่ เป็นการดำเนินการที่ค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่น มาช่วยในการจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ปีการศึกษา 2542 ก่อนที่จะได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก สกว. เป็นรูปแบบการเรียนรู้โดยนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 เพราะเป็นนักเรียนชั้นโตที่พอมีทักษะด้านการจักดอกได้ ความยากง่ายของการจักสานอยู่ที่การจักดอก จึงจำเป็นต้องใช้ความระมัดระวังในเรื่องของมีคมและความละเอียดของดอกที่นำมาสานเครื่องใช้แต่ละประเภท ซึ่งพอสรุปรูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดได้ดังนี้

การถ่ายทอดไม่มีลักษณะที่แน่นอนตายตัว จะเน้นการปฏิบัติจริงมากที่สุด ครูสาธิตให้ดูแล้วนักเรียนทำตาม จากนั้นครูจะคอยแนะนำ ฝึกให้อย่างใกล้ชิดเป็นรายคน สถานที่สอนจะสอนนอกห้องเรียนมากกว่าในห้องเรียน

เวลาที่ใช้ในการสอน แต่เดิมสอนในเวลาปกติของกลุ่มวิชา กพอ. หลังจากที่เราค้นพบภูมิปัญญาท้องถิ่นได้หลายสาขาแล้ว จึงเปลี่ยนเวลามาทำการเรียนการสอนในทุกบ่ายวันพฤหัสบดี ปัญหาที่พบ เวลาที่ใช้ในการสอนแต่ละวันไม่เพียงพอ เพราะการสานมีหลายขั้นตอน

และใช้เวลามากในแต่ละวัน ดังนั้น ถ้าวันใดมีการสอนต่อเนื่องไม่จบในวันนั้น นักเรียนจะตามไปเรียนต่อที่บ้านพ่อครูหรือถ้าเวลาว่าง วันเสาร์ วันอาทิตย์ นักเรียนก็จะนำผลงานไปทำต่อที่บ้าน

เนื้อหาการสอน

การค้นหาไม้ไผ่และวิธีการเลือกไม้ไผ่ ต้องเป็นไม้ไผ่บ้านเพราะมีมากในท้องถิ่น หาง่าย ไม้ไผ่ที่จะตัดได้ต้องมีอายุตั้งแต่ 2 ปีขึ้นไป ไม้ไผ่ที่แก่แล้วพอตัดได้จะมีวิธีสังเกต คือ ให้อูที่ใบถ้าใบยังมีสีเขียวอ่อนอยู่แสดงว่าไม้ยังไม่แก่ ตัดไม่ได้ ดินที่แก่ใช้การได้ใบต้องมีสีเหลือง ๆ แกมผสมอยู่

การตัดไม้ ลักษณะการตัดไม้เป็นวิชาเฉพาะอีกอย่างหนึ่ง ถ้าตัดไม่ถูกวิธีไม้อาจจะติดตัวเองพลัดตกเกิดอุบัติเหตุได้ ดังนั้น นักเรียนต้องรู้วิธีการตัดไม้ไผ่ด้วย คือ 1) สังเกตดูกอไม้ก่อน ถ้าลำไม้ไผ่ที่ต้องการอยู่ลึกเข้าไปกลางกอไม้ไผ่ ให้ถ่างลึกเข้าไปจนถึงลำไม้ไผ่ที่ต้องการนั้น แล้วเลือกหาต้นใกล้เคียงเป็นที่ยึดตัวเองเวลาขึ้นไปตัด โดยการขึ้นไปเหยียบบนกิ่งแขนงต้นใกล้เคียงนั้นให้เหมาะสม และถนัดก่อน 2) สังเกตการเอนของต้นไม้ (การโน้มกิ่งของไม้) ถ้าเอนไปด้านหน้า ให้เรายืนอยู่ด้านหลัง ข้างใดข้างหนึ่งที่ถนัด แล้วตัดได้ท้อง (ด้านล่าง) ด้านที่ต้นเอนไปก่อน ให้ตัดได้ปล้องไม้ไผ่ จากนั้นจึงย้ายมาตัดด้านตรงกันข้าม (ด้านหลัง) โดยกะให้เหนือบริเวณที่ตัดครั้งแรก (ด้านหน้าได้ท้อง) เวลาไม้ไผ่ขาดมันจะหักลงด้านหน้า (ด้านที่เอน) และเป็นการป้องกันไม้ไผ่ติดใส่เรา 3) การตัดที่ถนัด ให้ตัดไม้ไผ่อยู่ในระดับอกของตัวเราขึ้นไป 4) ไม้ที่ตัดขาดแล้ว หล่นลงพื้นเวลาดึงออกจากกอ ให้ใช้วิธีการดึงโยกไปมา ไม้ไผ่ก็จะค่อยๆ หลุดออกมาจากกลางกอได้ แต่ก่อนนักเรียนไม่รู้วิธีการตัดไม้ นักเรียนจะตัดได้ลำบากมาก พอดำเนินการสอนแล้ว นักเรียนสามารถตัดไม้ได้ถูกวิธีและทำได้รวดเร็ว 5) เมื่อได้ไม้ไผ่มาแล้ว ก็ทำการริดกิ่งแขนงออก ผ่า ตัด และแยกส่วนจักตอกให้ได้ขนาดตามที่นักเรียนจะสานหรือทำเก้าอี้เฟอร์นิเจอร์

การจักตอก อุปกรณ์ที่ใช้ คือ มีดปลายแหลมอย่างคมและขนาดเล็ก ๆ หลังจากที่ได้ตัดไม้ เหลาไม้ให้ได้ขนาดตามต้องการแล้ว ก็ดำเนินการจักตอก วิธีการนั้น ให้เริ่มจักตอกจากด้านกก (ด้านต้น) ไปหาด้านปลาย ปัญหาการจักตอกที่พบ ส่วนมากนักเรียนยังไม่ชำนาญจะจักตอกเสี้ยว (ไม่ตรง) วิธีแก้ไขครูคอยแนะนำ และจับมือพาทำ ทำให้ดูและฝึกบ่อยๆ

การจักตอกไม่ให้เสี้ยว (ตอกขาด บางเกินไป หรือตอกไม่สมบูรณ์) ต้องดูที่ลักษณะการจับไม้มีคจึงจะไม่ถูกมือโดยให้จับไม้กับมีดไม่ห่างกันมาก ไม้ให้จับยาว มีดที่ใช้ต้องคม และมีขนาดเล็ก ให้พลิกข้อมือไปมา ขึ้น ลง สลับกันไปเรื่อยๆ อย่างช้าๆ และสม่ำเสมอ ก็จะได้ตอกที่มีความหนาเท่ากันตลอดเส้น ไม่เสี้ยวหรือแฉลบ

การจักตอกจะใช้ความยาวที่ปล้องก็ได้ให้เหมาะสมกับภาชนะ เครื่องใช้ที่เราจะทำการจักสานเพราะการสานแต่ละอย่างจะใช้ขนาดของตอกไม่เท่ากัน เช่น ถ้าสานกระด้ง ผาขัดตะขนาดของตอกที่ใช้ (จีบ) 2 ซม. (ด้านกว้างของตอก)

การขึ้นลายสาน มีหลายลายตามภาษาชน และเครื่องใช้ที่จะสาน เช่น ลายสองต้องเหลาดอกให้เล็กและละเอียดก่อนใช้สานช่อง (เครื่องมือใส่ปลา) ตะกร้า กระด้ง เป็นต้น

3.7) การประเมินผล โดยการสังเกตการทำงาน ความสนใจ สอบถาม สัมภาษณ์คัดนักเรียนเป็นกลุ่มที่มีผลงานดีและทำได้ ส่วนกลุ่มที่ทำไม่ได้ไม่แยกไว้อีกกลุ่ม เพื่อความสะดวกในการสอนทุกครั้งที่สอนจบ หรือนักเรียนทำงานเสร็จจะตรวจผลงานและขอผลงานมาชี้แนะข้อบกพร่องตรงไหนที่ควรแก้ไข ปรับปรุงให้ดีขึ้นบ้าง ก็จะเป็นการซักถามแลกเปลี่ยนกัน เสริมแรงโดยการให้คะแนนนักเรียนทุกครั้งที่ทำงานเสร็จ

4) ผลการถ่ายทอดความรู้ / การสร้างงานและอาชีพ

เยาวชนในชุมชนมีความสนใจแต่ยังไม่กล้าเข้ามาถาม มาเรียน เพราะอายอยู่ จึงจำเป็นต้องใช้เวลาในการปลูกฝังจิตสำนึกบ่อย ๆ อย่างต่อเนื่อง ผู้ปกครองนักเรียนมีความสนใจในลูกของตนมาก สังเกตจากการติดตาม สอบถามเมื่อลูกนำผลงานไปทำต่อที่บ้านและยังมีครูภูมิปัญญาการจักสานอยู่ในชุมชนอีกมาก ที่มีความพร้อมที่จะช่วยสอนโดยไม่มีค่าตอบแทนใด ๆ สิ่งเหล่านี้คือผลจากการดำเนินงานที่ ฝึกปฏิบัติจริง เห็นผลจริงที่เกิดขึ้นกับนักเรียนลูกหลานของพวกเรา และหวังว่าภูมิปัญญาด้านจักสานนี้คง สืบทอดต่อลูกหลานสืบไป

นักเรียนได้เรียนรู้คุณค่าของไม้ไผ่ว่ามันสามารถนำมาประดิษฐ์เป็นของใช้ในครัวเรือน หรืออีกหลาย ๆ อย่างได้อย่างมีคุณภาพ เมื่อทำเสร็จแล้วนักเรียนสามารถนำไปขายหารายได้ระหว่างเรียนเพื่อช่วยเหลือตัวเองได้ประสบการณ์ มีฝีมือในการประดิษฐ์ของใช้จากไม้ไผ่ ทำอย่างอื่นได้อีกมากมาย

5) ปัญหาอุปสรรค/เสนอแนะ

นักเรียนทำงานไม่ละเอียดเท่าที่ควร ขาดงบประมาณในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์มาทำงานนี้ขาดตลาดออกจำหน่าย และเวลาที่มีไม่เพียงพอต่อการทำงาน เพราะงานที่ทำเป็นงานที่ละเอียดต้องใช้เวลา และต้องทำร่วมกันฉะนั้นจึงได้เอากลับไปทำที่บ้านในวันหยุดที่บ้านพ่อครูภูมิปัญญา

นักเรียนที่เรียนในด้านจักสานจะอยู่ในระดับสูงขึ้น (ชั้น ป.6) ซึ่งต้องใช้อุปกรณ์ที่มีอันตราย เช่น ใช้มีดในการตัดไม้ทำดอก เมื่อได้ดอกแล้วนักเรียนก็ต้องสานให้เป็นชิ้นงาน มีก่องข้าว พัด ลายขัดลวดลายต่าง ๆ ให้นักเรียนได้เรียนรู้วิธีการทำ และนำไปประดิษฐ์ทำอย่างอื่นต่อไป

ส่วนในด้านงบประมาณ ในการจัดหาวัสดุงบประมาณในการจัดซื้อไม้ไผ่ในชุมชน รูปแบบการสอนมุ่งที่จะให้นักเรียนทำได้ ทำเป็น แล้วนำมาประยุกต์ใช้ต่อไป ทำให้เห็นผลงานในทันที โดยไม่คำนึงถึงขั้นตอน ผลงานจึงไม่ค่อยละเอียด และปราณีตเท่าที่ควร

สำหรับนักเรียนมีความกระตือรือร้นที่จะเรียน เพราะเขาได้เห็นผลงานทันที แต่สำหรับเวลาในการทำมันสั้น ไม่พอ เพราะอุปกรณ์บางอย่างต้องใช้เวลานาน คือ การทำเฟอร์นิเจอร์ชุดรับแขก

จาก ไม้ไผ่ นักเรียนต้องทำต่อในวันหยุดที่บ้านพ่อครู หรือบางทีก็จัดทำที่โรงเรียน ซึ่งในการทำทุกขั้นตอน จะมีครูคอยเป็นครูพี่เลี้ยงบอก และแนะนำนักเรียนควบคู่กับพ่อครูภูมิปัญญาให้นักเรียนได้ทำกิจกรรมไปอย่างต่อเนื่องได้

5. สาขาภาษาไทย (หมอลำ, ผญา, สรภัญญะ)

1) รู้จักกับพ่อครู ชื่อ - แม่ครู นายสี อังคะฉิมย์, นายเสาร์ แก้วดี, นางสังวาลย์ ผาสุขล้า
นายสี อังคะฉิมย์ อายุ 51 ปี การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง
ผู้ใหญ่บ้านบ้านดอนกลาง หมู่ที่ 15 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 6 หมู่ที่ 15 บ้านดอนกลาง ตำบลหนองบัว
แก้ว อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม 44110

นายเสาร์ แก้วดี อายุ 38 ปี การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 6 ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านบ้านโนนสูง หมู่ที่ 10 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 3 หมู่ที่ 10 บ้านโนนสูง ตำบลหนอง
บัวแก้ว อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม 44110

นางสังวาลย์ ผาสุขล้า อายุ 36 ปี การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 6 ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง
เลขานุการกลุ่มสตรีแม่บ้านประจำศูนย์ศิลปาชีพบ้านดอนหลี่ อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 33 หมู่ที่ 10 บ้าน
โนนสูง ตำบลหนองบัวแก้ว อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม 44110

2) ความเป็นมาของเรื่องที่สอน

เด็กนักเรียนได้รับรู้ในสิ่งเก่าๆ ที่ปู่ย่า ตายายถือปฏิบัติมา เช่น ในเรื่องการสืบทอดประเพณี
วัฒนธรรมเก่าแก่ อาทิ การทอดถวายดินเทียนพรรษาตามวัดต่างๆ ในเทศกาลเข้าพรรษา ในฤดูกาล
จำพรรษาของพระสงฆ์ เป็นเวลา 3 เดือน ซึ่งนิยม ทอดเทียน² โดยมีการนัดหมายเชิญชวน
หมู่บ้านต่างๆ ในละแวกใกล้เคียงที่ต้องการร่วมทำบุญ เมื่อมีหลายหมู่บ้าน ก็มีการจัดแข่งขันการ
ขั้บร้องสรภัญญะของแต่ละหมู่บ้าน มีคณะกรรมการหรือเจ้าอาวาสวัดเป็นกรรมการตัดสินและ
ตั้งรางวัล เพื่อเป็นการสนับสนุนให้กับหมู่บ้านที่ชนะการประกวดและนำการขั้บร้องสรภัญญะไปใช้
ได้ทั่วไปในงานประเพณีต่างๆ

แต่ในปัจจุบันการขั้บร้องสรภัญญะไม่เป็นที่นิยมเท่าไรนัก กำลังจะหายไปจากถิ่นฐานชนบท
ที่เคยปฏิบัติกันมา ฉะนั้นสมควรที่จะอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานผู้เกิดมารุ่นหลังได้รู้และสืบทอดประเพณี
อันดีไว้ให้อยู่สืบไป

ผญา ก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่กำลังจะสูญหายไปเหมือน ผญา นั้นจำมีคำแฝงอยู่ด้วยหลาย
อย่างในด้านของวัฒนธรรมและศีลธรรม ผู้เฒ่าผู้แก่ใช้เป็นคติสอนใจให้นำมาปฏิบัติ

² ทอดเทียน เป็นพิธีการถวายเทียนจำพรรษาในวันเข้าพรรษาของชาวอีสาน

ฉะนั้นครูประจำการ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านภาษาไทยจึงได้นำมาสอนเด็กเพื่อให้ได้เรียนรู้ประเพณีและวัฒนธรรมและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมอันดีงามสืบต่อไป

สำหรับขอบข่ายของเนื้อหาของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนผญานั้น ผญาจะเป็นการแนะนำโรงเรียน, ผญาธรรมคำใช้เลือกออก, ผญาต่อต้านยาเสพติด, ผญาเกี่ยวพาราตี, ผญาภาษิต พร้อมทั้งผญาเกี่ยวกับการศึกษา

สำหรับขอบข่ายเนื้อหาของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสรภัญญะ จะเป็นบทเกี่ยวกับประวัติหมู่บ้านดอนหลี่ ,สรภัญญะภูมิปัญญาบ้านดอนหลี่ สรภัญญะอีสานนิยมและมีการฟ้อนรำเข้าจังหวะ เสียงเพลงเป็นต้น

3) รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอด

3.1) การวางแผน / เตรียมการสอน

ครูภูมิปัญญา

- มีการเตรียมตัวก่อนทำการสอนคือ เตรียมเนื้อหา และ วิธีการสอนที่จะถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็กนักเรียน
- จัดทำบันทึกการสอนหลังจากที่สอนเสร็จแล้ว
- จัดทำแบบวัดผล ประเมินผล และการทดสอบการท่องสรภัญญะ หรือ ผญาตามเนื้อหาที่เรียนในแต่ละครั้ง

ครูพี่เลี้ยง

- บันทึกการเรียนการสอนในแต่ละครั้ง
- จัดเตรียมใบความรู้ ใบกิจกรรม และแบบประเมินผล
- คอยแนะนำขั้นตอนการเรียนการสอนในบางครั้ง และ ให้ข้อเสนอแนะหลังทำการเรียนการสอน

ครูพี่เลี้ยง และครูภูมิปัญญา ร่วมกันสรุปผลการเรียนการสอนในแต่ละครั้งที่ทำการเรียนการสอน

3.2) วัตถุประสงค์ / เป้าหมาย

เพื่อค้นหาสื่อ สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ให้เหมาะสมกับภูมิปัญญาไทยที่จะถ่ายทอด และนักเรียนสามารถท่องกลอนสรภัญญะและใส่ทำนองหมอลำได้

3.3) สื่อ และแหล่งเรียนรู้ สถานที่ทำการเรียนการสอนที่เหมาะสมได้ใช้ ห้องเรียนชั้น ป. 3 ได้ตกลงกันมาสอนทุกบ่ายวันพฤหัสบดี ตั้งแต่เวลา 13.00 น. - 16.00 น. เป็นประจำทุกสัปดาห์ และในบางครั้งได้มาทำกิจกรรมต่ที่บ้านโดยใช้สถานที่คือ บ้านครูภูมิปัญญาอยู่ในหมู่บ้านดอนกลาง บ้านเลขที่ 61 หมู่ที่ 15 ซึ่งเป็นบ้านของแม่ครูสมศรี นนทศิริราช โดยเด็กจะเสนอเวลามาเรียนเองหลังจากเวลาเลิกเรียน หรือวันเสาร์ วันอาทิตย์ หลังจากช่วยงานในครอบครัวเสร็จแล้ว เมื่อทำกิจกรรมเสร็จพ่อครู แม่ครู ก็นำนักเรียนส่งถึงบ้าน บางคนก็มีผู้ปกครองมารับกลับบ้าน

3.4) เนื้อหา สอนเรื่อง ผญา และ สรภัญญะ

ผญา จะสอนเป็นบทผญาแนะนำโรงเรียน ผญาธรรมคำใช้เลือกออก ผญาต่อต้านยาเสพติด ผญาเกี่ยวกับพาราฮี ผญาภายิต และผญาเกี่ยวกับการศึกษา

สรภัญญะ เป็นบทสวดที่มีทำนองและจังหวะให้มีความไพเราะ และจัดทำเป็นบทร้องเกี่ยวกับประวัติหมู่บ้านคอนหลี่ สรภัญญะ อีสานนิยมกันมากในฤดูกาลเข้าพรรษามีการแข่งขัน ประกวดการท่องสรภัญญะ จัดว่าเป็นประเพณีดั้งเดิมตั้งแต่บรรพบุรุษมา เพราะเป็นกิจกรรมที่จัดในวันสำคัญทางศาสนาและเป็นฤดูกาลที่พระสงฆ์จำพรรษา ที่จะได้ศึกษาประชาชน ก็เสร็จสิ้นการปักค่านาแล้ว ก็จะสามารถรวมกลุ่มสวดทำนองสรภัญญะเพื่อบูชาพระรัตนตรัย

3.5) ระยะเวลาในการสอน

ทำกิจกรรมการเรียนการสอนในทุกบ่ายวันพฤหัสบดีใช้เวลา 3 ชั่วโมงทุก ๆ สัปดาห์ จนถึงสิ้นปีการศึกษา

3.6) ขั้นตอนวิธีการถ่ายทอด

เตรียมความพร้อมก่อนเรียน มีการสนทนากับนักเรียนเพื่อกระตุ้นความสนใจของนักเรียน หรือการเล่าประวัติความเป็นมา จาริตประเพณี วัฒนธรรมของสรภัญญะ และ ผญา พร้อมทั้งการไหว้ครูว่ามีความเป็นมา สำคัญอย่างไร ยังรวมไปถึงสิ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องสรภัญญะ และ ผญา ตามเนื้อหาที่สอนแต่ละครั้ง เพื่อให้นักเรียนได้เกิดความรัก ศรัทธา และมีความสุข สนุกสนานเพลิดเพลินพร้อมที่จะเรียนอย่างมีความสุข

วิธีการถ่ายทอด

ใช้วิธีการสนทนากับนักเรียน จัดใส่กระดานให้นักเรียนจดบันทึก ครูภูมิปัญญา นำท่องจำแบบร้อยกรอง โดยยังไม่ใส่ทำนองแล้วนำไปท่องจำให้ได้ทั้งหมดแล้วฝึกเข้าทำนองและจังหวะการท่อง และอธิบายความหมายของบทสรภัญญะ หมอลำ แต่ละท่อน และยังต้องเล่าประวัติความเป็นมา จาริต ประเพณี วัฒนธรรมของชาวอีสานในครั้งก่อนปฏิบัติอย่างไร ชนรุ่นหลังต้องปฏิบัติตามเพื่อจะคงไว้ซึ่งประเพณีดั้งเดิมของชนบท เมื่อนักเรียนท่องจำได้ก็จัดทำเป็นเอกสารรวบรวมเข้าเล่ม โดยให้ครูพี่เลี้ยงประจำกลุ่มสาขาภาษาไทย เป็นผู้ดำเนินเพื่อสะดวกในการสอนครั้งต่อไป พร้อมทั้งจัดทำแบบบันทึกการเรียนการสอน ใบกิจกรรม และแบบประเมินผลในการเรียนของแต่ละครั้ง

เมื่อนักเรียนท่องจำได้แล้ว ก็จะให้ทดลองร่วมกันร้องทึละวรรค ทีละตอน ผู้ที่ยังท่องไม่ได้ก็จะแยกออกไปให้พ่อครู แม่ครู ฝึกซ้อมต่อไปให้เกิดความชำนาญ เป็นการฝึกตัวต่อตัว นักเรียนบางคนจะจำได้เร็วขึ้นอยู่กับพัฒนาการของเด็กแต่ละคน เพราะนักเรียนที่อยู่ในสาขานี้จะมีตั้งแต่เด็กนักเรียนชั้น ป. 1 จนถึงนักเรียนชั้น ป. 6 พ่อครูแม่ครูจะจดบันทึกผลการสอนแต่ละครั้งเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขปัญหาในการฝึกซ้อมครั้งต่อไป นักเรียนก็มีการจดบันทึกไว้ด้วยรวมทั้งครูพี่เลี้ยงก็ต้องจดบันทึกการเรียนการสอนทุกครั้ง

3.7) การประเมินผล

- สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนทั้งในขณะทำการเรียนการสอน และ การปฏิบัติกิจกรรม

นอกห้องเรียน

- ให้นักเรียนทดสอบการท่องในแต่ละครั้งที่ทำการสอน เพื่อปรับปรุงแก้ไขในครั้งต่อไป
- ใช้แบบประเมินผล

4) ผลที่เกิดขึ้น/การสร้างงานและอาชีพ

ตัวนักเรียน

- นักเรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสรีรวิทยา ผญา จากประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิมตั้งแต่บรรพบุรุษ ของชาวอีสาน

- นักเรียนมีจิตสำนึกในการรักษากฎของตนเองมากขึ้น
- นักเรียนท่องบทสรีรวิทยา และใส่ทำนองหมอลำได้ พร้อมทั้งนำไปแข่งขันการร้องสรีรวิทยากับชุมชนได้

ครูภูมิปัญญา

- ได้รู้จักบทบาทการเป็นครู
- ได้รับความเคารพนับถือจากชุมชน และตัวนักเรียนเพิ่มมากขึ้น
- มีความสุข และภูมิใจ ที่ได้มีโอกาสช่วยพัฒนาเยาวชนของชาติต่อไป
- ได้พัฒนาตัวเองให้มีความมั่นใจในการนำหลักการที่ได้ในโรงเรียนมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันร่วมกับชุมชน

ชีวิตประจำวันร่วมกับชุมชน

ครูพี่เลี้ยง

- ได้รับความรู้เพิ่มเติมจากวิชาการในโรงเรียน
- ได้รู้คุณค่าของประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวอีสานเพิ่มมากขึ้น
- ได้นำความรู้ที่ได้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และนำมา

บูรณาการเข้ากับวิชาการที่ทำการเรียนการสอนตามหลักสูตร

ชุมชน

- มีความภูมิใจที่ลูกหลานสืบทอดประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นตัวเอง และยังช่วยพัฒนาท้องถิ่นตัวเองให้ดียิ่งขึ้น

5) ปัญหา / อุปสรรค /เสนอแนะ

- พัฒนาการ และ ความพร้อมของนักเรียนแต่ละคนแตกต่างกัน
- ยิงขาดวัสดุ อุปกรณ์ ในการทำการเรียนการสอน
- งบประมาณในการออกศึกษานอกสถานที่

- ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นยังขาดขั้นตอนวิธีการนำความรู้ที่มี มาถ่ายทอดให้กับนักเรียน
ในการทำการเรียนการสอนในบางครั้งอยากที่จะให้นักเรียนได้ศึกษาหาความรู้จากสถานการณ์จริง คือ ได้ออกไปสัมผัสกับการแข่งขัน หรือกิจกรรมที่ชุมชนปฏิบัติจริง

6.สาขาสาธนะ

1) รู้จักกับพ่อครูชื่อ นายจันทร์ กง้าหาญ

อายุ 64 ปี การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 อาศัยอยู่บ้านเลขที่ 5 หมู่ที่ 13 บ้านโนนลำเตา ตำบลหนองบัวแก้ว อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม 44110

2) ความเป็นมาของเรื่องที่สอน

ในสมัยโบราณคนในท้องถิ่นต้องพึ่งพาอาศัยธรรมชาติ ทำมาหากินกับแม่น้ำลำคลอง จึงต้องพยายามคิดหาอุปกรณ์ในการจับสัตว์น้ำ นำอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น เชือก ป่าน ปอ มาสานให้เป็นอุปกรณ์ในการจับปลา และได้มีการพัฒนาการมาเรื่อยๆ ทั้งขนาดและรูปแบบในการสานให้เหมาะสมและคงทนถาวร สามารถนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการจับสัตว์น้ำได้

อุปกรณ์ในการสานแห ประกอบด้วย ไม้ไผ่ และด้ายสานแหที่มีความเหนียวไม่ขาดง่าย

วิธีสานแห นำไม้ไผ่มาเหลาเป็นป่าน³ความยาวตามต้องการ และนำ ไม้ไผ่อีกชิ้นหนึ่งทำเป็นจิม⁴สำหรับกรอด้าย(ม้วนด้าย) นำด้ายที่กรอไว้ในจิมมาพันสานใส่ป่าน พันถี่ๆเป็นจอมแหก่อนแล้วค่อยสานจากถี่ไปหาห่างจนเป็นแห ซึ่งวิธีการสานนั้นจะการใช้การสอดด้ายลอดป่านและเส้นด้ายตัวขึ้นเส้น ให้เป็นปมมัดไปทีละตาๆ (ตา คือความห่างของช่องแห) จนได้ความยาวตามที่ต้องการ แล้วนำไปย้อมสีเปลือกไม้เต็ง(สีแดง) แล้วนำไปซุง(เอาลูกเห้านามาผูกเข้ากับแหที่สานแล้ว) ความเชื่อและเคล็ดลับในการซุงแห ต้องซุงแหเวลาหัวควายเข้าคอก เพื่อความมีโชคลาภในการหาปลา

ข้อห้ามในการสานแห มี 2 ข้อ คือ 1) ห้ามคนมีท้องสานแหเพราะจะทำให้คลอดลูกยาก2) ห้ามคนข้ามเวลาสานแห เพราะจะทำให้หาปลาไม่พามา (หาปลาได้ไม่มาก)

3) รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอด

3.1) การวางแผน / เตรียมการสอน

ครูภูมิปัญญา

- มีการเตรียมตัวก่อนทำการสอนคือ เตรียมเนื้อหา และ วิธีการสอนที่จะถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็กนักเรียน
- จัดทำบันทึกการสอนหลังจากที่สอนเสร็จแล้ว
- จัดเตรียม วัสดุ อุปกรณ์ สำหรับการสอนทุกครั้งให้ครบ

³ ป่านคือ ขนาดความกว้างของไม้ที่จะกำหนดตำแหน่ง ความถี่-ห่าง ของตาแห

⁴ จิม เป็นอุปกรณ์สำหรับม้วนด้ายเวลาสาน ทำด้วยไม้ไผ่มีหลักตรงกลางเล็กๆเท่ากับเข็มเย็บผ้า

ครูพี่เลี้ยง

- บันทึกการเรียนการสอนในแต่ละครั้ง
- จัดเตรียมใบความรู้ ใบกิจกรรม และแบบประเมินผล
- จัดเตรียมข้อแนะนำ ขั้นตอนการเรียนการสอนในบางครั้ง และ ให้ข้อเสนอแนะหลังทำการเรียนการสอน
- ครูพี่เลี้ยง และครูภูมิปัญญา ร่วมกันสรุปผลการเรียนการสอนในแต่ละครั้งที่ทำการเรียนการสอน

3.2) วัตถุประสงค์ / เป้าหมาย เพื่อให้ นักเรียนสามารถบอกขั้นตอนการสานแหได้ สามารถทำอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้ในการสานแห และ จิม ได้ รู้จักการทำจอมแห และมอมแหและสามารถสานแหได้

3.3) สื่อ และแหล่งเรียนรู้ สถานที่ทำการเรียนการสอนที่เหมาะสมแล้วแต่สภาพ เพราะการสานแหใช้พื้นที่ไม่มากบางครั้งสอนได้ค้นไม้ที่มีอากาศร่มรื่น ถ้าฝนตกก็จะยึดอาคารเกียรติภูมิเป็นที่ทำการเรียนการสอน และทางโรงเรียนได้กำหนดให้ใช้เวลาสอนทุกบ่ายวันพฤหัสบดี ตั้งแต่ เวลา 13.00 น. - 16.00 น. เป็นประจำทุกสัปดาห์ และในบางครั้งได้มาทำกิจกรรมต่อที่บ้านโดยใช้สถานที่ คือ บ้านครูภูมิปัญญาอยู่ในหมู่บ้านโนนลำเตา ซึ่งเป็นบ้านของพ่อครูจันทร์ กล้าหาญ โดยเด็กจะเสนอเวลาเรียนเองหลังจากเวลาเลิกเรียน หรือ วันเสาร์ วันอาทิตย์ หลังจากช่วยงานในครอบครัวเสร็จแล้ว

3.4) เนื้อหา สอนเรื่อง

- การเลือกไม้เพื่อทำจิม(ขุน) และปาน
- ขั้นตอนการทำจิม และปาน
- ขั้นตอนการนำด้ายเข้าไว้ในจิม
- ขั้นตอนการสานแห

3.5) ระยะเวลาในการสอน ทำกิจกรรมการเรียนการสอนในทุกบ่ายวันพฤหัสบดี ใช้เวลา 3 ชั่วโมง ทุกๆ สัปดาห์ จนสิ้นปีการศึกษาทุกรุ่น

3.6) ขั้นตอนวิธีการถ่ายทอด

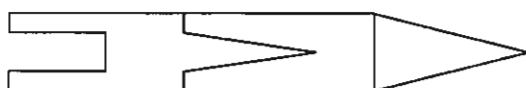
เตรียมความพร้อมก่อนเรียน ครูภูมิปัญญา เล่าประวัติความเป็นมา จาริดประเพณี วัฒนธรรมของการสานแห ว่ามีความเป็นมา และมีความสำคัญอย่างไรและก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านใดบ้าง ยังรวมไปถึงสิ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องการสานแห ตามเนื้อหาที่สอนแต่ละครั้ง เพื่อให้นักเรียนได้เกิดความรัก ศรัทธา และมีความสุขสนุกสนานเพลิดเพลินพร้อมที่จะเรียนอย่างมีความสุข

วิธีการถ่ายทอด สันทนาแก่นักเรียนเพื่อกระตุ้นความสนใจของนักเรียนแล้วนำเกริ่นเข้าเรื่องที่จะทำการสอนวิธีการถ่ายทอดจะเป็นการฝึกปฏิบัติจริงตัวต่อตัว มือต่อมือ โดยเริ่มจากการแนะนำอุปกรณ์ต่างๆ ให้นักเรียนเข้าใจ และได้สัมผัสก่อนแล้วแทรกเนื้อหาเข้าไปทีละอย่าง เช่น

การเริ่มสานแหจะเริ่มจากจุดใดก่อน และมีขั้นตอนการทำอย่างไร เมื่อพ่อครูสาธิตให้ดูแล้ว ก็ให้นักเรียนลงมือปฏิบัติจริง ในขั้นต้นพ่อครูจะจับมือนักเรียนทำทุกขั้นตอน จนสามารถทำได้ด้วยตนเองได้ นักเรียนบางคนจะจำได้เร็วขึ้นอยู่กับพัฒนาการของเด็กแต่ละคน เพราะนักเรียนที่อยู่ในสาขานี้จะมีตั้งแต่ เด็กนักเรียนชั้น ป. 1 จนถึงนักเรียนชั้น ป. 6 ส่วนมากนักเรียนที่อยู่ในระดับชั้นที่สูงกว่าจะทำเป็นเร็วกว่า ฉะนั้น นักเรียนที่อยู่ชั้นสูงกว่าสามารถสอนน้อง ๆ ค่อยไปได้ และเมื่อนักเรียนฝึกซ้อมต่อไปอย่างต่อเนื่องจนทำให้เกิดความชำนาญ พ่อครู จะจับบันทึกผลการสอนแต่ละครั้งเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขปัญหาในการฝึกซ้อมครั้งต่อไป นักเรียนก็มีการจับบันทึกไว้ด้วยรวมทั้งครูพี่เลี้ยงก็ต้องจับบันทึกการเรียนการสอนทุกครั้ง

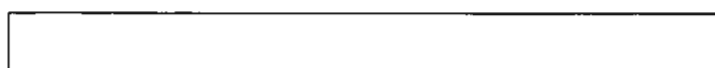
ขั้นตอนการทำวัสดุ / อุปกรณ์ในการสานแห

การทำจิมหรือซุน ผ้าไม้ไผ่เป็นเส้นขนาดยาวประมาณ 17 – 18 ซม. กว้าง 1.5 – 2 ซม.หนา 2 มิล เสร็จแล้วจะเอาไม้ไผ่ส่งเตรียมให้เหลือลิ้นไม้เล็กๆ ไว้ตรงกลางเหลาทำให้เกลี้ยงสำหรับปลายไม้เหลาให้แหลมและเกลี้ยงส่วนก้านไม้ใช้มีดเหลาให้ลึกเข้าไปไว้ใช้สำหรับเกี่ยวด้าย

การทำป่าน คัดไม้ไผ่เป็นท่อนๆ ยาวประมาณ 5 – 6 นิ้ว ผ้าไม้เอากให้มีขนาดตามที่ต้องการ ถ้าต้องการตาแหเล็กก็ให้ทำขนาดกว้าง 1.5 นิ้ว ยาว 6 นิ้ว หนา 2 มิล ถ้าต้องการตาแหให้มีขนาดใหญ่ขึ้น ให้เพิ่มขนาดเพิ่มขึ้นตามต้องการด้วย

ลักษณะของป่าน

ด้าย นำด้ายที่เตรียมไว้มาพันใส่จิม หรือซุน ใส่ให้ด้ายเต็มจิมเสร็จแล้วก็เริ่มสานตามขั้นตอน

ขั้นตอนการสานแห

ขั้นตอนที่ 1 ก่อจอมแห

ขั้นตอนที่ 2 สานแห โดยจะเริ่มจากแข 11 สาน 1 ตาครึ่ง ให้เอาแข 1 ครั้ง แแข 16 สาน 2 ตาครึ่ง ให้เอาแข 1 ครั้ง แแข 20 หรือแขขาว สาน 3 ตาครึ่ง ให้เอาแข 1 ครั้ง การเอาแขแต่ละผืน ให้เอาตรงกันตั้งแต่จอมแหจนถึงมอมแห (ปลายแหเรียกมอม หรือที่ผูกพา)

ขั้นตอนที่ 3 มอม สานห่างกันประมาณ 9 – 11 – 13 – 15 ตา แล้วแต่แห่งหรือแหถี่ แล้วสานต่อจนมอม หรือที่ผูกพาลงมาถึงประมาณ 15 – 17 – 19 ตา แล้วติดลูกผูกลูกแห (ผูกขอยแหหรือแหว) เป็นสิ้นสุดการสานแห

หมายเหตุ ความยาวเหจะเอาก็มอมอยู่กับความต้องการของตนเองที่ชอบยาวหรือ

3.7) วิธีการประเมินผล ได้แก่ สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนทั้งในขณะทำการเรียนการสอน และ การปฏิบัติกิจกรรมนอกห้องเรียน และให้นักเรียนทดสอบการท่องในแต่ละครั้งที่ทำการสอน เพื่อปรับปรุงแก้ไขในครั้งต่อไป นอกจากนี้ยังใช้แบบประเมินผลด้วย

4) ผลการถ่ายทอดความรู้/การสร้างงานและอาชีพ

ตัวนักเรียน นักเรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจในเรื่องการสานแห มีจิตสำนึกในการรักถิ่นฐานของตนเองมากขึ้น สามารถทำวัสดุ อุปกรณ์ ในการสานแหได้ตามจุดประสงค์ และนักเรียนสานแหเป็นและสามารถสร้างรายได้ให้กับครอบครัวได้

ครูภูมิปัญญา ได้รู้จักบทบาทการเป็นครู ได้รับความเคารพนับถือจากชุมชน และตัวนักเรียนเพิ่มมากขึ้น มีความสุข และภูมิใจ ที่ได้มีโอกาสช่วยพัฒนาเยาวชนของชาติต่อไป ได้พัฒนาตัวเองให้มีความมั่นใจในการนำหลักการที่ได้ในโรงเรียนมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันร่วมกับชุมชน

ครูพี่เลี้ยง ได้รับความรู้เพิ่มเติมนอกจากวิชาการในโรงเรียน ได้รู้คุณค่าของประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิมของชาวอีสานเพิ่มมากขึ้น ได้นำความรู้ที่ได้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และนำมาบูรณาการเข้ากับวิชาการที่ทำการเรียนการสอนตามหลักสูตร ได้รับรู้ถึงความสำคัญของการสานแห และอาชีพที่ชาวอีสานได้ทำกันมานาน

ชุมชน มีความภูมิใจที่ถูกหลานสืบทอดประเพณี วัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่นตัวเอง และยังช่วยพัฒนาท้องถิ่นตัวเองให้ดียิ่งขึ้น สนับสนุนการสร้างรายได้ให้แก่เด็กนักเรียน

5) ปัญหา อุปสรรค /เสนอแนะ

- พัฒนาการ และ ความพร้อมของนักเรียนแต่ละคนแตกต่างกัน
- ยิงขาดวัสดุ อุปกรณ์ ในการทำการเรียนการสอน
- งบประมาณในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์
- ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นยังขาดขั้นตอนวิธีการนำความรู้ที่มีมาถ่ายทอดให้กับนักเรียน

ในการทำการเรียนการสอนในบางครั้งอยากที่จะให้นักเรียนได้ศึกษาหาความรู้จากสถานการณ์จริง คือ ได้ออกไปสัมผัสกับการสานแหตามชุมชน เพื่อนักเรียนจะได้รับความรู้ แนวทางการปฏิบัติได้กว้างขึ้น และยังสร้างบรรยากาศให้นักเรียนสนใจมากยิ่งขึ้น

7 สาขาภาษาอังกฤษ (อ่านฉลากยา)

1) รู้จัก ครู ชื่อ นางสาวบัตติ ภูมิศรีจันทร์ (ครูประจำการ)

นางสาวบัตติ ภูมิศรีจันทร์ อายุ 42 ปี

เชื้อชาติ ไทย สัญชาติ ไทย ศาสนา พุทธ อาชีพ รับราชการครู

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 1 – ประถมศึกษาปีที่ 7 โรงเรียนชุมชนวัดบ้านร่ม อำเภอกำแพง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

มัธยมศึกษาปีที่ 1-มัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนท่าเรืออำเภอกำแพง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ปริญญาตรี (ค.บ.) วิทยาลัยครูพระนครศรีอยุธยา วิชาเอก ภาษาอังกฤษ

ประวัติการทำงาน เริ่มรับราชการครู เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2529 ที่โรงเรียนบ้านคำแย อำเภอมือง จังหวัดศรีสะเกษ พ.ศ. 2536 ย้ายมาดำรงตำแหน่งที่โรงเรียนบ้านโนนสูงคอนหลี่ จนถึงปัจจุบัน ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง อาจารย์ 2 ระดับ 7

ภูมิลำเนาเกิดที่ ตำบลบ้านร่ม อำเภอกำแพง จังหวัด พระนครศรีอยุธยา ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 49 หมู่ที่ 8 บ้านอีเม้ง ตำบลหนองบัวแล้ว อำเภอยักษ์ภูมิพิสัย จังหวัด มหาสารคาม 44110 เบอร์โทรศัพท์ 0-1391-6057

ความภาคภูมิใจ การจัดการเรียนรู้ให้ลูกศิษย์ แล้วลูกศิษย์มีความรู้ มีพัฒนาการที่ดีขึ้นในวิชาที่เรียน ทำให้ผู้ที่เป็นครามีความภาคภูมิใจ และจากความสำเร็จของนักเรียนจะเป็นตัวเสริมแรงให้ครูคิดหาวิธีการสอนใหม่ๆ เพื่อที่จะพัฒนาให้นักเรียนรู้จักสร้างองค์ความรู้ต่อไป

2) ความเป็นมาของเรื่องที่สอน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในยุคปฏิรูปการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับความเป็นท้องถิ่น และเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยการฝึกให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และนำความรู้มาลงมือปฏิบัติที่ได้มาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ซึ่งมีความเจริญทั้งทางด้านวัตถุและเทคโนโลยี การอุปโภค บริโภคก็เป็นเรื่องสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการเจ็บไข้ได้ป่วยต้องพึ่งยาสามัญประจำบ้านและยาแผนปัจจุบัน ในการรักษาอาการให้ทุเลา ก่อนใช้ต้องศึกษาข้อมูลอ่านฉลากก่อนใช้ โดยส่วนมากแล้วฉลากยาจะเป็นภาษาอังกฤษ ซึ่งนักเรียนต้องเรียนรู้ให้เข้าใจ และสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และการเรียนภาษาอังกฤษที่มีอยู่แล้วตามหลักสูตรการศึกษา

จากความจำเป็นดังกล่าวจึงได้กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนด้านภาษาอังกฤษร่วมกับชุมชนในรูปแบบการถ่ายทอดโดยให้ชุมชน ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการถ่ายทอด และเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการ ดำเนินงานในระยะต่อมา สาขาภาษาอังกฤษได้ยกเลิกไปเพราะมีปัญหาเรื่องเวลาและภารกิจหน้าที่ของเจ้าหน้าที่อนามัยซึ่งเป็นภูมิปัญญาที่เป็นผู้ให้ข้อมูล ไม่มีเวลาเพียงพอ จัดการเรียนการสอนวิชาภาษาอังกฤษได้ดีขึ้น

3) รูปแบบและวิธีการถ่ายทอด

3.1) การวางแผน / เตรียมการสอน ครูภูมิปัญญาเตรียมเนื้อหา และ วิธีการสอนที่จะถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็กนักเรียน จัดทำบันทึกการสอนหลังจากที่สอนเสร็จแล้ว จัดทำแบบวัดผลประเมินผล ครูพี่เลี้ยง จัดเตรียมใบความรู้ ใบกิจกรรม และแบบประเมินผล

3.2) วัตถุประสงค์ / เป้าหมาย เพื่อให้ นักเรียนสามารถอ่านฉลากยาที่เป็นภาษาอังกฤษได้และนำความรู้ที่ได้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

3.3) สื่อ และแหล่งเรียนรู้

คณะครูในโรงเรียนและผู้อำนวยการโรงเรียนร่วมปรึกษาหารือถึงการเรียนการสอน และสถานที่เรียนด้านภาษาอังกฤษจึงได้ข้อสรุปว่า สถานที่ใช้คือ สถานีนามัยเป็นแหล่งเรียนรู้ในด้านภาษาอังกฤษจะเน้นในเรื่องการอ่านฉลากยาที่เราใช้ในชีวิตประจำวัน โดยได้ครูสอนเพิ่มขึ้นคือ แพทย์ที่อยู่นามัยช่วยแนะนำ ให้ความรู้ คำปรึกษา อธิบายวิธีการอ่าน วิธีการใช้ให้ถูกต้องซึ่งจะต้องนำไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนเอง

3.4) เนื้อหา

ครูภูมิปัญญาปรึกษาหารือ สืบหา เสาะแสวงหาสื่อ และอุปกรณ์มาประกอบ การเรียนการสอน และจะเน้นกิจกรรมการเรียนรู้แบบท่องจำมากกว่าที่จะเน้นให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อจะได้เป็นการเรียนรู้ที่ยั่งยืนและสามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้จึงได้มองหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนที่พอจะช่วยด้านภาษาอังกฤษ จึงได้สถานีนามัยบ้านคอนหลี่ ซึ่งเป็นแหล่งของการเรียนรู้ด้านการอ่านฉลากยาที่เป็นภาษาอังกฤษ และได้แพทย์ประจำสถานีนามัยเป็นครูสอน และยังได้มอบกล่องยา ฉลากยาต่างๆ มาให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมที่โรงเรียนด้วย

3.5) ระยะเวลาในการสอน ทำกิจกรรมการเรียนการสอนในทุกบ่ายวันพฤหัสบดี ใช้เวลา 3 ชั่วโมง ทุก ๆ สัปดาห์ จนสิ้นปีการศึกษา

3.6) ขั้นตอนวิธีการถ่ายทอด

เตรียมความพร้อมก่อนเรียน สนทนากับนักเรียนเพื่อกระตุ้นความสนใจของนักเรียน หรือการเล่าความสำคัญและความจำเป็นที่เราจะต้องอ่านได้ เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

วิธีการถ่ายทอด หลังจากเตรียมความพร้อมนักเรียนแล้ว ครูได้พานักเรียนเข้าไป นามัยประจำหมู่บ้าน แพทย์ประจำนามัยก็ได้เล่าถึงความสำคัญในการอ่านฉลากยา พร้อมทั้งบอกขั้นตอนวิธีการอ่าน และให้รู้จักสังเกตเมื่ออธิบายเสร็จก็ให้นักเรียนได้เรียนรู้จากของจริงโดยให้นักเรียนดูฉลากยาของแต่ละขวด แต่ละประเภท แล้วให้ท่องจำเอาให้อ่านคล่อง และแม่นยำ

3.7) วิธีการประเมินผล ได้แก่ การสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนทั้งในขณะที่ทำการเรียนการสอน และ การปฏิบัติกิจกรรมนอกห้องเรียน และให้นักเรียนทดสอบการท่องในแต่ละครั้งที่ทำการสอน เพื่อปรับปรุงแก้ไขในครั้งต่อไป รวมทั้งใช้แบบประเมินผล

4) ผลการถ่ายทอดความรู้/ การสร้างงานและอาชีพ นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ เพื่อพัฒนาผลการเรียนของตนเองในระดับที่สูงขึ้นต่อไป เพื่อส่งผลไปถึงการประกอบอาชีพต่อไป นักเรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจในเรื่องหลากหลายทั้งยาสามัญประจำบ้าน ยาแผนปัจจุบัน และยาแผนโบราณ ได้เรียนรู้การเจ็บป่วยของผู้ไปใช้บริการสถานอนามัย และมองเห็นความจำเป็น และ ความสำคัญของยาอย่างมาก ได้นำเอาความรู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ครู ได้รับความรู้เพิ่มเติมจากวิชาการในโรงเรียน มีความรู้ในคุณค่าของความจำเป็นและความสำคัญของยาเพิ่มมากขึ้น นำความรู้ที่ได้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและนำมาบูรณาการเข้ากับวิชาการที่ทำการเรียนการสอนตามหลักสูตรเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป

5) ปัญหา อุปสรรค ได้แก่ พัฒนาการและความพร้อมของนักเรียนแต่ละคนแตกต่างกัน เพราะนักเรียนมีทั้ง ป.1-ป.6 งบประมาณในการออกศึกษานอกสถานที่ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นยังขาดขั้นตอนวิธีการนำความรู้ที่มี มาถ่ายทอดให้กับนักเรียน

ข้อเสนอแนะ ในการทำการเรียนการสอนในบางครั้งอยากที่จะให้นักเรียนได้ศึกษาหาความรู้จากสถานการณ์จริง คือ ได้ออกไปสัมผัสกับการอ่านฉลากตามขวดยาจริงๆ

8. สาขาทอหมเช็ดเท้า

1) รู้จักกับครูประจำการนางพรศรี ผาสุขล้ำ

นางพรศรี ผาสุขล้ำ อายุ 49 ปี

เชื้อชาติ ไทย สัญชาติ ไทย ศาสนา พุทธ อาชีพ รับราชการครู

การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 1 – ประถมศึกษาปีที่ 7 โรงเรียนบ้านโคกก่อ

มัธยมศึกษาปีที่ 1-มัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนหนองโก

ระดับ พ.กศ. ศึกษาด้วยตนเอง

ระดับ พม. ศึกษาด้วยตัวเอง

ปริญญาตรี (ค.บ.) มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม วิชาเอก การประถมศึกษา

ประวัติการทำงาน เริ่มรับราชการครู เมื่อวันที่ 5 กันยายน 2523 ที่โรงเรียนบ้านโนนสูงดอนหลี่ จนถึงปัจจุบัน ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง อาจารย์ 2 ระดับ 7

ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 52 หมู่ที่ 9 บ้านดอนหลี่ ตำบลหนองบัวแก้ว อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัด มหาสารคาม 44110 เบอร์โทรศัพท์ 0-9275-2921

ความภาคภูมิใจ ได้รับเกียรติบัตร เป็นข้าราชการครูที่ปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความเอาใจใส่ อุทิศสละ วิริยะ โดยไม่มีวันลา มาสาย หรือ ขาด ในปีพุทธศักราช 2546 รางวัลครูเกียรติยศระดับจังหวัด ประจำปี 2546 สาขา จริยศึกษา

2) ความเป็นมาของเรื่องที่สอน

ในสมัยก่อนนั้นจะมีการนำคันศรที่มีอยู่ในหนองตามท้องทุ่งนาหรือตามลำห้วยมาทอเป็นสาค(เสื่อ) ซึ่งจะใช้เวลาหลังจากการเก็บเกี่ยวข้าวในนา คันศรจะแก่ ชาวบ้านจะพากันไปถอนมาตากแดดจนแห้ง แล้วนำมาสอย(ใช้มีดแบ่งจักสานเป็น 2 ส่วน) แล้วนำมาข้อมสึดตามใจชอบแล้วมาทอเป็นผืน โดยใช้จี้ทอ (จี้ คืออุปกรณ์ ที่ประกอบด้วยพื้ที่ทำด้วยไม้ได้แล้ว เจาะรูหลาย ๆ รูไว้สำหรับสอดด้ายเส้นอื่น)

ต่อมาปี พ.ศ. 2541 ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระียบบ้านดอนหลักได้มีการอบรมการทอพรหมเช็ดเท้า ซึ่งข้าพเจ้าก็เข้าร่วมรับการอบรมด้วย ซึ่งขั้นตอนการทอก็เหมือนกับการทอสาค ไม่แตกต่างกันเท่าไร เมื่อมีการประชุมเวทีชาวบ้าน ข้าพเจ้าเห็นว่าการทอพรหมเช็ดเท้าเป็นการหารายได้ของเด็ก เมื่อมีเวลาว่าง จึงนำเข้ามาสอนเด็กนักเรียนในสาขาทอพรหมเช็ดเท้า

อุปกรณ์ในการทอพรหมเช็ดเท้า มี ดังต่อไปนี้ ประกอบด้วย

- ไม้ 3.5 นิ้ว ยาว 2 เมตร จำนวน 2 ตัว
- ไม้ 3.5 นิ้ว ยาว 1 เมตร 80 เซนติเมตร จำนวน 6 ตัว
- นี้อด 2 หุน จำนวน 6 ตัว
- พื้ 1 รวง
- ท่อพีวีซียาว 1 เมตร 1 อัน
- ไม้สอดผ้า 1 อัน
- เชือกไนลอน
- ไม้เก็บปม
- กรรไกร
- กระดาษแข็งขนาดยาว 1 เมตร กว้าง 10 เซนติเมตร
- ผ้าที่จะทอ (เป็นเศษผ้าที่มีลักษณะเส้นยาว)

3) กระบวนการถ่ายทอด

3.1) การวางแผน / เตรียมการสอน

มีการเตรียมตัวก่อนทำการสอนคือ เตรียมเนื้อหา และ วิธีการสอนที่จะถ่ายทอดความรู้ให้แก่เด็กนักเรียน จัดหาวัสดุอุปกรณ์ และจัดทำแบบวัดผล ประเมินผล

3.2) วัตถุประสงค์ / เป้าหมาย เพื่อหารายได้ระหว่างเรียน เพื่อให้มีทักษะในกระบวนการกลุ่ม และ เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์และนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

3.3) สื่อ และแหล่งเรียนรู้

สถานที่สำหรับทำการเรียนการสอน สามารถใช้แหล่งเรียนรู้ได้หลากหลายทั้งในห้องเรียน นอกห้องเรียน ตามร่มไม้ ศาลาการเรียนรู้อื่นๆ

สำหรับสื่อและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอนทอพรหมเช็ดเท้า ประกอบด้วย กี่ทอพรหมเช็ดเท้า เชือก เศษผ้า และไม้สำหรับสอดผ้า

3.4) เนื้อหา ที่สอนคือ ขั้นตอนวิธีการทอพรหมเช็ดเท้า

3.5) ระยะเวลาในการสอน ทำกิจกรรมการเรียนการสอนในทุกบ่ายวันพฤหัสบดีใช้เวลา 3 ชั่วโมงทุก ๆ สัปดาห์ จนถึงสิ้นปีการศึกษา

3.6) ขั้นตอนวิธีการถ่ายทอด

เตรียมความพร้อมก่อนเรียน ได้ดำเนินการโดย พูดถึงความสำคัญและประโยชน์ที่เกิดขึ้นซึ่งจะนำไปสู่อาชีพในชีวิตประจำวันของนักเรียนได้ และช่วยกันจัดเตรียมวัสดุ อุปกรณ์ ที่ต้องใช้ในการทอพรหมเช็ดเท้า

วิธีการถ่ายทอด

สาธิตขั้นตอนการทอพรหมเช็ดเท้าทุกขั้นตอนจนเสร็จสิ้นทุกขั้นตอนตามลำดับ แล้วให้นักเรียนลองทำตามทุกขั้นตอนจนเกิดความชำนาญและปฏิบัติไปพร้อมกับ ๆ กับแม่ครูในโครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพ นัดแนะนักเรียนว่าหลังเลิกเรียนหรือวันหยุดใครอยากทำให้ไปทำต่อที่บ้าน แม่ครูแล้วแม่ครูจะคอยให้คำแนะนำ

ในขณะที่ปฏิบัติงานนักเรียนแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งเลือกเส้นผ้าสำหรับทอพรหมเช็ดเท้า อีกกลุ่มดำเนินการทอโดยใช้ 2 คน คนหนึ่งทอ คนหนึ่งสอด เมื่อจบผืนนักเรียนก็จะหากระดาษมาคั่นต่อทำผืนใหม่ต่อไป ตามลำดับจนหมดผ้าที่เตรียมไว้เมื่อเสร็จหมดก็ตัดออกจากกรอบที่เป็นกรอบทอตัดออกเป็นผืนจนครบตามขั้นตอน

3.7 วิธีการประเมินผล ใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนทั้งในขณะทำการเรียนการสอน และ การปฏิบัติกิจกรรมในเวลาวางนอกเวลาเรียน จากการเรียนปกติ และทดลองการทอพรหมเช็ดเท้าเป็นรายบุคคลเพื่อวัดและประเมินผลความสามารถของนักเรียน

3) ผลการถ่ายทอดความรู้/การสร้างงานและอาชีพ

นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ เป็นกิจกรรมเสริมในการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เป็นกิจกรรมที่สร้างรายได้ให้กับนักเรียนโดยได้ค่าแรงการทอผืนละ 5 บาท จัดเป็นอาชีพเสริมในครอบครัวได้และสามารถนำไปเป็นอาชีพต่อไปในชีวิตประจำวันได้

5) ปัญหา / อุปสรรค

พัฒนาการและความพร้อมของนักเรียนแต่ละคนแตกต่างกัน เพราะนักเรียนมีทั้ง ป.1 -ป.6 ซึ่งความสามารถและพัฒนาการแตกต่างกันมาก ไม่มีตลาดรองรับ ขาดงบประมาณในการจัดหาวัสดุ อุปกรณ์ และอยากได้ตลาดไว้รองรับเมื่อนักเรียนทอเสร็จ

9. สาขาบายศรีสู่ขวัญ

1) รู้จักกับพ่อครู นายพล มาบิดา อายุ 58 ปี การศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4
อยู่บ้านเลขที่ 40 หมู่ที่ 15 บ้านคอนกลาง ตำบลหนองบัวแก้ว อำเภอ พัทลุงภูมิพิสัย
จังหวัด มหาสารคาม 44110

2) ความเป็นมาของการทำบายศรีสู่ขวัญ

เมื่อก่อน เมื่อมีคนตกต้นไม้ ควายชน หรือได้รับอันตรายต่างๆ คนนั้นจะขวัญหนี กระเจิดกระเจิงไม่อยู่กับตัว จึงทำพิธีเรียกขวัญ (สู่ขวัญ) บิดาของข้าพเจ้าเคยเป็นหมอสูตร ซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากปู่ของข้าพเจ้า การเป็นหมอสูตรต้องท่องพระคาถา ซึ่งบิดาของข้าพเจ้าได้ถ่ายทอดให้ด้วยความนิยมและชอบ ข้าพเจ้าจะค้นคว้าเพิ่มเติมจากหนังสือเจ็ดตำนานด้วย

การทำบายศรีสู่ขวัญทำเพื่อ เรียกขวัญที่หนีออกจากร่างกายเวลาเราได้รับอันตรายหรือออกจากบ้าน และยังเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่บุคคลนั้น เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อความสบายใจ

อุปกรณ์ที่ประกอบในบายศรีสู่ขวัญมีความสำคัญ ประกอบด้วย

เครื่องแต่งตัวมี แป้ง 1 กระป๋อง , หวี 1 อัน , กระจก 1 บาน , น้ำมันแตงผม 1 ขวด , กำไล , ตุ่มหู , เสื้อผ้า , พานบายศรี (ทำด้วยใบตองกล้วย 7 ชั้น 9 ชั้น แล้วแต่ความต้องการ) , ดอกไม้ , รูป เทียน, สายสิญจน์ , ไข่ , เหล้า , ยอดกล้วย , ยอดอ้อย , ภาชนะอาหาร 1 ชุด

ความสำคัญที่ต้องยกครู

เป็นการบูชาบูรพาจารย์ เพื่อให้พิธีมีความขลัง น้อมนำจิตใจของผู้ที่เข้าทำกิจกรรมนี้ เหตุที่ต้องทำพิธียกครูทุกสิ่งทุกอย่างต้องมีครูบาอาจารย์ เราต้องระลึกถึงครูอาจารย์ที่สั่งสอนเรามา และเป็นการย้ำเตือนตัวเราเองว่า อย่าลืมบุญคุณของอาจารย์ มิเช่นนั้นจะทำอะไรไม่คิดสักอย่าง ถ้าเราไม่ทำพิธียกครูทุกสิ่งทุกอย่างมันจะไม่ศักดิ์สิทธิ์ จะไม่มีคนนับถือ บางทีเขาหาว่าไปหลอกลวงเขา จะถูกลงโทษตัวเราเองได้

คติความเชื่อที่เกี่ยวข้อง

(1) ถ้าเป็นบายศรีสู่ขวัญในงานแต่งงาน คนที่จะทำบายศรีต้องเป็นคนที่มีคู่ครองที่อยู่ร่วมกัน คนที่มีการหย่าร้าง หรือเป็นม่าย ห้ามทำ เพราะคนที่เขาแต่งงานอาจจะเหมือนคนที่มาทำบายศรี

(2) เวลาฝึกฟลัก (เวลาประมาณ 13.00 น. - 15.00 น.) จะไม่ทำพิธีบายศรี

(3) ถ้ามีคนตายในหมู่บ้านจะทำพิธีนี้ไม่ได้ถือว่าเป็นเสนียด (เป็นสิ่งไม่ดีติดตัว)

3) กระบวนการถ่ายทอด

3.1) การวางแผน/เตรียมการสอน มีการเตรียมเนื้อหาและวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้สอน

3.2) วัตถุประสงค์ / เป้าหมาย เพื่อค้นหา สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ให้เหมาะสมกับ ภูมิปัญญาที่จะถ่ายทอด และเพื่อให้นักเรียนได้เห็นความสำคัญของหมอสูตร ว่าใช้ประโยชน์ในด้านใดได้บ้าง

3.3) สื่อ และแหล่งเรียนรู้ แหล่งเรียนรู้ที่ใช้ในการเรียนการสอนสาขามวยศรีสู่ขวัญ สามารถทำกิจกรรมได้ทุกสถานที่ตามโอกาส และความเหมาะสม สื่อที่ใช้ในการทำกิจกรรม ได้แก่ พานบายศรี แป้ง หวี สิ่งของ ของผู้ที่อยู่ขวัญ เหล้า ข้าวต้ม

3.4) เนื้อหา ที่สอนคือ วิธีการจัดเตรียมอุปกรณ์ และขั้นตอนวิธีการทำบายศรีสู่ขวัญ การเตรียมอุปกรณ์การทำบายศรีสู่ขวัญโดยนำใบกล้วยมาทำเป็นกรวยยาวประมาณ 7 – 10 นิ้ว จำนวน 9 กรวย แล้วนำมาประกอบเป็นแผง แผงละ 9 กรวย นำมาประกอบเป็นบายศรีแล้วนำไปบรรจุลงในขัน เรียกขันบายศรีสู่ขวัญ แล้วนำเอาโสร่ง หรือผ้าขาวม้า หรือผ้าถุง (ถ้าเป็นผู้หญิง) แป้ง หวี กระจก นำภาชนะสำหรับใส่อาหาร 1 ชุด รูป เทียน อย่างละ 5 คู่ เงิน 5 บาท สุรา 1 ขวด ค้ายมงคล พิธีบายศรีสู่ขวัญทำได้เฉพาะผู้สูงอายุเท่านั้นสำหรับเด็กยังทำไม่ได้

3.5) ระยะเวลาในการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนในทุกบ่ายวันพฤหัสบดี ใช้เวลา 3 ชั่วโมง ทุกๆ สัปดาห์ จนถึงปีการศึกษา

3.5) ขั้นตอนวิธีการถ่ายทอด

เตรียมความพร้อมก่อนเรียน โดยการเล่าความเป็นมา ความสำคัญ และความจำเป็นที่เราจะใช้ในชีวิตประจำวัน ของชุมชน

วิธีการถ่ายทอด

(1) เตรียมอุปกรณ์การทำบายศรีสู่ขวัญโดยนำใบกล้วยมาทำเป็นกรวยยาวประมาณ 7 – 10 นิ้ว จำนวน 9 กรวย แล้วนำมาประกอบเป็นแผง แผงละ 9 กรวย นำมาประกอบเป็นบายศรีแล้วนำไปบรรจุลงในขัน เรียกขันบายศรีสู่ขวัญ แล้วนำเอาโสร่ง หรือผ้าขาวม้า หรือผ้าถุง (ถ้าเป็นผู้หญิง) แป้ง หวี กระจก นำภาชนะสำหรับใส่อาหาร 1 ชุด รูป เทียน อย่างละ 5 คู่ เงิน 5 บาท สุรา 1 ขวด ค้ายมงคล พิธีบายศรีสู่ขวัญทำได้เฉพาะผู้สูงอายุเท่านั้นสำหรับเด็กยังทำไม่ได้

(2) จำนวนนักเรียนสาขาบาศรีสุขุมมี 6 คน กิจกรรมการเรียนการสอนส่วนใหญ่จะอยู่นอกห้องเรียนเช่น ศาลาการเรียนรู้อยู่หน้าอาคารเรียน จะให้นักเรียนท่องทีละตอน ถ้าให้ท่องเป็นบทเด็กจะจำไม่ได้เพราะแต่ละบทเนื้อหาจะยาวโดยให้ท่องตามเนื้อหาเป็นตอนๆ แล้วท่องปากเปล่า และท่องเป็นกลุ่มบ้าง ให้ท่องทีละคนบ้างจนเด็กท่องได้ จะทำซ้ำๆ จนเด็กทั้ง 6 คน ท่องได้พร้อมกันให้จบบท จึงค่อยสอนบทใหม่ต่อไป เช่น บทขึ้นบ้านใหม่ งานมงคล เลี้ยงรับ เลี้ยงส่ง งานต้อนรับข้าราชการ เข้ารับราชการใหม่

(3) เตรียมชั้นบาศรีสุขุมให้นักเรียนนั่งล้อมวงท่องบทสุขุมในแต่ละบทให้พ่อครูฟัง และพ่อครูคอยแนะนำเด็กในส่วนที่ไม่ถูกต้อง คอยเน้นทำนอง ปฏิบัติซ้ำๆ จนเด็กท่องได้สามารถท่องกับพ่อครูได้พร้อมกัน

3.7) วิธีการประเมินผล โดยการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนทั้งในขณะทำการเรียนการสอน และ การปฏิบัติกิจกรรม การทดสอบการท่องบท และทดสอบความพร้อมเพียงของนักเรียน

4) ผลการถ่ายทอดความรู้/และการสร้างงานและอาชีพ

นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเนื้อหาของบาศรี สามารถท่องบทบาศรีสุขุมได้สุขุมได้ ส่งผลในอนาคตไปถึงการอนุรักษ์ วัฒนธรรม ประเพณี ของชุมชน ตั้งแต่โบราณ

ครูภูมิปัญญา มีความภาคภูมิใจที่ได้ถ่ายทอดความรู้ของบรรพบุรุษสู่ลูกหลาน ได้รับความเคารพนับถือจากชุมชน และตัวนักเรียนเพิ่มมากขึ้น

ครูพี่เลี้ยง ได้รู้คุณค่าของความจำเป็นและความสำคัญหอสมุดเพิ่มมากขึ้น

5) ปัญหา / อุปสรรค/ เสนอแนะ

ผู้ที่ทำพิธีบาศรีสุขุมสำคัญอยู่ที่อายุ จะต้องใช้ผู้ที่มีอายุมากเป็นความเชื่อถือและศรัทธาของชุมชน เมื่อใช้นักเรียนเพียงเพื่อเป็นการสร้างสำนึกในประเพณีที่จะสูญหายไปจากท้องถิ่น

10. สาขาคณิตศาสตร์

1) รู้จักพ่อครูชื่อ นายจำเริญ พวงเพชร และนายสี พรสิมมา

นายสี พรสิมมา อายุ 45 ปี ผู้ใหญ่บ้านบ้านคอนหลี่ การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 3 อยู่บ้านเลขที่ 23 หมู่ที่ 9 บ้านคอนหลี่ ตำบลหนองบัวแก้ว อำเภอ พัทลุงภูมิพิสัย จังหวัด มหาสารคาม 44110

นายจำเริญ พวงเพชร อายุ 45 การศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 3 อยู่บ้านเลขที่ 55 หมู่ที่ 9 บ้านคอนหลี่ ตำบล หนองบัวแก้ว อำเภอ พัทลุงภูมิพิสัย จังหวัด มหาสารคาม 44110

ย้อนอดีตสามสิบสามปีกลืนหลัง เมื่อปี พ.ศ. 2512-2513 ตัวพ่อครูเอง(นายจำเริญ)เป็นเด็กซึ่งเกิดอยู่ใกล้กับวัด หลังจากเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ในสมัยนั้นการที่นักเรียนแต่ละคน จะไปศึกษาหรือเรียนต่อไม่ใช่เรื่องง่ายเพราะโรงเรียนก็มีแต่เฉพาะในตัวอำเภอเท่านั้นการสัญจรไปมาลำบากมากพร้อมทั้งฐานะทางครอบครัวก็ไม่ค่อยมีเงิน คุณพ่อก็สุขภาพไม่ดี ท่านอยากให้ลูกเรียนหนังสือ ท่านจึงนำลูกไปฝากไว้กับเจ้าอาวาสวัดซึ่งมีศักดิ์เป็นอาคือท่าน อาจารย์ทองใส พวงเพชร เพื่อให้ศึกษาหาความรู้ และได้รับความรู้จากเจ้าอาวาสวัดเกี่ยวกับความรู้ทางคณิตศาสตร์พื้นบ้าน เช่น การคำนวณ เลขหางหมา การวัดพื้นที่นา ซึ่งในปัจจุบันคนรุ่นหลังไม่รู้จักและกำลังจะสูญหายไป จึงอยากอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานสืบไป จึงเข้าไปสอนลูกหลานในโรงเรียนให้สืบทอดความรู้ต่อไป

2) ความเป็นมา คติ ความเชื่อจากบรรพบุรุษแต่ดั้งเดิม

คนสมัยโบราณเชื่อว่าถ้าส่งลูกหลานให้ไปอยู่ที่วัด ลูกหลานจะเป็นคนดี มีความรู้ ประสบผลสำเร็จในชีวิตจะได้เป็นเจ้าคนนายคน เพราะวัดเป็นสถานที่อบรมบ่มนิสัย ฝึกจิตใจซึ่งส่วนมากที่ผ่านมาก็เป็นไปตามความเชื่อนี้ เนื่องจากมีความเชื่อว่าพระอยู่ในการครองตนอยู่ในระเบียบวินัยและศึกษาพระธรรมวินัย อย่างเคร่งครัดจึงนิยมนำลูกหลานไปฝากไว้ที่วัด การสืบทอดความรู้ในเรื่องคณิตศาสตร์พื้นบ้านนี้ก็มีมาแต่โบราณ แม้จะไม่ได้เรียนที่วัดแล้ว ก็เห็นว่าเป็นเรื่องดีที่มีโอกาสได้ถ่ายทอดในคนรุ่นหลังได้รู้

3) กระบวนการถ่ายทอด

3.1) การวางแผน / เตรียมการสอน มีการเตรียมเนื้อหา และอุปกรณ์

3.2) วัตถุประสงค์ / เป้าหมาย เพื่อค้นหาสถานที่เรียน สื่อ และอุปกรณ์ให้เหมาะสมกับภูมิปัญญาที่จะถ่ายทอด เพื่อหารูปแบบและวิธีการที่จะถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียน และเพื่อให้ให้นักเรียนได้นำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันเกี่ยวกับการวัดที่นา

3.3) สื่อ และแหล่งเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ในการเรียนคณิตศาสตร์ตกลงกันว่าใช้ห้องวิทยาศาสตร์ในการจัดทำ การเรียนการสอนในส่วนที่เป็นเนื้อหา แล้วจึงให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติจริง โดยลงวัดที่นา และหาความรู้เพิ่มเติมจากนอกห้องเรียนเพื่อเสริมสร้าง และเพิ่มพูนความรู้ยิ่งขึ้น

3.4) เนื้อหา ได้แก่ วิธีการคิดกระแสดินาโดยเน้นให้คิดเลขเร็ว ท่องสูตรคูณ

วิธีการคิดกระแสดินา ให้นักเรียนวัดพื้นที่ทุกด้านของรูปผืนนา เป็นทศๆ ไป เช่น พื้นที่ทางทิศเหนือก็วัดให้โดยรอบ พื้นที่ทิศใต้ก็วัดโดยรอบ ทิศตะวันออก ทิศตะวันตกก็วัดโดยรอบแล้วนำค่าที่ได้ของแต่ละด้านมาบวกกันก่อนแล้วหารด้วย 2 เสร็จแล้วจึงคำนวณตามสูตร คณิตศาสตร์การหาพื้นที่รูปสี่เหลี่ยม(กว้างคูณยาว) ต่อไป เช่นด้านทิศเหนือวัดได้ 12 และ 15 ก็ให้เอา $12 + 15 = 27$ แล้วหารด้วย 2 = 13.5 หรือคำนวณโดยเอาทิศเหนือบวกทิศใต้แล้วหารด้วย 2 เสร็จแล้วนำผลหารทั้งสองแห่งมาคูณกันได้เท่าไรเอา 400 มาหาร ผลลัพธ์ที่ได้ถ้าเป็นทศนิยม จำนวนหลังทศนิยมหลักที่ 1 ให้คิดค่าเป็นงาน จำนวนทศนิยมหลักที่ 2 มีหน่วยเป็นตารางวา (กระแสด สมัยก่อนแปลว่า การวัดพื้นที่นา หรืออาจเป็นเครื่องมือวัดพื้นที่ชนิดหนึ่งในสมัยโบราณ สอบถามแล้วไม่มีความหมายชัดเจน)

3.5) ระยะเวลาในการสอน ใช้บ่ายวันพฤหัสบดี

3.5) ขั้นตอนวิธีการถ่ายทอด

เตรียมความพร้อมก่อนเรียน โดยการเล่าความสำคัญ และความจำเป็นที่เราจะใช้ เพื่อนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

วิธีการถ่ายทอด

สถานที่เรียนคณิตศาสตร์พื้นบ้านรูปแบบเป็นการฝึกปฏิบัติจากสถานที่จริง ดังนั้น สถานที่เรียนจึงเลือกนอกห้องเรียนมากกว่าในห้องเรียนจึงเลือกเอาได้ร่มไม้ในบริเวณโรงเรียนและ ทุ่งนาในชุมชน

ฝึกซ้ำๆ แล้วพาลงพื้นที่จริงฝึกปฏิบัติในที่นาหลายๆ แบบ เช่น นารูปสี่เหลี่ยม ที่นา รูปสามเหลี่ยม หรือหลายเหลี่ยมเป็นต้น

นักเรียนฝึกคำนวณกระแสดินาเป็นจริงตามขั้นตอนในชุมชนครูคอยแนะนำอย่าง ใกล้ชิดแล้วนำผลกับการเปรียบเทียบจริงซึ่งค่าที่ได้ใกล้เคียงกันมาก

เน้นการท่องสูตรคูณ ก่อนการเรียนเพราะเป็นพื้นฐานทักษะการคำนวณรวมทั้งการ บวก ลบ หาร ด้วย

ต่อมาฝึกคิดเลขเร็ว คิดเลขลัดให้นักเรียนมีทักษะมากขึ้นโดยใช้หลักการคิดคำนวณ จากเลขพื้นบ้าน(เลขหางหมา) เช่น $1 + 2 + 3 + 4 + 5 + 6 =$ เท่าไร การคิดเร็ว เพียงใช้หลัก การคิดของคนโบราณ ได้ว่า หนึ่งบวกห้า เอาของเก่ามาคูณ เอาสองหารตัดลงเป็นบัน จากโจทย์ ข้างต้นมีวิธีคิดดังนี้ $1 + 6 = 7$ แล้วเอา $6 \times 7 = 42$ เสร็จแล้วเอา 2 มาหาร จะได้ $42 \div 2 = 21$

แต่การคิดเลขแบบนี้มีข้อจำกัดอยู่ที่ว่า ต้องเป็นเลขที่เรียงลำดับจากจำนวน 1 แล้วเท่านั้นคำตอบที่ได้จึงจะถูกต้อง จะนำไปใช้กับวิธีอื่นไม่ได้

ฝึกการจับระดับน้ำโดยใช้สายยางน้ำเพื่อหาแนวตั้งฉากเสา และพื้นระนาบในการก่อสร้างและการขุดบ่อน้ำเป็นต้น

3.7) วิธีการประเมินผล

- สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนทั้งในขณะที่ทำการเรียนการสอน และ การปฏิบัติกิจกรรม

- ทดสอบการท่องสูตรคูณ
- ทดสอบการคิดคำนวณ
- ทดสอบการใช้สายวัดว่าใช้เป็นหรือไม่ อย่างไร

4) ผลการถ่ายทอดความรู้/การสร้างงานและอาชีพ

นักเรียนชั้นตอนวิธีการคิดคำนวณเลขหางหมา ได้รู้วิธีการคิดกระแสน้ำ ได้รวดเร็วและถูกต้อง ได้รู้วิธีการคิดเลขเร็ว และวิธีลัด ได้รู้วิธีการจับระดับน้ำ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยไปคิดที่นาให้ชุมชนได้ นักเรียนมีทักษะทางคณิตศาสตร์ได้ดีขึ้น

นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ เพื่อพัฒนาผลการเรียนของตนเองในระดับที่สูงขึ้นต่อไปเพื่อส่งผลไปถึงการประกอบอาชีพ ซึ่งครอบครัวทำอยู่แล้วนักเรียนก็สามารถนำความรู้ที่ได้ช่วยสร้างรายได้ช่วยครอบครัวต่อไป ความภูมิใจ นักเรียนกลุ่มนี้ช่วยชุมชนจากพ่อค้าไถนา

ครูภูมิปัญญา เกิดการเรียนรู้เรื่องการถ่ายทอดความรู้ ได้รับความเคารพนับถือจากชุมชน และตัวนักเรียนเพิ่มมากขึ้น มีความสุข และภูมิใจ ได้พัฒนาตัวเองให้มีความมั่นใจ

ครูพี่เลี้ยง นำความรู้ที่ได้กับภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และนำมาบูรณาการเข้ากับวิชาการที่ทำการเรียนการสอนตามหลักสูตรเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนต่อไป

ชุมชน มีความภูมิใจที่ลูกหลานได้รับความรู้ในส่วนที่จะช่วยเหลือชุมชน และครอบครัวในเบื้องต้น และยังช่วยพัฒนาท้องถิ่นตัวเองให้ดียิ่งขึ้น

5) ปัญหาอุปสรรค/ ข้อเสนอแนะ

นักเรียนควรนำความรู้ที่ได้ มาใช้ในชีวิตประจำวันและให้นำความรู้ที่ได้เข้าไปช่วยชุมชนต่อไป

11. สาขามัดหมี่

1) รู้จักแม่ครูแม่ครู ชื่อ นางนารี ผุยคำภา

นางนารี ผุยคำภา อายุ 53 ปี บ้านดอนหลี่ การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 อยู่บ้านเลขที่ 65 หมู่ที่ 9 บ้านดอนหลี่ ตำบล หนองบัวแก้ว อำเภอ พยัคฆภูมิพิสัย จังหวัด มหาสารคาม 44110

ในสมัยก่อนนั้นการทำงานงานบ้านงานเรือนต่างๆภายในบ้านเป็นหน้าที่ของผู้หญิง เช่น การทำกับข้าว การล้างถ้วยล้างจาน กวาดบ้าน ตำหูก(ทอผ้า) ซึ่งตัวข้าพเจ้าก็อยู่ในข่ายที่กล่าวมาแล้ว ก็ต้องรับภาระหน้าที่ของความเป็นลูกผู้หญิงทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นการทำกับข้าว ดูแลรักษาความสะอาดบ้านเรือน ตลอดจนความเรียบร้อยต่างๆภายในบ้านแล้ว ข้าพเจ้ายังต้องสืบทอดความเป็นลูกผู้หญิงที่สมบูรณ์ก็ต้องมีความสามารถในการตำหูก (ทอผ้า) ให้ได้ด้วย คุณแม่ของข้าพเจ้านางวงษ์ ยุติกะ จึงได้ทำการถ่ายทอดวิชาการตำหูกให้ข้าพเจ้า

ในระยะแรกเริ่มท่านก็ให้เรียนรู้จากสิ่งที่ย่อยไปหายาก โดยให้ข้าพเจ้าหัดตำหูกผ้าพื้น (คือใช้ด้ายสีเดียวทอทั้งผืน) และในเวลาต่อมาท่านก็หัดให้ข้าพเจ้ามัดหมี่

คุณแม่ของข้าพเจ้าจะฝึกให้ข้าพเจ้าเลี้ยงม่อน(เลี้ยงไหม)สาวไหม กวัก ไหม ค่องไหม (ฟอกเส้นไหม) จึงเกิดความชำนาญมากขึ้นโดยลำดับ จนฝีมือในการทอผ้าไหมของข้าพเจ้าเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป ในปี พ.ศ. 2540 ข้าพเจ้าก็ได้รับเลือกให้เป็นครูผู้ฝึกสอนในการทำผ้าไหม อยู่ที่ศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพระหว่างบ้านดอนหลี่ และในปี พ.ศ. 2542 ได้รับรางวัลพระราชทานจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ในการประกวดผ้าไหมพื้นเรียบ

2) ความเป็นมาของเรื่องมัดหมี่

การทอผ้า การมัดหมี่ถือเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้หญิงในสมัยก่อนต้องทำให้ได้ ทำให้เป็น และได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษมานาน

วิธีการและขั้นตอนในการมัดหมี่

- (1) นำเส้นไหมที่เตรียมไว้มาฟอก นำไปตากให้แห้ง ก่อนตากต้องกระตุกเส้นไหม
- (2) นำเส้นไหมที่แห้งแล้ว ไปใส่กองแล้วกวักใส่อีก
- (3) นำไหมที่กวักแล้วไปแกว่งใส่กระบอกล (ท่อไม้ไผ่) ยาวประมาณ 20 เซนติเมตร
- (4) นำเส้นไหมไปโยก (จะวางสำหรับโยกไหม) จะใช้ก็ถ้าต้องดูที่ลายหมี่ที่จะทำการมัด ถ้าหมี่จะมัดต้องเป็นเลขคี่เท่านั้น ถ้าเป็นเลขคู่ลายจะไม่เข้ากัน

ความสำคัญ/ข้อห้ามของการมัดหมี่

- (1) การฟอกเส้นไหม หรือการย้อมสีไหม ห้ามทำในวันพระ ผู้เฒ่าผู้แก่บอกว่าสีที่ย้อมจะค้างไม่เสมอกัน
- (2) ห้ามไม่ให้ผู้ที่มีระดูมาฟอกและย้อม เพราะมีความเชื่อว่าจะฟอกและย้อมไม่กิน (สีไม่- ติดเส้นไหม)

(3) ห้ามไม่ให้คนท้องมาทอผ้า เพราะเชื่อว่าจะทำให้คลอดลูกยาก

(4) ห้ามไม่ให้ทอ ย้อม เวลามีนกตาย เพราะเชื่อว่าจะทำให้ตายตามนกตายไป

3) กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านมัดหมี่ จะสอนไปตามกระบวนการดังนี้

การเตรียมเส้นไหม การเลือกเส้นไหมที่จะทำไหม ด้านยืน (ทางเครือ) ต้องดูพื้ม ว่าเป็นพื้มขนาดเท่าใด ถ้าพื้มห่างใช้เส้นไหมใหญ่ ถ้าเป็นพื้มถี่ใช้เส้นไหมเล็ก เมื่อ เลือกเส้นไหมได้แล้ว ก็นำเส้นไหมไปฟอก

วิธีการฟอกเส้นไหม

(1) นำไหมที่เตรียมไว้ ไปแช่ในน้ำที่สะอาดประมาณ 15 นาที

(2) ดม้ น้ำสะอาดตามความเหมาะสมกับเส้นไหม จนเดือด แล้วใส่ด่างฟอก เทลงในน้ำคนให้เข้ากัน (เส้นไหม 1 กิโลกรัม ต่อ ด่าง 1 ห่อ)

(3) นำเส้นไหมที่แช่น้ำไว้ บิดให้หมาดแล้วนำมาลงในน้ำที่เดือด

(4) ใช้ไม้ที่เตรียม พลิกกลับไปกลับมา

(5) ใช้มือจับดูเส้นไหม ถ้ายังสั้น แสดงว่า ยังฟอกไม่ได้ดี ถ้าหนึ่ดมือก็ยกออกล้างน้ำที่สะอาด 2 ครั้ง นำไปตากแห้ง

(6) ในช่วงที่ตากแห้ง ต้องกระดุกเส้นไหมไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะแห้ง ถ้าไม่กระดุกเส้นไหมจะอ

(7) เมื่อแห้งแล้วก็เก็บ เพื่อจะนำไปกวักใส่จักร เพื่อจะปั่นให้เส้นไหมกลม (ไปแกว่งเส้นไหม)

การเลือกลายหมี่ เมื่อเลือกลายหมี่ได้แล้ว ก็นำเส้นไหมที่เตรียมไว้ ไปเข้ารางโยกหมี่ การนับลำหมี่ เราต้องนับเป็นลำ ลำหมี่ทุกสาย จะลงท้ายเป็นเลขคู่ การนับขึ้นของลายหมี่ ผ้ามัดหมี่ถ้า 39 ลำ 45 ลำ จะใช้ 28 ชิน ต่อผ้ามัดหมี่ 2 เมตร ถ้า 49, 53 ลำ จะใช้ 18 – 20 ชิน ต่อผ้ามัดหมี่ 2 เมตร

การมัดหมี่ เราต้องมัดจากทางที่ไม่มีขึ้นก่อน (เรียก ทางดิน) โดยใช้เชือกฟาง ตัดออกประมาณ 1 ฟุต ถักเป็นริ้วเล็ก ๆ ถ้าตัดข้อ ตัดพับ เชือกฟางในกลมและมัดให้แน่น ใช้ กรรไกรตัดฟางออก ถ้ามัดข้อยาว ต้องใช้เชือกฟาง เป็นแผ่น เพื่่อมัดให้ฟางติดกัน ป้องกันการซึมของสีย้อม

การตกแต่งสี ชอบสีอะไรก็นำสีนั้นไปย้อมและจะมีสบู่เทียมผสมในการย้อมเพื่อให้สีเข้าข้อ

การโอบหมี่ ถ้าต้องการสีที่หลากหลายเราก็ควรต้องใช้วิธีการโอบหมี่ โดยใช้สีที่ต้องการย้อมอีกและโอบ เอาไว้ ทำเหมือนกันกับการมัด

การย้อมหลังโอบ หรือย้อมครั้งสุดท้าย เป็นการเลือกสีที่เราชอบครั้งสุดท้าย หลังการโอบเสร็จ ก็ต้องล้างสีที่ โอบออก โดยการนำหมี่ที่โอบแล้ว ไปล้างออก โด่ดม้ น้ำให้เดือด ผสมกับด่างล้าง

ไหม (1 หัว ต่อ ค้างล้าง 1 ชอง) เมื่อล้างออกแล้ว ก็นำไปล้างด้วยน้ำสะอาด 2 ครั้ง แล้วนำไปย้อมสีที่เราต้องการ นำไปตากให้แห้ง

การแก้มี่ การแก้มี่ ต้องดึงปมเชือกที่มัดขึ้น แล้วใช้มีดปาดออก ก่อนปาดต้องดูเสียก่อนว่ามีเส้นไหมติดอยู่หรือไม่ แล้วค่อยปาดไปที่ละข้อ แต่ละลำให้เหลือ ปอมัดไว้ ข้างละ 1 ข้อ เพราะป้องกันการแตกของข้อมี่

การกวักมี่ เราต้องดูเส้นไหมเส้นสุดท้ายที่เราโยก แล้วนำไปกวักใส่ อีก การกวักมี่เราจะต้องมีความประณีต การปั่นหลอดมี่กวักครั้งแรก เราต้องมีความระมัดระวัง เพราะเส้นไหมจะพันกันแน่นปึนที่กลางหลอดก่อน เพราะจะทำให้เส้นไหมไม่หลุดออกจากหลอด การหยุดต้องหยุดที่ทางหัวของลายมี่ โดยพับลายให้ตรงกันกับ ต้องตรงกลางข้อลาย หลอดมี่ต้องใช้เชือกร้อยไว้ เพื่อให้ลายพับเข้ากันได้

การทอผ้าไหมมัดหมี่ การทอผ้าไหมมัดหมี่ เราต้องมีเส้นไหมยืน (ทางเครือ) เราจะเอากี่เมตร เราก็ขึ้นให้ได้โดยจะมี รางคันหมี่ (โยงคัน) ทำให้ได้เท่ากับฟืมที่เราต้องการคือ 65 หลบ 70 หลบ แล้วแต่เราจะเลือกฟืม เมื่อได้ครบตามที่เรต้องการ ก็นำไปสับ เสร็จก็นำมาเข้ากี่เพื่อทอดต่อไป การทอดต้องวางเส้นหมี่ให้ไคพอดิกันทุกเส้น คือ เกล็ด 1 จะมีเส้นไหมอยู่ 4 เส้น พอได้ 1 เกล็ด ก็ตั้ง เกล็ดใหม่ ต่อไปเรื่อย ๆ ตามลายของหมี่ จนหมดหลอดมี่ที่เราปั่นเอาไว้ ก็จะได้ผ้าไหมมัดหมี่ตามที่เราต้องการ

ข้อเสนอแนะ

ถ้าจะให้ทางเส้นไหมยืน นุ่ม ควรใช้ครีมนวดผม หวีตามเส้นไหมยืน จะได้ผ้าไหมที่นุ่ม
หมายเหตุ ขั้นตอนการสอนเน้นการฝึกปฏิบัติจริง และนักเรียนกลับไปฝึกฝนที่บ้านช่วยแม่ที่บ้านได้

บทที่ 8

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาตามโครงการวิจัย เรื่อง รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยชุมชน กรณีศึกษาโรงเรียนบ้านโนนสูงดอนหลี่ อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม ได้ดำเนินงานระหว่างเดือนธันวาคม 2544 ถึงเดือนพฤศจิกายน 2545 รวมระยะเวลาดำเนินการวิจัย 1 ปี ตามสัญญาเลขที่ RDG 45E0008 ซึ่งร่วมลงนามในสัญญาระหว่างสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยกับโรงเรียนบ้านโนนสูงดอนหลี่โดยมีวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย ดังนี้

- 1) เพื่อค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งศึกษารูปแบบและวิธีการถ่ายทอดโดยชุมชน
- 2) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนานักเรียนให้เรียนรู้ตามศักยภาพ และเต็มศักยภาพ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นปัจจัยเสริม
- 2) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการศึกษา โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยมีส่วนร่วมของชุมชน ที่เหมาะสมกับโรงเรียนบ้านโนนสูงดอนหลี่

ทีมวิจัยค้นพบว่า การจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันนักเรียนสามารถเรียนรู้ได้จากสถานที่ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ใกล้ตัวนักเรียน และมีพ่อครู แม่ครูที่มีความถนัดในสาขาต่างๆ นอกเหนือจากวิชาที่ได้เรียนรู้ในโรงเรียน ซึ่งจะเป็นการสืบทอดของด้านประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่นให้ดำรงสืบไป

การจัดการเรียนรู้ในโรงเรียนเพียงอย่างเดียวไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียน และท้องถิ่นได้ทั้งหมด จึงจำเป็นต้องค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อถ่ายทอดวิชาความรู้ให้นักเรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และดำรงชีวิตอยู่ในท้องถิ่นได้อย่างมีความสุข อีกทั้งยังเป็นการค้นหาแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในชุมชนอย่างหลากหลาย เพื่อสร้างองค์ความรู้ให้กับนักเรียน ในกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

1. โรงเรียนและชุมชนใช้ภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา ได้อย่างไร

การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีในชุมชน มาจัดการเรียนการสอนให้แก่ นักเรียน กรณีโรงเรียนบ้านโนนสูงดอนหลี่ จุดเริ่มต้นการมาจากการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น สาขาจักสาน เข้ามาจัดการเรียนการสอนก่อนในปี พ.ศ. 2542 ให้ชุมชนได้เห็นและเข้าใจในรูปแบบการสอนโดยชุมชนให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากยิ่งขึ้น หลังจากนั้นปี พ.ศ. 2543 จึงเริ่มมีการสนทนาค้นหาภูมิปัญญา สาขาอื่นเข้ามาที่มีในชุมชน โดยการศึกษาทุนเดิมที่โรงเรียนมีอยู่ ได้แก่

- สภาพชุมชน เป็นชุมชนชนบท ประกอบอาชีพเกษตร สภาพค่อนข้างยากจน

- มีโครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปาชีพบ้านคอนหลี่ อยู่ในพื้นที่ของโรงเรียน และชุมชน
- มีองค์กรต่าง ๆ ทั้งองค์กรท้องถิ่น และหน่วยราชการอยู่ใกล้เคียง
- ชุมชนเป็นชุมชนเข้มแข็ง พร้อมพัฒนาร่วมกัน
- โรงเรียนเป็นโรงเรียนขนาดเล็ก

ต่อมาการดำเนินการของโครงการ จึงได้รู้จักกับ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในปี พ.ศ. 2544 และได้รับการสนับสนุนงบประมาณ ในการดำเนินการ ตลอดโครงการ

จุดสำคัญของโครงการ จะสำเร็จหรือไม่สำเร็จ บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ หรือไม่อยู่ที่ทุนเดิม และความเข้มแข็งของชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น แต่ละชุมชนที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้นต้องพิจารณาเป็นอันดับแรกก่อน

2. การค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า กิจกรรมที่ช่วยให้โครงการวิจัย ได้ค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนได้แก่ การวิเคราะห์หลักสูตรของโรงเรียน การปรับระบบการคิดของครูในโรงเรียน การพบปะพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ การประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา การจัดเวทีชาวบ้าน ประกอบกับทุนเดิม คือ การริเริ่มใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นสาขาจักสานในกิจกรรมการเรียนรู้ ตั้งแต่ปีการศึกษา 2542 เป็นต้นมา ส่งผลให้การค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่นตามโครงการวิจัยเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และมีคุณภาพ

3. กระบวนการพัฒนาผู้เรียน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า กระบวนการพัฒนาผู้เรียนตามโครงการวิจัย มีขั้นตอนสำคัญ ได้แก่ การรับทราบและกำหนดแผนงานของคณะกรรมการสถานศึกษา การประชุมชี้แจงนักเรียน การดำเนินการพัฒนาผู้เรียน ประเมินผลการดำเนินงานควบคู่กับการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน รายงานผลการดำเนินงาน และการเผยแพร่ผลงาน

4. รูปแบบการจัดการศึกษาโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า มีรูปแบบการจัดการศึกษา ใน 2 ลักษณะ คือ

- 1) รูปแบบที่กำหนดโดยทีมวิจัย เพื่อเป็นแนวดำเนินงาน ได้แก่ การกำหนดให้มีการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในโรงเรียน ทุกช่วงวัย ของวันพฤหัสบดี ในแต่ละสัปดาห์
- 2) รูปแบบที่ค้นพบจากการดำเนินงานโครงการวิจัย ได้แก่ การเรียนจากแหล่งเรียนรู้ในชุมชน การเรียนจากสถานการณ์จริง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของนักเรียน ส่วนกระบวนการถ่ายทอดของภูมิปัญญา แต่ละสาขา จะมีหลากหลาย ตามธรรมชาติของแต่ละสาขา

5. รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยภาพรวม

รูปแบบการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ในช่วงที่ผ่านมา ทีมนักวิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูล

พบว่า รูปแบบการถ่ายทอดในระยะเริ่มต้นภูมิปัญญาท้องถิ่นได้ใช้เวลาตามที่โครงการวิจัยกำหนดให้ ต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลงการถ่ายทอด โดยนัดหมายให้นักเรียนไปเรียนรู้เพิ่มเติมที่บ้านของครู ภูมิปัญญาในเวลากลางคืน และวันเสาร์ วันอาทิตย์ ในด้านภาษาที่ใช้ในการที่ใช้ในการถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่นทุกสาขาใช้ภาษาพื้นบ้าน (ภาษาอีสาน) เป็นสื่อในการถ่ายทอด ดังนั้น รูปแบบการถ่ายทอด แบ่งได้เป็นในโรงเรียน กำหนดให้ทุกบ่ายวันพฤหัสบดี ทุกวัน และนอกโรงเรียน เวลา หลังเลิกเรียน เวลาเย็น วันเสาร์และวันอาทิตย์

กระบวนการถ่ายทอด พบว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นใช้ภาษาพื้นบ้านเป็นสื่อในการถ่ายทอดและใช้ กระบวนการปฏิบัติจริงเป็นหลักในการถ่ายทอด ซึ่งภูมิปัญญาในทุกสาขาได้มีกระบวนการถ่ายทอดที่ คล้ายคลึงกัน สามารถเรียงลำดับกระบวนการถ่ายทอดได้ดังนี้

1.1 นำเข้าสู่บทเรียนโดยการเล่านิทานและการสนทนาเรื่องราวต่างๆที่เกิดขึ้นใน

ชุมชน

1.2 สาธิตการปฏิบัติให้นักเรียนใช้การสังเกต เป็นหลักในการเรียนรู้

1.3 ให้นักเรียนปฏิบัติตามโดยครูภูมิปัญญาควบคุมอย่างใกล้ชิด ฝึกแบบตัวต่อตัว เรียนรู้จากสภาพที่แท้จริง จากสถานการณ์จริง จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายในชุมชน นักเรียนนำ ความรู้ที่ได้แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน

1.4 ให้นักเรียนปฏิบัติซ้ำจนเกิดความเข้าใจและความชำนาญในแต่ละขั้นตอน

1.5 การประเมินผล เป็นการประเมินจากสภาพที่แท้จริง โดยการสังเกต สัมภาษณ์ ทดสอบความถนัด

1.6 นักเรียนต้องแสดงผลงานที่ได้เรียนรู้แล้วให้ภูมิปัญญาได้เห็น เป็นที่น่าพอใจ ก่อนถือว่าผ่านเกณฑ์ ก็จะเรียนบทเรียนหรือเนื้อหาใหม่ ถ้าไม่ผ่านพอครูจะนำกลับมาฝึกซ้ำจนกว่า จะทำได้ ชำนาญจึงจะผ่าน

วิธีการสอนในการเรียนการสอน แยกแยะออกตามคุณลักษณะธรรมชาติของแต่ละวิชา และ ภูมิปัญญา แต่ละสาขา ได้ดังนี้

การสอนแบบตัวต่อตัว (จับมือฝึก) เป็นรูปแบบการสอนที่ฝึกเพื่อให้นักเรียนเกิดทักษะ และความชำนาญ ภูมิปัญญาที่ใช้การสอนแบบนี้ ได้แก่

- การจักสาน
- มโหรี
- สานแห
- ทักษะศิลป์
- ทอพรหมเจ็ดเท้า
- มัดหมี่
- สมุนไพร

การสอนที่เน้นกระบวนการคิด การจำ ได้แก่

- สาขาคณิตศาสตร์พื้นฐาน
- สมุนไพร

การสอนที่เน้นกระบวนการท่องจำ เพื่อให้เกิดความชำนาญ ได้แก่

- คณิตศาสตร์พื้นฐาน
- หมอสู่วิทยา ผญา หมอลำ สรภัญญะ

6. การเก็บรวบรวมข้อมูลของทีมวิจัยได้ดำเนินการโดยกำหนดให้ภูมิปัญญาทุกสาขานันทิกทุกชั้นตอน และผลของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทุกครั้ง และกำหนดให้มีครูพี่เลี้ยงในทุกสาขาภูมิปัญญา โดยครูพี่เลี้ยงบันทึกผลการปฏิบัติงานของครูภูมิปัญญาทุกครั้ง นอกจากนี้เครื่องมือสำคัญที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนาอย่างไม่เป็นทางการ โดยทีมวิจัยได้บันทึกผลอย่างละเอียดทุกครั้ง

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการทำกิจกรรม มีความเหมาะสมดีแล้ว เพราะรูปแบบการถ่ายทอดของครูภูมิปัญญาเป็นการถ่ายทอดที่ยึดถือหลักปฏิบัติจริง ใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนว่า ทำได้หรือไม่ได้ในการประเมินผลนักเรียน ส่วนจะให้ชัดเจนยิ่งขึ้นจะได้ปรับปรุงในระยะต่อไป

7. สรุปวิธีดำเนินการของโครงการ

- 1) จัดเวทีชาวบ้าน เพื่อ
 - ค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนพบชุมชน ชุมชนเข้าหาโรงเรียน
 - หาความเป็นไปได้ในการทำกิจกรรม
- 2) วิเคราะห์แหล่งเรียนรู้ วิเคราะห์หลักสูตร
- 3) กำหนดการเรียนรู้ร่วมกัน
- 4) จัดตั้งชมรม และสาขาวิชา เลือกเรียนตามสมัครใจ
- 5) ศึกษาและดูงานเพื่อนำมาปรับปรุง เป็นแนวทางปฏิบัติ
- 6) สรุปผลงาน และรายงานผล

8. ผลที่เกิดขึ้นกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องพบว่า นักเรียน ครู ชุมชน ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งในเชิงวิชาการด้านภูมิปัญญา และคุณธรรม จริยธรรม ในส่วนของโรงเรียน ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องว่า ได้ดำเนินการจัดกิจกรรมที่สอดคล้อง กับแนวนโยบายการศึกษาของชาติ สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีได้ กล่าวคือ

ผลที่เกิดขึ้นต่อนักเรียนพบว่า นักเรียนให้ความสนใจและตั้งใจเรียนรู้ สามารถปฏิบัติได้อย่างรวดเร็ว รวมทั้งมีพัฒนาการทางด้านคุณธรรม จริยธรรมดีขึ้นอย่างน่าพอใจ ตัวชี้วัดได้จากการสังเกต

ผลที่เกิดขึ้นกับครูในโรงเรียน พบว่า คณะครูในโรงเรียนได้ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น สามารถนำกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรปกคิมาบูรณาการกับการเรียนรู้ โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ตัวชี้วัดใช้แบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม

ผลที่เกิดขึ้นกับครูภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่า ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความภาคภูมิใจและมีพัฒนาการในด้านรูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดในทางที่ดีขึ้นตามลำดับ ตัวชี้วัดใช้แบบสัมภาษณ์ การสังเกต และแบบสอบถาม

ผลที่เกิดขึ้นกับครูภูมิปัญญาท้องถิ่นพบว่า ชุมชนให้การสนับสนุนและเข้ามามีส่วนร่วม ในการกิจของโรงเรียนได้ผลเป็นที่น่าพอใจอย่างยิ่ง รวมทั้งชุมชนสนใจที่จะร่วมเรียนรู้เกี่ยวกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น ตัวชี้วัดจากการสังเกต และการสัมภาษณ์

ผลที่เกิดขึ้นกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พบว่า หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาได้ ให้ความสนใจ และสนับสนุนกิจกรรมการจัดการเรียนรู้โดยชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น หลาย หน่วยงานได้มาเยี่ยมชมและศึกษาดูงานโครงการ รวมทั้งสื่อมวลชนได้ให้ความสนใจและเสนอข่าว โครงการทางสื่อต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง ตัวชี้วัดจากสมุดบันทึกการตรวจเยี่ยม และหนังสือเรียนเชิญ เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ

นอกจากนี้ พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนและชุมชน เข้มแข็งมากขึ้น โรงเรียนได้ รูปแบบ วิธีการและกระบวนการเรียนการสอนหรือการถ่ายทอดโดยชุมชน และถือเป็นการสืบทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่ให้สูญไป อีกทั้งเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างครูปกติ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และชุมชนอีกด้วย

ข้อสังเกตหลังโครงการวิจัยสิ้นสุด

-การเผยแพร่ผลงาน หลังจากทีหน่วยงานต่างๆ, โรงเรียน ได้มาศึกษาและดูงาน โครงการ ที่โรงเรียนแล้วเกิดมีแนวคิดในการพัฒนาเช่นเดียวกัน แต่เมื่อกลับไปแล้วหลังจากศึกษา และดูงาน ปรากฏว่า ทุกโรงเรียนได้ดำเนินการไปได้เพียงน้อยนิด หรือแทบทำไม่ได้เลย จากการ สัมภาษณ์ สังเกตแล้ว พบว่า สาเหตุเกิดจาก ความไม่พร้อมของชุมชน ชุมชนไม่มีส่วนร่วมกับ โรงเรียน ขาดความเข้มแข็ง สรุปได้ว่า สภาพท้องถิ่น หรือชุมชนแต่ละแห่งมีข้อแตกต่างกัน ต้อง ปรับกระบวนการและวิธีการให้เหมาะสมกับแต่ละท้องถิ่นหรือชุมชนนั้น ๆ

-หลังจากสิ้นสุดโครงการแล้ว ได้เกิดองค์กรใหม่ในชุมชน คือ ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความสำคัญ และมีบทบาทมากขึ้น เป็นที่ยอมรับในสังคมและชุมชน

-ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้รับการยกย่องเชิดชู เช่นเดียวกับครูประจำการ

9. บทบาทนักวิจัยท้องถิ่น พบว่า

9.1 นักวิจัยท้องถิ่นมีข้อจำกัดในการทำวิจัย

โครงการวิจัยตั้งแต่เริ่มโครงการจนระยะสิ้นสุดโครงการ การเก็บและรวบรวมข้อมูล เป็นหน้าที่ของครูพี่เลี้ยงแต่ละสาขา ทุกวันจะมีการจดบันทึกการปฏิบัติงานและการประเมินผลของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น จากนั้นครูภูมิปัญญาท้องถิ่นก็มีสมุดจดบันทึกการเรียนการสอนของตนเองด้วย ลักษณะรูปแบบคล้ายกับบันทึกการสอน แต่จะไม่ยึดติดกับรูปแบบของทางราชการมากนัก ดังนั้นข้อจำกัดของนักวิจัยที่ดี ต้องมีนักจดบันทึกหรือเลขที่เยี่ยม ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเฉพาะ

9.2 การเรียนรู้ของทีมวิจัย ที่มีศักยภาพเพิ่มขึ้น

ผลของโครงการ ทำให้ทีมวิจัย มีความรู้ในระบบ วิธีและกระบวนการของการวิจัย เพิ่มขึ้น ถึงแม้จะไม่ครบรูปแบบของการวิจัยตามวิธีการ ก็ตาม ทีมวิจัยก็สามารถเก็บข้อมูล รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์ได้ ผลต่อทีมวิจัย จากโครงการ อีกระดับหนึ่ง คือ ทีมวิจัยเกิดการเรียนรู้ไปพร้อม ๆ กับครูภูมิปัญญาท้องถิ่น

9.3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ในความร่วมมือจากการวิจัย

โดยภาพรวม ความสำเร็จของโครงการจุดขึ้นที่สำคัญ คือ ความร่วมมือและการสนับสนุนจากทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุมชนต้องเข้มแข็งพร้อมรับการพัฒนา พื้นที่ต้องมีการคัดกรอง ๆ ให้ความช่วยเหลือ เช่น อบต. อสม. กลุ่มแม่บ้าน หน่วยงานราชการในพื้นที่ ฯลฯ ซึ่งจะเป็นองค์กรที่ให้ความช่วยเหลือหรือเป็นที่เลี้ยงที่ดีได้ และนอกจากนี้ต้องมีครูพี่เลี้ยงเพื่อดูแลช่วยเหลือ กรณีของโรงเรียนบ้านโนนสูงคอนหลัก ใช้ครูประจำการให้การช่วยเหลือ เป็นที่ปรึกษาแต่ละสาขา

9.4 แนวทางการปรับปรุงการแสวงหาความรู้ผ่านการวิจัย

การวิจัยตามกระบวนการของโครงการ กรณีโรงเรียนบ้านโนนสูงคอนหลัก นับเป็นรูปแบบของการวิจัยที่ลงมือปฏิบัติจริงโดยชุมชนมีส่วนร่วม ดังนั้น รูปแบบและวิธีการจะไม่ยึดติดกับระเบียบวิธีการวิจัยมากเกินไป สำหรับผู้อ่านที่จะศึกษางานชิ้นนี้ เพราะแนวปฏิบัติและการเก็บข้อมูล ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการปฏิบัติจริง ดังนั้น รายละเอียดของข้อมูลจะทราบได้จากผลของการดำเนินงาน ถ้าจำเป็นจะได้รับความรู้ตามระเบียบของวิธีวิจัย จำเป็นต้องมีนักจดบันทึกที่ดีเยี่ยมเป็นเลขานุการทีมวิจัยโดยเฉพาะ คอยเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล และจำเป็นต้องใช้ผู้ที่จบการศึกษาในระดับชั้นสูงคอยเป็นที่เลี้ยง ไม่ใช่ให้นักวิจัยในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ที่มีในชุมชน

10. ปัญหาที่เป็นอุปสรรคต่อความสำเร็จในการวิจัยและพัฒนา

10.1 ปัญหาในระดับกลุ่มบุคคล ผลจากการดำเนินงานวิจัยของโครงการ ทำให้ทราบปัญหาของการดำเนินงาน ในระดับกลุ่มบุคคล และระดับบุคคลที่ชัดเจน คือ ในเรื่องของเวลา กล่าวโดยสรุป พบว่า สภาพชุมชนของพื้นที่โครงการเป็นชุมชนชนบท อาชีพหลักคือ การเกษตรกรรม ดังนั้น

พอลังการกาลทำนา กลุ่มบุคคลเหล่านี้ (ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น) จะมีความพร้อมเพียงน้อย เนื่องจากต้องไปทำนาเพื่อเลี้ยงครอบครัวตนเอง แต่ก็ได้รับการแก้ไขในระดับหนึ่ง คือ นักเรียนจะตามไปเรียนที่บ้านในตอนกลางคืน หรือ ในวันเสาร์ วันอาทิตย์แทน

10.2 ปัญหาในระดับชุมชน และสังคมไม่มีแต่มีข้อเสนอแนะว่า พื้นที่ที่จะทำการวิจัย ชุมชนและองค์กรต่าง ๆ ต้องมีความพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือ เป็นพี่เลี้ยงที่ดี และต้องเป็นชุมชนที่เข้มแข็ง ทั้งนี้และทั้งนั้นต้องแล้วแต่ความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่ ที่ดำเนิน โครงการ

10.3 ปัญหาระดับนโยบาย ผลการดำเนินโครงการที่ผ่านมา ทำให้ทราบข้อมูลว่า โครงการจะดำเนินไปด้วยดี และประสบผลสำเร็จนั้น ต้องได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานชั้นสูงของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ด้วย เช่นการดูแลช่วยเหลือ เป็นที่ปรึกษาให้ความรู้ในทุก ๆ ด้านและสนับสนุนในเรื่องของงบประมาณ

11. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ที่มวิจัย ได้มีข้อคิดเห็น และข้อเสนอแนะ ดังนี้

11.1 ผลการวิจัยของโครงการนี้ เป็นเชิงคุณภาพ ที่บันทึกจากความเป็นจริงของการปฏิบัติงาน ดังนั้น เนื้อหาสาระอาจไม่ครอบคลุมเท่าที่ควร ถ้าผู้อ่านหรือผู้ที่ศึกษางานชิ้นนี้ยึดหลักการระเบียบวิธีการวิจัยมากเกินไป

11.2 งานวิจัยท้องถิ่น เป็นสิ่งที่มีประโยชน์ และเกิดผลในเชิงรูปธรรม ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ควรให้การส่งเสริมสนับสนุนงานวิจัยลักษณะนี้ให้มากขึ้น เช่น เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ทางสื่อสารมวลชน เอกสาร วารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เป็นต้น และให้งบประมาณสนับสนุนการวิจัยมากขึ้น

11.3 สกว. ควรเพิ่มกระบวนการ และกิจกรรม ประชาสัมพันธ์ให้หน่วยงาน / ชุมชน / นักวิจัย ได้ใช้กระบวนการวิจัยท้องถิ่นมากขึ้น

11.4 ผู้ที่ทำการวิจัย / ทีมวิจัย / นักจดบันทึก จะเป็นชุมชนที่มีการศึกษาดำ ดังนั้นไม่จำเป็นที่จะยึดติดกับรูปแบบวิธีการวิจัยที่เป็นกระบวนการมากนัก ควรลดบทบาทของเอกสารลงบ้าง ให้ความสำคัญและง่ายขึ้น ตามรูปแบบและวิธีการของชาวบ้านหรือชุมชนที่แท้จริง

คณะครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้มีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ดังนี้

11.5 การดำเนินงานโครงการร่วมกันระหว่าง สกว. กับหน่วยงานชุมชน ควรมีระยะเวลา -5 ปี ต่อโครงการ เพื่อให้เกิดความต่อเนื่อง และได้ผลงานอย่างจริงจัง

11.6 การสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น น่าจะเป็นภารกิจหนึ่ง ที่ผู้นำชุมชน ควรกระตุ้นส่งเสริมให้มีการดำเนินการในชุมชนของตนเอง

นักเรียนที่เข้าร่วมโครงการ ได้มีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ โดยสรุปได้ดังนี้

11.7 เห็นว่าการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเรื่องที่ควรเรียนรู้อย่างยิ่ง

11.8 การเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ช่วยให้เกิดทักษะทางวิชาชีพ และนำไปปฏิบัติจริง จะเกิดประโยชน์ต่อตนเอง / ครอบครัว / ชุมชน

11.9 ครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ควรนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ ใน
ทุกวิชา และทุกระดับชั้น

11.10 ทุกคนมีความพร้อม และจะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อร่วม
กิจกรรม สืบถอดภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

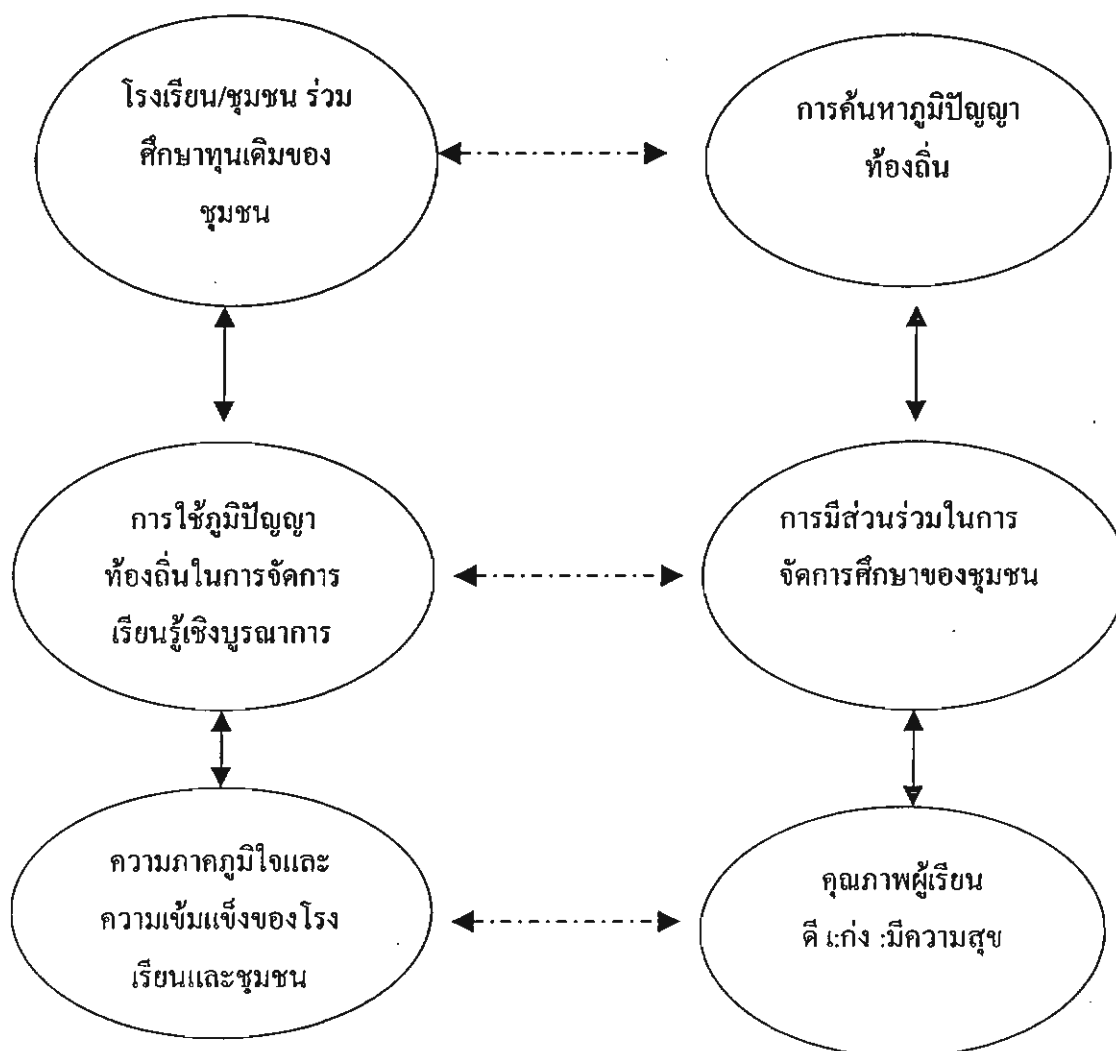
12. แนวทางการพัฒนางานในระยะต่อไป

12.1 โรงเรียนและชุมชนร่วมกันศึกษาทุนเดิม ค้นหาภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไป

12.2 ให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษามากยิ่งขึ้น โดยเข้ามาในรูปของ
คณะกรรมการในการพัฒนาการศึกษาต่าง ๆ

12.3 ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนรู้ในเชิงบูรณาการมากยิ่งขึ้น สอดคล้องกับ
หลักสูตรสถานศึกษา

แผนภูมิที่ 5 เส้นทางการพัฒนาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียน

แผนภูมิที่ 6 แสดงจุดเด่นและผลที่เกิดขึ้นต่อโครงการ

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
กิจกรรม และผลการดำเนินงานโครงการ

กิจกรรม และผลการดำเนินงานโครงการ

กิจกรรม	การดำเนินงาน	ผลการดำเนินงาน	เอกสาร/หลักฐาน
กิจกรรมที่ 1. เวทีชาวบ้าน ครั้งที่ 1 วัตถุประสงค์ 1. เพื่อทราบ ปัญหาและ ความต้องการ ในการพัฒนา	วิธีการ (ในวันที่ 16 พฤษภาคม 2540) 1. โรงเรียนนัคหมาย กรรมการการ ศึกษา กรรมการพัฒนาโรงเรียน , ผู้ปกครองนักเรียน ,ผู้สนใจ ใน วันที่ 16-17 พฤษภาคม 2543 2. สถานที่ ณ โรงเรียน ในวันที่ 16 พฤษภาคม 2543 3. ผู้เข้าร่วมประชุม เชิญ ผช.ผอ.ปจ.มค. (ผู้ช่วย ผอ. ปจ.มค.) เป็นประธานเปิดการ ประชุมเชิงปฏิบัติการ รายนามผู้บรรยายพิเศษ - หัวหน้าศึกษานิเทศก์พัยคณภูมิ พิสัย - หัวหน้าประณศศึกษาอำเภอ พัยคณภูมิพิสัย - ครูผู้บริหาร กลุ่มเรียงแก้วพัฒนา 4. ในหัวข้อ บรรยายพิเศษในหัว ข้อเรื่องการจัดการศึกษาโดยภูมิ ปัญญาท้องถิ่น การจัดหลักสูตร ท้องถิ่น	1. ได้รับทราบปัญหา และความต้องการ ในการพัฒนาชุมชนคือ 1.1 ปัญหา เนื่องจากชุมชนขาด แคลนผู้สืบทอดภูมิปัญญาด้านอื่นๆ ดัง นี้ - มโหรี - ผ้าไหม - หมอสูตร - สานแห - สมุนไพร - จักสาน ซึ่งภูมิปัญญาทุกสาขาดังข้างต้นนั้นได้ เริ่มต้นจาก ภูมิปัญญาจักสาน 2. ความต้องการ 2.1 ชุมชนอยากมีส่วนร่วมในการจัด การศึกษาเพื่อสืบทอด สืบสาน ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น ดังเดิมให้คงอยู่	- บันทึกการประชุม - ภาพประกอบกิจกรรม - รายชื่อผู้เข้าร่วม ประชุม

กิจกรรม	การดำเนินงาน	ผลการดำเนินงาน	เอกสาร/หลักฐาน
2. ค้นหา ครุภูมิปัญญาท้องถิ่น	อภิปราย ในวันที่ 17 พฤษภาคม 2543 วันที่ 2 ของการประชุม 1. อาจารย์ใหญ่ เปิดประเด็น การอภิปราย ค้นหาภูมิปัญญา ท้องถิ่น เข้ามาร่วมในกิจ กรรมการเรียนการสอน 2. ให้เสนอชื่อผู้มีความถนัด ในด้านต่างๆ 1. จักสาน นายทัน วงศ์ทอง 2. สมุนไพร นายเรือง ปริพล 1. นายสมชาย พันธุ์ทองหล่อ 2. คณิตศาสตร์ 1. นายจำเริญ พวงเพชร 2. นายสี พรสิมมา 4. ด้านทัศนศิลป์ 1. พระครูอดุล ธรรมโชติ 5. ด้านมโหรี 1. นายวิเชียร ผาสุขล้ำ 2. นายประเวศ อำนเรือง 3. นายสี สุภารีย์ 4. นายทองอินทร์ คำลา 5. นายทวด ผาสุขล้ำ 6. นายคำ เกิดสุข 7. นายสุข พูลวงษ์ 6 ด้านมัดหมี่ 1. นางสาวทองใบ สิงห์เทศ 2. นางนารี ผุขคำภา	1. ได้รับรายชื่อครุภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้ ที่ สาขา ชื่อ-สกุล 1. จักสาน นายทัน วงศ์ทอง 2. สมุนไพร นายเรือง ปริพล นายสมชาย พันธุ์ทองหล่อ 3. คณิตฯ นายจำเริญ พวงเพชร. นายสี พรสิมมา 4. ศิลป์ พระครูอดุลธรรมโชติ 5. มโหรี 1. นายวิเชียร ผาสุขล้ำ 2. นายประเวศ อำนเรือง 3. นายสี สุภารีย์ 4. นายทองอินทร์ คำลา 5. นายทวด ผาสุขล้ำ 6. นายคำ เกิดสุข 7. นายสุข พูลวงษ์ 6. ด้านมัดหมี่ 1. นางสาวทองใบ สิงห์เทศ 2. นางนารี ผุขคำภา 7. ด้านภาษาไทย 1. นายสี อังคะณิย์ 2. นางสาววัลย์ ผาสุขล้ำ 3. นางสมศรี นนทศรีราช 4. นายเสาร์ แก้วดี 8. ด้านมวยไทย 1. นายภิรมย์ แพงคำไหล 9. ด้านหมอสู่ขวัญ นายพล มาบิดา 10. ด้านภาษาอังกฤษ นางสมบัติ ภูมิศรีจันทร์	- ทำเนียบภูมิ ปัญญา - รายชื่อภูมิ ปัญญาท้องถิ่น

กิจกรรม	การดำเนินงาน	ผลการดำเนินงาน	เอกสาร/หลักฐาน
	7 ด้านภาษาไทย 1. นายสี อังคะณีย์ 2. นางสาววลัย ผาสุขล้ำ 3. นางสมศรี นนทศิริราช 4. นายเสาร์ แก้วดี 8 ด้านมวยไทย 1. นายภิรมย์ แพงคำไหล 9 ด้านหมอสู่ขวัญ - นายพล มาบิดา 10 ด้านภาษาอังกฤษ 1. นางสมบัติ ภูมิศรีจันทร์ 3. ขั้นตอนการเสนอชื่อภูมิ ปัญหาโดยการยกมือโหวตเสียง มีผู้รับรองแล้วลงมติ		

กิจกรรม	การดำเนินงาน	ผลการดำเนินงาน	เอกสาร/หลักฐาน
3. หาความเป็นไปได้ในการทำกิจกรรม	- อาจารย์ใหญ่ทดลองจัดการเรียนการสอน ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ในรูปการวิจัย โดยไม่มีหลักสูตร ไม่มีขั้นตอน สอนตามความถนัดของภูมิปัญญาสอนโดยธรรมชาติ และปฏิบัติจริง จะทำอะไรให้เด็กได้เข้าใจและทำได้ - ในวันที่ 17 พ.ค. 45 วิทยากรผู้เข้าร่วมประชุมมีจำนวน 60 คน ดังรายนามในภาคผนวก - นัดหมาย ภูมิปัญญาให้พบกับนักเรียนเพื่อทำความคุ้นเคย และทำความเข้าใจ 4. ตกลงภูมิปัญญาให้สอนตามธรรมชาติ ตามที่ตัวเองถนัด แล้วครูจะคอยแนะนำ	- มีความเป็นไปได้ โดยกำหนดเรียนตามภูมิปัญญาได้เรียนตามถนัด ตามธรรมชาติ ทั้ง 10 ด้านของภูมิปัญญา - มีการนัดหมายโดยให้ครูภูมิปัญญาพบกับเด็กนักเรียน ในวันที่ 24 พ.ค. 2543 แยกนักเรียนตามความสนใจของนักเรียนเอง - ข้อตกลงการสอน คือ การสอนความถนัด ครูจะคอยแนะนำปัญหา/อุปสรรค/ข้อสังเกต - ภูมิปัญญายังไม่มั่นใจในการสอนการถ่ายทอดให้เด็กได้เข้าใจและยังถ่ายทอดประสบการณ์ เช่น ผู้ใหญ่เฝ้าปิ้งได้แต่เด็กจะทำได้ไหม แต่มีความกระตือรือร้น ภูมิปัญญาเต็มใจที่จะถ่ายทอดให้เด็กได้เข้าใจและทำได้ 2. ครูภูมิใจ ดีใจ ที่ทีมภูมิปัญญาจะมาช่วยสอน ถ่ายทอดความรู้ให้กับเด็กนักเรียน	- รายชื่อลงเวลาที่มาปฏิบัติงาน - บันทึกการสอนของภูมิปัญญาท้องถิ่น

สรุป กิจกรรมที่ 1 เวทีชาวบ้านครั้งที่ 1
ซึ่งมีจุดประสงค์ดังนี้

1. เพื่อทราบปัญหาและความต้องการในการพัฒนา
2. ค้นหาตัวภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. เพื่อหาความเป็นไปได้ในการดำเนินกิจกรรมวิจัย

ได้กำหนดการทำกิจกรรม คือ ประชุม อภิปราย จึงพบว่า โรงเรียนได้ทราบปัญหา คือ ชุมชนขาดแคลนผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญ 10 ด้าน ได้แก่ ด้านสมุนไพร จักสาน มโหรี คณิตศาสตร์พื้นบ้าน ทักษะศิลป์ มัคหมี ภาษาไทย (หมอลำ, เพลง) มวยไทย หมอสูตร อังกฤษ แล้วพบว่าชุมชนมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อสืบทอดภูมิปัญญา ในด้านต่างๆ โดยค้นพบว่าภูมิปัญญาใน 10 ด้าน หรืออาจจะมากกว่า ความเป็นไปได้ในการจัดการเรียนการสอนโดยการถ่ายทอดภูมิปัญญา โดยใช้วิธีให้ครูภูมิปัญญาถ่ายทอดตามธรรมชาติ และมีครูเป็นผู้ช่วยคอยแนะนำในกิจกรรมที่ 1 มีข้อสังเกตว่า ครูภูมิปัญญายังไม่มี ความมั่นใจซึ่งได้ แก้ปัญหาโดยครูเป็น พี่เลี้ยงคอยแนะนำ

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมา (ธันวาคม 2544 – พฤษภาคม 2545)

กิจกรรม	การดำเนินงาน	ผลการดำเนินงาน	เอกสาร/หลักฐาน
- สำรวจแหล่งข้อมูลในชุมชน (มกราคม 2545) <u>วัตถุประสงค์</u> - เพื่อค้นหาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน สำหรับจัดกิจกรรมการเรียนการสอน - เพื่อค้นหาวัสดุสื่อ อุปกรณ์และสถานที่ให้เหมาะสมกับการถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่น	- อาจารย์ใหญ่ออกคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงาน รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดแหล่งเรียนรู้ และสถานที่เรียน วัสดุ อุปกรณ์ที่มีในแต่ละสาขา - ให้ครูพี่เลี้ยงสัมภาษณ์และบันทึกแหล่งเรียนรู้ในชุมชน แต่ละสาขาที่แบ่งไว้ - จัดทำเป็นทำเนียบของแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ทั้ง 12 สาขา 4. จัดทำเนียบภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละสาขาในชุมชน	- ได้ข้อมูลแหล่งเรียนรู้ในชุมชนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละสาขา - ได้ทราบประวัติและภูมิหลังของภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละสาขา - นักเรียนได้รู้จักประวัติความเป็นมา ชื่อ ของภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละสาขา	- ทำเนียบภูมิปัญญาท้องถิ่น - ทำเนียบแหล่งเรียนรู้

กิจกรรม	การดำเนินงาน	ผลการดำเนินงาน	เอกสาร/หลักฐาน
- วิเคราะห์สภาพแหล่งเรียนรู้ในชุมชน - วัตถุประสงค์ - เพื่อค้นคว้าสภาพที่เหมาะสมของแหล่งเรียนรู้ในชุมชน	- สืบหาแหล่งข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์สภาพที่เหมาะสมสำหรับการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนของแต่ละวิชา - นำข้อมูลที่ได้มาจัดทำเป็นทำเนียบแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียน - นำนักเรียนไปแนะนำรู้จัก พ่อครู- แม่ครู แหล่งความรู้แต่ละสาขา 4. พ่อครู-แม่ครู เล่าประวัติความเป็นมา ภูมิหลังของภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละสาขาให้นักเรียนฟัง	- ได้ทำเนียบแหล่งเรียนรู้ทั้ง 12 สาขา - ได้ทราบข้อมูลประวัติของภูมิปัญญาท้องถิ่นแต่ละสาขา - นักเรียนรู้จักแหล่งเรียนรู้เพิ่มขึ้นทั้งในและนอกโรงเรียน	- แหล่งเรียนรู้ต่างๆ ในโรงเรียน เช่น ศูนย์ศิลปาชีพ สถานีอนามัย ห้องสมุด ศาลาแหล่งเรียนรู้ ฯลฯ - ทำเนียบแหล่งเรียนรู้
- ศึกษาดูงาน - วัตถุประสงค์ - เพื่อศึกษา และดูงานแลกเปลี่ยนประสบการณ์และนำมาพัฒนาการจัดการเรียนการสอน	- ประชุมชี้แจง คณะครู-ภูมิปัญญาท้องถิ่น กำหนดเป้าหมาย ระยะเวลาในการเดินทาง ค่าใช้จ่าย วัน เวลา - ศึกษาดูงาน “วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาภูมิปัญญาไทย” ณ สถาบันราชภัฏนครราชสีมา - วันที่ 11 มกราคม 2545 3. สรุปผลการศึกษาดูงาน เพื่อนำมาพัฒนา	- ได้ประสบการณ์ใหม่ๆ หลายสาขา เพื่อนำมาพัฒนาปรับปรุงงานการเรียนการสอน - ภูมิปัญญาท้องถิ่น - ภูมิปัญญาท้องถิ่น คิดที่จะจัดการเรียนที่มุ่งเน้นการสร้างงานอาชีพให้มากขึ้น	ภาพถ่ายกิจกรรม

กิจกรรม	การดำเนินงาน	ผลการดำเนินงาน	เอกสาร/หลักฐาน
- วิเคราะห์หลัก สูตร ประถมศึกษา พ.ศ. 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) <u>วัตถุประสงค์</u> - เพื่อให้ได้เนื้อหา และกิจกรรมในการ จัดการเรียนรู้ของแต่ละ สาขา	- ออกคำสั่งแต่งตั้งผู้รับผิดชอบ จัดทำวิเคราะห์หลักสูตร เพื่อ ให้ทราบถึงเนื้อหาสาระของวิชา ที่จะนำมาบูรณาการ กับการ เรียนการสอนโดยใช้ภูมิปัญญา ท้องถิ่นให้สอดคล้องกัน - ครูพี่เลี้ยงและครูภูมิปัญญา ท้องถิ่นในแต่ละสาขาร่วมกัน คิดวางแผน จัดทำเนื้อหาของ หลักสูตรเรื่องที่จะสอนในแต่ละ วันตลอดทั้งกิจกรรมของเนื้อ หาร่วมกัน 3. รวบรวมจัดเนื้อหา แต่ละสาขานำ มาจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม ไว้เป็นหลัก สูตรใช้สำหรับการสอนต่อไป	- ได้เนื้อหาของหลัก สูตรไว้เป็นแนวทางใน การจัดกิจกรรมการ เรียนการสอน	- หลักสูตรภูมิปัญญา ท้องถิ่น สาขาละ 1 ชุด
6. จัดทำกำหนดการ เรียนรู้โดยใช้ภูมิ ปัญญาท้องถิ่น - เพื่อให้ได้เนื้อหา และกิจกรรมในการ เรียนการสอนโดยใช้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น	- อาจารย์ใหญ่ออกหนังสือเรียน เชิญคณะครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ในแต่ละสาขาร่วมกันพิจารณา วางแผนนำเนื้อหาวัสดุอุปกรณ์ และกิจกรรมในการเรียนรู้ร่วม กับครูพี่เลี้ยงของสาขานั้นๆ - อาจารย์ใหญ่บรรยาย เกี่ยวกับการ กำหนดเนื้อหาและการใช้ กิจกรรมนำมาใช้ในกิจกรรมการ เรียนการสอนโดยยึดแบบอย่าง และเอกสารจากการไปอบรม โครงการ"การจัดการเรียนรู้ สำหรับผู้มีความ	- ได้กำหนดการ เรียนรู้แต่ละสาขา ที่มีทั้งเนื้อหาและ กิจกรรมของการ เรียนแต่ละสาขา - ได้ตารางการเรียนรู้ โดยกำหนดให้ เป็นวันพฤหัสบดี ตอนบ่าย	- ได้กำหนดการ เรียนรู้ - ได้ตารางการเรียนรู้

กิจกรรม	การดำเนินงาน	ผลการดำเนินงาน	เอกสาร/หลักฐาน
	สามารถพิเศษร่วมกับ สกศ. เมื่อวันที่ 21 พฤษภาคม 2544 ณ ห้องประชุมบ้านโนนสูงคอนหลักี่” - ผู้เข้าร่วมประชุมในการจัดทำในครั้งนี้ประมณไปด้วย ครูภูมิปัญญาท้องถิ่น 12 สาขา คณะครูจำนวน 8 คน ผู้สังเกตการจากบุคคลภายนอกจำนวน 5 คน - แต่ละสาขาแยกกลุ่มกันไปจัดทำกำหนดการเรียนรู้ร่วมกับครูพี่เลี้ยงโดยมีอาจารย์สถิตย์ อาจารย์ประจักษ์ อาจารย์สันติพงษ์ เป็นผู้นำเสนอในการนำรูปแบบของการเรียนรู้ของผู้มีความสามารถพิเศษมาใช้ แต่ละสาขา และคำแนะนำ - ให้แต่ละสาขานำเนื้อหาที่จัดทำได้แล้วมานำเสนอในที่ประชุม เพื่อร่วมกันวิเคราะห์แก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น 6. รวบรวมเนื้อหาทั้งหมดจัดพิมพ์เป็นรูปเล่ม		

กิจกรรม	การดำเนินงาน	ผลการดำเนินงาน	เอกสาร/หลักฐาน
7.จัดตั้งชมรมตาม ถนัด วัตถุประสงค์ - เพื่อให้นักเรียน ได้รู้จักภูมิ ปัญญาในท้องถิ่น - เพื่อให้นักเรียนได้ เข้ากลุ่มเรียนรู้ตาม ความสนใจ	- โรงเรียนนัดวันเวลาให้ภูมิ ปัญญาได้มากพบนักเรียน เพื่อ รับสมัครนักเรียนเข้าชมรม หรือสาขาของตนเอง ในวันที่ 24 พฤษภาคม 2544 - ในเวลาบ่ายได้รวมนักเรียน ระดับชั้น ป.1 – ป.6 เพื่อรับฟัง คำชี้แจงและคำแนะนำจากครู - แนะนำครูภูมิปัญญาท้องถิ่น แต่ละสาขาให้นักเรียนรู้จัก - พ่อครู-แม่ครู แนะนำตนเอง และคำพูดเกี่ยวกับภูมิหลังแต่ละ สาขาให้นักเรียนได้รู้ตลอด ทั้งวิธีการ มาเรียนแยกเข้า กลุ่ม - ให้นักเรียนแยกเข้ากลุ่มตาม สาขาที่นักเรียนสนใจ และ สมัครใจที่จะเรียนเอง กับพ่อ ครู-แม่ครู ที่ได้แนะนำตนเอง และสาขาวิชาไปแล้ว 6. ครูพี่เลี้ยงจกรายชื่อนักเรียนแต่ละ สาขาไว้ในระยะแรกก่อนว่ามี จำนวนเท่าไร 7. พ่อครู-แม่ครู นัดหมายสถานที่ เรียนเวลาเรียนแต่ละสาขาทราบ และนำไปปฏิบัติ	- ได้ภูมิปัญญาแต่ละ สาขา - นักเรียนได้เข้าเรียน ตามกลุ่มความสนใจ ของตนเอง - นักเรียนได้รู้จัก ภูมิปัญญาหลังของ พ่อครู-แม่ครู 4. นักเรียนได้ทราบ แหล่งเรียนรู้ สถานที่ เรียน อุปกรณ์การเรียน และเนื้อหาวิชาที่จะ เรียนในแต่ละสาขาที่ตนเอง สนใจ	- สถานที่เรียนของ ภูมิปัญญาแต่ละ สาขา - แหล่งเรียนรู้ - บัญชีรายชื่อนักเรียน ของแต่ละสาขา

กิจกรรม	การดำเนินงาน	ผลการดำเนินงาน	เอกสาร/หลักฐาน
8. เข้าอบรมตามเกณฑ์ <u>วัตถุประสงค์</u> - เพื่อให้นักเรียนได้มีโอกาสเลือกทำกิจกรรมที่ตนเองสนใจตามความถนัด	1. ครูภูมิปัญญาท้องถิ่นออกมาทำกิจกรรมการเรียนการสอนตามที่นัดหมายได้ตามกลุ่มของตนโดยเริ่มจัดกิจกรรมวันที่ 31 พฤษภาคม 2544 เป็นวันแรก 2. พ่อครู-แม่ครู ได้เตรียมอุปกรณ์การสอนของตนเองในแต่ละสาขาออกมาสอน บริเวณที่พ่อครู-แม่ครู กำหนดไว้จากการประชุมครั้งที่ผ่านๆ มา เช่น มโหรี เตรียมกลอง ซอ ปี่ ฉิ่ง ฉาบ ,มัดหมี่ เตรียม เส้นไหม ฟืม โขงหมี่ เหล่งไหม และสีย้อมไหม ฯลฯ - นักเรียนแยกเข้าเรียนตามชมรมของตนเองที่เลือกไว้ ในช่วงแรกได้จำนวนนักเรียนตามสาขาต่างๆ ดังต่อไปนี้ - หมอลำ,ผญา,สรภัญญะมีนักเรียน 15 คน - คณิตฯ มีนักเรียน 22 คน - มโหรี มีนักเรียน 10 คน - สานแห มีนักเรียน 6 คน - มัดหมี่ มีนักเรียน 1 คน - ทักษะศิลป์ มีนักเรียน 25คน - หมอสูขวัณ มีนักเรียน 6 คน - สมุนไพร มีนักเรียน 37 คน - มวยไทย มีนักเรียน 6 คน - จักสาน มีนักเรียน 6 คน - พรหมเช็ดเต้า มีนักเรียน 5 คน รวมจำนวนนักเรียนมีการศึกษา 2545 จำนวน 148 คน 4. ครูภูมิปัญญา จัดบันทึกการสอน กิจกรรมที่ได้เรียนในแต่ละวันและครูพี่เลี้ยงต้องมีการบันทึกกิจกรรม	- นักเรียนรู้จักเครื่องมืออุปกรณ์ประกอบการเรียนแต่ละสาขา - นักเรียนได้ปฏิบัติงานและมีผลงานออกแสดง และเตรียมอุปกรณ์ประกอบการทำกิจกรรมได้ - นักเรียนได้เรียนรู้ขั้นตอนการทำกิจกรรมตลอดจนการลงมือปฏิบัติจริง - นักเรียนได้เรียนรู้ตามความถนัดและความสนใจของแต่ละคน	- แบบบันทึกกิจกรรมการเรียนการสอนของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น - สมุดบันทึกการเรียนรู้ของครูนักเรียนแต่ละวัน - สมุดบันทึกการเขียนกิจกรรมของครู พี่เลี้ยง

กิจกรรม	การดำเนินงาน	ผลการดำเนินงาน	เอกสาร/หลักฐาน
9. กิจกรรมกลุ่มสนใจ <u>วัตถุประสงค์</u> - เพื่อค้นหาแววความสามารถพิเศษตามกลุ่มสนใจ	- นักเรียนเข้าเรียนตามฐานและตามสาขาที่ตนเองเลือกไว้ในการประชุมครั้งก่อน - คณะครูได้ร่วมกันปรึกษาหารือให้อาการทอพรหมเช็ดเท้าเข้ามาเป็นกลุ่มสนใจแก่นักเรียน 3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นสอนตามสาขาย่อย ภูมิปัญญาท้องถิ่นตามกำหนดการสอนที่วางไว้	- นักเรียนได้เข้าเรียนตามฐานและกลุ่มที่ตนเองสนใจ - ได้ค้นพบแววความสามารถพิเศษของนักเรียนแต่ละคนแต่ละสาขา	- แบบบันทึกการสอน - แบบสำรวจแววความสามารถพิเศษ
10. กิจกรรมสรุปบทเรียน <u>วัตถุประสงค์</u> - เพื่อทราบปัญหาอุปสรรคความต้องการของภูมิปัญญาท้องถิ่น - เพื่อพัฒนากิจกรรมแบบเรียนรู้	- ในแต่ละวันที่ทำการสอนเสร็จ ภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมกับคณะครูจะมานั่งสนทนาไม่เป็นทางการตามร่มไม้ข้าง คามศาลาบ้าง แล้วแต่สะดวก ในโรงเรียนเพื่อปรึกษาหารือและข้อคิดเห็นต่างๆ หลังจากทำการเรียนการสอนแล้ว โดยการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ไม่มีการจดบันทึก - ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ทำการสอนส่วนมากพบปัญหาค้างๆ กัน คือ ขาดความมั่นใจในการสอน คิดว่าจะสอนไม่ได้เหมือนครูประจำการ 3. นักเรียนจะเล่นมากกว่าเพราะว่ามีความคุ้นเคยกับภูมิปัญญาเป็นอย่างดี	- ได้ทราบปัญหาอุปสรรคและความต้องการของครูภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละสาขาเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับนักเรียน - นักเรียนเชื่อฟังคำสั่งสอนของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น มีคุณธรรมจริยธรรมดีขึ้นในระดับหนึ่ง	- แบบบันทึกการประชุม - แบบบันทึกการสังเกต

กิจกรรม	การดำเนินงาน	ผลการดำเนินงาน	เอกสาร/หลักฐาน
	4. จากปัญหาดังกล่าว คณะครูได้ให้คำแนะนำว่าให้สอนตามความถนัดของแต่ละสาขาวิชา ไม่ต้องเน้นขั้นตอนการสอนเหมือนครูประจำการ คณะครูจะลงไปคอยอยู่ห่าง จะไม่ไปเกี่ยวข้องขณะทำการสอน 5. คณะครูให้สิทธิ์เต็มที่ในการเรียนการสอนและอบรมว่ากล่าวตักเตือนเด็กให้มีความเชื่อฟังคำสั่งสอนได้เต็มที่ และให้มีการสังเกตพฤติกรรมแต่ละคนการสังเกตพฤติกรรมแต่ละคนว่าทำได้หรือไม่ได้ เป็นการประเมินผลในตัว 6. ทุกสิ้นเดือนคณะครูร่วมกับครูภูมิปัญญาท้องถิ่นจะมาประชุมสัมมนาที่เป็นทางการอีกครั้งหนึ่งเพื่อหาแนวทางพัฒนาและปรับปรุงต่อไป		

ภาคผนวก ข

รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยชุมชน

รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยชุมชน

รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดของภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนบ้านโนนสูงคอนหี เป็นการถ่ายทอดที่อาศัยหลักตามธรรมชาติ ไม่มีลำดับขั้นตอนที่แน่นอน เป็นการใช่วิธีการของแต่ละสาขาที่แตกต่างกันไปในการดำเนินเนื้อหา และการปฏิบัติ เพราะกิจกรรมบางอย่างต้องอาศัยการปฏิบัติจริง ซึ่งคล้ายกับการสอนแบบสาธิต ดังรายละเอียดรูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดของแต่ละสาขาของภูมิปัญญาท้องถิ่นดังต่อไปนี้

สรุปรูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดของครูภูมิปัญญาด้านสมุนไพร

พ่อครู คือ นายเรือง ปริพล อายุ 46 ปี การศึกษาประถม 4

นายสมชาย พันธุ์ทองหล่อ อายุ 46 ปี การศึกษามัธยมปีที่ 3

รูปแบบการสอน

1. เริ่มต้นด้วยการให้นักเรียนลงพื้นที่ทำความรู้จักกับต้นไม้ก่อน ที่อยู่รอบๆตัว ว่ามีต้นไม้อะไรบ้างทั้งในชุมชน และบริเวณโรงเรียน ตลอดทั้งบริเวณสวนป่าธรรมชาติของชุมชน (คอนปู่ตา) แล้วโยงเนื้อหาเข้ามาหาพืชสมุนไพรที่มีอยู่และที่ได้พบเห็นบ่อยๆ ที่อยู่ใกล้ตัว และพืชผักสวนครัวด้วย พ่อครูจะนำนักเรียนเดินดู และศึกษาลักษณะของต้นไม้สมุนไพรต่างๆ แล้วแนะนำว่าส่วนใดบ้างของพืชสมุนไพรที่นำมาทำยาบ้าง พืชแต่ละชนิดมีสรรพคุณอะไร รวมทั้งวิธีการปลูกและการขยายพันธุ์พืช แหล่งที่เกิดที่เหมาะสมของพืชแต่ละชนิด
2. ครูภูมิปัญญา จะสร้างความเชื่อมั่นให้นักเรียนเกิดความตระหนักในการใช้สมุนไพร รักษาโรคต่างๆ โดยให้นักเรียนได้จดบันทึกชื่อสมุนไพรต่างๆไว้ ทั้งที่มีสอน และตามธรรมชาติ ตลอดทั้งจดตำราการรักษาโรคแต่ละชนิดด้วย มีการแนะนำวิธีเก็บตัวยาสสมุนไพร ว่าต้องใช้เวลาใดในการเก็บยาแต่ละชนิด และต้องใช้ส่วนไหนบ้างของพืชสมุนไพรมาทำเป็นตัวยาดได้บ้าง เช่น ใช้ใบ ต้องไม่อ่อนไม่แก่เกินไป หรือบางอย่างต้องใช้ใบแห้ง ถ้าใช้ผลต้องมีผลที่แก่จัด ตากให้แห้ง หรือประเภทใช้เปลือกสด เปลือกแห้ง หรือราก เป็นต้น
3. ครูภูมิปัญญาฝึกวิธีการใช้สมุนไพรให้นักเรียนดู นักเรียนทำตาม และมีการทดลองใช้กับผู้ป่วย ที่พบบ่อยในพื้นที่ เช่น เหา, กลาก เกลื้อน, ปวดท้อง, มีดบาด ฯลฯ แล้วนักเรียนปฏิบัติตาม จนเกิดความเชื่อมั่น นักเรียนจะสนใจมากในขั้นตอนนี้

4. ขณะที่ดำเนินการสอน ครูภูมิปัญญา จะแทรกนิทาน เพลง หรือเกม ที่เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม ทุกวันที่สอน เพื่อเสริมสร้างนิสัยให้นักเรียน เป็นผู้มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และผู้อื่น นักเรียนจะชอบในการเรียนมาก

กระบวนการสอนของครูภูมิปัญญาท้องถิ่น

5. เริ่มจากขั้นนำเข้าสู่บทเรียน โดยธรรมชาติของวิชา บางวันจะเริ่มด้วยการเล่านิทาน ร้องเพลง เกม บางวันจะเริ่มโดยพานักเรียนเดินศึกษาป่าในชุมชน บางวันทำกิจกรรมในสวนสมุนไพรของโรงเรียน นักเรียนที่เรียนมีจำนวน 23 คน โดยมีตั้งแต่ระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 1-6 คละกัน ดังนั้นกิจกรรมการเรียนการสอน จึงจัดให้แตกต่างกัน นักเรียนที่ตัวโตๆ จะเป็นผู้ร่วมสาธิต และปฏิบัติการทดลอง ทดสอบการใช้สมุนไพร ให้น้องๆ ดู ส่วนนักเรียนชั้นเล็กๆ จะช่วยในเรื่องการเตรียมวัตถุดิบ การเก็บใบยา และ รับผิดชอบดูแลต้นไม้
6. เนื่องจากความแตกต่างระหว่างวัยมีมาก ดังนั้นจำเป็นต้องสอนโดยคำนึงถึงสติปัญญาของแต่ละคนเป็นหลักสำคัญ บางคนเรียนได้เร็ว จำได้แม่น ปฏิบัติงานได้ดี บางคนเรียนช้า จำได้น้อย ต้องพึ่งพาและช่วยเหลือกัน
7. เมื่อนักเรียนคุ้นเคยกับครู กับต้นไม้แล้ว ก็จะฝึกให้รู้จักชื่อพืชสมุนไพร และสรรพคุณทางยา ครูต้องพยายาม ถามตอบซ้ำๆ เพื่อให้ นักเรียนจำได้ นักเรียนที่ตัวโตๆ จะช่วยแนะนำน้องๆ ในกลุ่มด้วย ในการเรียนแต่ละครั้งจะมีการจดบันทึกไว้ด้วยว่า ได้อะไรบ้างในแต่ละวัน และพ่อครูก็มีการจดบันทึกด้วย เพื่อนำไปพัฒนาแก้ไขปัญหาการสอนครั้งต่อไป
8. วิธีการสอน พ่อครูจะสาธิตให้ดูก่อน โดยการนำสมุนไพรที่มีอยู่ในป่า มาประกอบเป็นยา รักษาโรค แต่ละชนิด สอนวิธีการจัดตัวยาเข้าด้วยกันแต่ละประเภท การเก็บใบยา และการวินิจฉัยโรค เป็นต้น เมื่อครูทำให้ดูแล้วนักเรียนจะลงมือปฏิบัติตาม และทำการทดลอง ชักถามครู ปฏิบัติซ้ำจนเกิดความชำนาญ และมีความรู้จำได้ พ่อครูจะประเมินผล โดยการสังเกต ว่าพอใจหรือไม่ ผ่านเกณฑ์หรือไม่ ซึ่งเป็นการประเมินผลนักเรียนตามสภาพจริง ถ้านักเรียนผ่านเกณฑ์ พ่อครูพอใจแล้วจึงจะเริ่มบทเรียนหรือเนื้อหาใหม่ต่อไป

ระยะเวลาที่ทำการสอน

รูปแบบการถ่ายทอดของครูภูมิปัญญา เวลาทำการสอนจะมีทั้งในโรงเรียน และนอกโรงเรียน เน้นการปฏิบัติจริง

9. การเรียนรู้ในโรงเรียน กำหนดให้ใช้เวลาในช่วงบ่าย ของวันพฤหัสบดี ทุกวัน ใช้เวลา 3 ชั่วโมง
10. การเรียนรู้นอกโรงเรียน กำหนดใช้เวลาหลังเลิกเรียนแล้ว บางครั้งเนื้อหายังไม่จบคิ นักเรียนจะตามพ่อครูไปเรียนที่บ้าน ในช่วงเวลาเย็น และวันเสาร์อาทิตย์ ซึ่งในช่วงเวลานี้ นักเรียนจะได้พบกลุ่มของเด็ก ผู้ใหญ่ และเยาวชนในท้องถิ่น เข้าไปเรียนรู้ และถามเรื่อง ยาสมุนไพรเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยอยู่ประจำ ซึ่งพ่อครูก็จะอธิบายให้ฟัง และให้นักเรียนเป็นผู้ช่วยจัดยาให้ นักเรียนที่ไม่ใช่สาขาสมุนไพรก็ได้เรียนรู้ ไปพร้อม ๆ กัน
11. บางวันต้องพานักเรียน ไปเรียนรู้ข้างนอกในพื้นที่จริง เช่น ในป่าชุมชน ในทุ่งนา เป็นต้น จากการสังเกตและสัมภาษณ์ครูผู้สอนพบว่า ใช้รูปแบบการสอนและถ่ายทอดตัวต่อตัวครูจะอภิปรายถึงคุณประโยชน์ของต้นไม้ที่นำมาทำยาสมุนไพร เพื่อให้ผู้เรียนได้เห็นคุณค่าและนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ พร้อมทั้งพานักเรียนไปดูต้นสมุนไพรตามแหล่งต่างๆ
 - นักเรียน พบว่านักเรียนมีความสนใจ มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ต้นไม้ โดยเฉพาะพืชสมุนไพร นักเรียนได้ประสบการณ์ตรง ได้เรียนอย่างสนุกสนาน ไม่เครียดได้เรียนนอกสถานที่ ปัจจุบัน นักเรียนที่เข้าชมรมสมุนไพร สามารถแนะนำตัวยาสมุนไพร และวิธีการรักษาโรคให้กับ พ่อแม่ และญาติได้ สามารถบอกได้ว่ายานี้มาจากต้นอะไร และมีสรรพคุณอย่างไร นักเรียนจะเกิดสำนึกในการร่วมอนุรักษ์ต้นไม้ที่หายาก และมีน้อยไว้โดยการบวชต้นไม้ไว้ ห้ามตัดทำลาย นักเรียนจะไม่กล้าเหยียบต้นพืชสมุนไพร หรือต้นยา เป็นการสืบสานท้องถิ่นและชุมชน ให้ยั่งยืน เข้มแข็งต่อไป
 - ครูพี่เลี้ยง พบว่า ผู้ที่เข้ามาเรียน มีวุฒิภาวะต่างกัน ตั้งแต่ ป.1-ป.6 มีความพร้อมในการรับรู้ต่างกัน นักเรียนสมัครเรียนมากเกินไป ทำให้ดูแลไม่ทั่วถึง ครูจะสอนเสริมในกลุ่มของวิชา สร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และบูรณาการเข้ากับวิชาอื่นๆ เช่น เกษตร ภาษาไทย ฯลฯ

ผลการดำเนินงานต่อการสร้างงาน และอาชีพ

เมื่อนักเรียนได้ร่ำเรียนสาขาสมุนไพรที่ถูกต้องแล้ว จะสามารถทำสมุนไพรไว้ใช้เองได้ หรือรวมกลุ่มกันแปรรูปสมุนไพร ไว้จำหน่าย เป็นอาชีพสร้างรายได้ ได้ การสอนสมุนไพรต้องใช้เวลามาก คือถ้าคิดจะเรียนสมุนไพร หรือทำยาสมุนไพร ควรสอนประจำ สม่ำเสมอ ฝึกบ่อยๆ และให้ปฏิบัติจริงตลอดไป จึงจะเกิดประโยชน์ที่แท้จริง ผู้ที่ทำการสอนต้องมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เป็นจริง จึงจะ

ไม่เกิดอันตรายแก่ผู้ใช้สมุนไพร เพราะนักเรียนไม่ใช่เครื่องทดลอง วิธีสอนจะใช้อุปกรณ์ และของจริงทุกอย่างเพื่อให้เห็นผลโดยตรง มีการวินิจฉัยโรค สามารถแนะนำ ให้คำปรึกษา เป็นหมอสมุนไพรในชุมชนได้

ปัจจุบัน ยาสมุนไพร กำลังเป็นที่รู้จัก และคนกำลังตื่นตัวการใช้สมุนไพรรักษาโรคนี้น่ามาก โรคบางชนิดรักษาแผนปัจจุบันแล้วไม่หาย ก็หันมารักษาแผนโบราณโดยสมุนไพร ปรากฏว่าหายดี ก็มีตัวอย่างมากมาย ถ้านักเรียนได้เรียนรู้ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้แล้ว ศึกษาให้ลึกซึ้ง เข้าใจแล้วก็สามารถนำสมุนไพรมาแปรรูปนำออกจำหน่ายเพิ่มรายได้เป็นอาชีพ สืบสานต่อไป

สรุปรูปแบบและกระบวนการสอนของครูภูมิปัญญาด้านมโหรี

รูปแบบการถ่ายทอดการสอนเป็นแบบแบบตัวต่อตัว แยกสอนคนตรีแต่ละประเภท ปฏิบัติซ้ำๆ จนเกิดความชำนาญ แล้วเล่นรวมเป็นเพลง เครื่องดนตรีมีน้อยไม่ครบ เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้เครื่องดนตรีบางชนิดราคาแพง การสอนจะไม่มีโน้ต อาศัยการจำเสียง เทียบเสียง ทำให้การเรียนช้ามาก ซึ่งพอสรุปหลักการวิธีสอนได้ดังนี้

การสอนปี

พ่อครู คือ นายประเวศ อ่านเรื่อง อายุ 63 ปี การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4

นายวิเชียร ผาสุขล้า อายุ 64 ปี การศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4

รูปแบบการสอน

1.เริ่มแรกการสอนวงมโหรี เกิดจากการพบปะในกลุ่มเล็กๆ ไม่เป็นทางการ(มะโนสา

เหว) เลยได้แนวคิดพูดคุยกันว่า ของโบราณที่มีในหมู่บ้านเรา ใครมีอะไรดีๆบ้าง มีหลายคนเสนอเข้ามาหลายอย่าง นายประเวศ เสนอว่าผมเป็นมโหรี ถนัดการเป่าปี โดยมากคนสมัยนี้ไม่รู้วามโหรีเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง เป่าปี่อย่างไร ด้วยเหตุผลนี้จึงได้เริ่มค้นหาภูมิปัญญาสาขามโหรี มารวมตัวกันฟื้นฟู มรดกอีสานที่มีค่าอีกครั้ง

2.วิธีสอน เริ่มจากการรวบรวมเด็กนักเรียนให้ได้ครบกับเครื่องดนตรีก่อน หรือมากกว่านั้น แต่ต้องให้ครบคณะ (คณะหนึ่งมีประมาณ 8-12 คน) ได้นักเรียนโต ชั้น ป5-6 จะดี เพราะนักเรียนสามารถจำเนื้อเพลง และเล่นเพลงได้ จำจังหวะและโน้ตได้ดีกว่าชั้นเล็กๆ นักเรียนสมัครตามสมัครใจ ไม่ได้บังคับ พ่อครูจะแนะนำอุปกรณ์ ชิ้นดนตรีแต่ละชิ้นให้ดูก่อน นักเรียนจับดู และวางท่าทางให้ถูก พ่อครูอธิบายการเล่นดนตรีแต่ละชนิด ทดลองเป่า และเล่นเสียงดู พ่อครูจะเป่าสาธิตเป็นเพลงให้ฟังก่อน จากนั้นนำนักเรียนที่สนใจปีมาทดลองเป่าโดยพ่อครูจะจับมือฝึกแบบ ตัวต่อตัว อธิบายว่าจะถ่วงลมแรงหรือเบาจึงจะเกิดเสียงปี ฝึกการจับนิ้วมือเล็ก อัด ปิด เปิด เป็นนิ้วๆไปตามรูของปี สังเกตการเกิดเสียง ให้จำเสียงเอาไว้เสียงทุ้มเสียงแหลม เกิดที่นิ้วใด ฝึกจำทีละเพลง พ่อครูสาธิตเป่าเพลงให้ฟัง 2-3 เพลง นักเรียนฝึกปฏิบัติตาม พ่อครูฝึกให้นับทีละรู เพลงแรกที่ใช้ฝึก เป็นเพลงไหว้ครู หรือยกครู และการขึ้นคาย(พิธีบูชาครู) อุปกรณ์การขึ้นคาย มีดังนี้ สุราขาว 1 ขวดใหญ่,ผ้าขาว 1 ผืน, แป้งหอม น้ำมันทาหม หวี กระจกส่องอย่างละ 1, ดอกไม้ 5 กุ้, เทียน 5 กุ้ และเงิน 12 บาท การเป่าปีสำหรับนักเรียน ขากพอสสมควร พ่อครูต้องฝึกซ้ำบ่อยๆ หลายๆครั้ง พอเริ่มจะได้แล้ว ก็เอากลอง ซอ ฉิ่ง ฉาบ มาผสมวงบรรเลงร่วมกันดู ปรากฏว่าเริ่มแรก นักเรียนทำได้ดีพอสมควร คนที่มีแว่ หัวสมองเร็วก็ทำได้ดี และมีความสนใจมาก

3.วิธีการบรรเลงผสมวงนั้น อุปกรณ์ประกอบด้วย ปี 2 ตัว, ซอ 2 ตัว, ฉิ่ง 2 กุ้, กลองใหญ่ 1 ตัว และ ฉาบใหญ่ 1 กุ้ เวลาฝึกซ้อมวง พ่อครูทุกคนต้องประจำหน้าที่ของใครของมัน

แนะนำ และจับมือนักเรียนฝึกทีละคน ตามเครื่องดนตรีแต่ละคน อธิบายให้นักเรียนฟังไปด้วย เล่นไปตามเพลง ฝึกบ่อยๆ จนเกิดความชำนาญ การประเมินผลก็ใช้ลักษณะเดียวกันกับ สมุนไพร คือเน้นการปฏิบัติจริง ประเมินจากสภาพที่แท้จริง นักเรียนสามารถเล่นได้ ทำได้ ถือว่าผ่านเกณฑ์ แล้วเตรียมขึ้นบทใหม่ต่อไป

4. การเตรียมตัวสอนแต่ละครั้ง พ่อครูต้องวางแผนการสอนไว้ล่วงหน้าก่อน 2-3 วัน จึงจะ ประสบผลสำเร็จ การสอนต้องค่อยๆ เป็น ค่อยๆ ไป เพราะดนตรีเป็นเรื่องที่ยากสำหรับ นักเรียน ผู้ที่ขยัน สนใจจริง และฝึกบ่อยๆ เท่านั้น จึงจะทำให้ พ่อครูต้องใจเย็น ไม่ใช้อารมณ์ กับนักเรียน ต้องสนิทสนมเป็นพิเศษ ให้เขาเป็นกันเองกับพ่อครูที่สุด พ่อครูจะแทรกบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบให้นักเรียนทุกคน พอถึงเวลาสอน นักเรียนจะรู้หน้าที่เอง ไม่อยากไป อยู่สาขาอื่น

การสอนกลอง

พ่อครู คือ นายสุข พูลวงษ์ อายุ 66 ปี การศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4

1. ให้นักเรียนได้รู้จักชนิดของกลองก่อน ฝึกตีเสียงกลอง การวางท่าทาง พ่อครูสาธิต ให้ดูก่อน ต้องตีกลองให้นักเรียนได้ฟังจังหวะที่ถูกต้องก่อน แล้วให้นักเรียนฝึกตีตาม
2. ครั้งแรกจะแยกกันไปฝึกนักเรียน ตามประเภทของดนตรีแต่ละชนิดก่อน ผู้ฝึกปี่ ก็ไปปี่, ผู้ถนัดกลอง ก็ไปฝึกกลองก่อน, ผู้ที่ถนัดซอ ก็ไปฝึกซอ, ผู้ที่ถนัดฉิ่ง และฉาบ ก็ฝึก ฉิ่งกับฉาบ เป็นต้น
3. ถ้านักเรียนตีไม่ถูกจังหวะ พ่อครูจะจับสอนตัวต่อตัว โดยการจับมือนักเรียนตีให้ ถูกจังหวะ ฝึกบ่อยจนเกิดความชำนาญ นักเรียนก็สามารถตีกลองเป็นจังหวะได้แล้ว ปัจจุบันพ่อครูได้นั่งบอก นั่งดูเฉยๆ นักเรียนสอนง่าย ไม่ยากเท่าไร คนที่สมองไวก็มี ความจำง่าย เวลาพ่อครูสอนก็ตั้งใจ จดจำคำที่บอก ก็เลยทำได้เร็ว การประเมินผลก็ ใช้วิธีเดียวกับชนิดอื่นๆ คือ ใช้การสังเกต ถ้าทำได้ก็ถือว่าผ่านเกณฑ์

การสอนซอ

พ่อครู คือ นายทองอินทร์ คำลา อายุ 59 ปี การศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4

1. พ่อครูถามนักเรียนก่อนว่าใครชอบเล่นดนตรีอะไร ในวงมโหรี ให้เขาเลือกตามใจชอบ ไม่ได้ บังคับ ให้นักเรียนได้รู้จักชนิดของเครื่องดนตรีก่อน แล้วจึงแยกฝึก
2. พ่อครูสาธิตการสีซอให้ฟังก่อน การวางท่าทางจับสาย การสั่งให้ถูกต้อง แนะนำนักเรียนให้รู้จัก เพลงก่อน ฟังจังหวะของแต่ละเพลงให้เข้าใจ
3. พ่อครูจะสอนแบบตัวต่อตัว คือจะจับมือนักเรียนสีซอ บอกให้เขารู้ว่า เสียงสูง เสียงต่ำ ต้องสีซอ อย่างไร ให้นักเรียนจำเอา การสีซอ มี 2 เสียง ต้องสลับเปลี่ยนไปตามเนื้อเพลง ถ้าใครไม่ขยัน ฝึกซ้อมมากๆ จะไม่เป็นเลย การสอนซออยากมาก นักเรียนสามารถทำได้บางเพลง แต่พ่อครูก็ได้ พยายามฝึกอย่างมาก

การสอนถึง, ฉาบ

พ่อครู คือ นายหวด ผาสุขล้า อายุ 64 ปี จบการศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4

การเรียนการสอนถึง และฉาบ ก็เช่นเดียวกับ เครื่องดนตรีชนิดอื่นๆ คือ จะแนะนำให้นักเรียน ได้รู้จักเครื่องดนตรีก่อน เสร็จแล้วก็จะตีจังหวะให้นักเรียน ได้ฟัง ประกอบเพลงต่างๆก่อน หลังจากนั้น จะให้นักเรียน ได้ฝึกตีประกอบจังหวะ โดยพ่อครูจะสอนตัวต่อตัว โดยการจับมือนักเรียนตี ฝึกบ่อยๆ และมาก จนนักเรียนเกิดความชำนาญ ปรากฏว่านักเรียนสามารถตีถึง และฉาบได้ เพราะฝึกได้ไม่ยาก นักเรียนตัวเล็กๆ ก็ตีได้

ระยะเวลาที่ทำการสอน

รูปแบบการถ่ายทอดของครูภูมิปัญญา เวลาทำการสอนจะมีทั้งในโรงเรียน และนอกโรงเรียน เน้นการปฏิบัติจริง

1. การเรียนรู้ในโรงเรียน กำหนดให้ใช้เวลาในช่วงบ่าย ของวันพฤหัสบดี ทุกวัน ใช้เวลา 3 ชั่วโมง สถานที่จะใช้บริเวณ ร่มไม้ในบริเวณโรงเรียน
2. การเรียนรู้นอกโรงเรียน กำหนดใช้เวลาหลังเลิกเรียนแล้ว บางครั้งเนื้อหายังไม่จบดี นักเรียนจะตามพ่อครู ไปเรียนที่บ้าน ในช่วงเวลาเย็น และวันเสาร์อาทิตย์ และตอนกลางคืน สถานที่ใช้ที่บ้าน หรือศาลากลางบ้าน

การสร้างงาน และอาชีพ

วงมโหรี สามารถช่วยให้นักเรียนมีงานและเป็นอาชีพได้แบบหนึ่ง และที่สำคัญเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นให้สืบไป มโหรีช่วยให้นักเรียนมีรายได้ในงานบุญ และงานเทศกาลต่างๆในหมู่บ้านหรือชุมชน ใช้เป็นขบวนแห่ในงานต่างๆ เช่น บุญมหาชาติ, บุญมหาฐาน, บวชนาค, บุญแจกข้าว(อุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตาย), ผ้าป่า, สงกรานต์ ,เข้าพรรษา-ออกพรรษา และงานมงคลสมรส ฯลฯ ค่าจ้างวงมโหรีค่อนข้างสูงพอสมควร วงเล็กประมาณ 2000-3000 บาท แล้วแต่ลักษณะของงานที่ไปรับจ้างมา

ปัญหาที่พบ ขณะที่ดำเนินการสอน

นักเรียน

ขาดอุปกรณ์ไม่เพียงพอกับนักเรียน นักเรียนมีวัยแตกต่างกัน คละกัน ต้องเริ่มที่นักเรียนชั้น โตะๆ ก่อน

ครูพี่เลี้ยง

ควรมีการเทียบเสียงประยุกต์จากโน้ตสากล ฝึกการทำเครื่องดนตรีแบบง่ายๆ
แนะนำขั้นตอนในการท่องจำตัวโน้ต และฝึกอ่านออกเวลาเรียนจะดีกว่าการจำเสียง หรือเทียบเสียงเอง

สรุปรูปแบบและกระบวนการสอน

ภูมิปัญญาด้านภาษาไทย(ผญา, สรรกัญญะ)

เด็กนักเรียนได้รับรู้ในสิ่งเก่าๆ ที่ปู่ย่าตายาย ถือปฏิบัติมา เช่น ในเรื่องของประเพณีเก่าๆ ในการถ่ายทอดถวายดินเทียน ตามวัดต่างๆ ในฤดูกาลจำพรรษาของพระสงฆ์ตลอด 3 เดือน ในครั้งก่อนนิยม ทอดเทียน แล้วมีการนัดหมาย หลายบ้านไปทอดถวายดินเทียน วัดเดียวกัน แล้วมีการแข่งขัน ในการขั้บร้องสรกัญญะ แต่ละหมู่บ้าน เข้าแข่งขัน มีคณะกรรมการจัดหรือเจ้าอาวาสวัดเป็นกรรมการตัดสิน และตั้งรางวัล เพื่อสนับสนุนให้กับหมู่บ้านที่ได้ชนะเลิศ และสรกัญญะใช้ได้ทั่วไปในงานประเพณีต่างๆ เดิมนี่ การขั้บร้องสรกัญญะ ไม่ค่อยมี กำลังจะหายไปจากถิ่นฐานชนบท ที่เคยถือนิปฏิบัติ ฉะนั้นสมควรที่จะอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานผู้เกิดมารุ่นหลังได้รู้ และปฏิบัติตาม

ผญา ก็เหมือนกัน กำลังจะถูกลืมไป ผญานั้นจะมีคำแฝงอยู่ด้วยหลายอย่างในด้านของวัฒนธรรมหรือศีลธรรม รวมทั้งหลายประเภท คนโบราณ จัดสรรใช้เป็นคติเตือนใจ ของทุกวัย ทุกรุ่นได้อธิและปฏิบัติ

ฉะนั้น คณะครูและครูภูมิปัญญาในด้านภาษาไทยจึงได้จัดนำมาสอนเด็กเพื่อให้รู้เรื่องของประเพณีและศีลธรรมวัฒนธรรม เพื่อให้เด็กได้รับรู้ และถือนิปฏิบัติสืบต่อไป

วิธีการสอน ขั้นตอน

- สนทนากับนักเรียนเพื่อกระตุ้นความสนใจของนักเรียน
- ให้นักเรียนจดบันทึกเนื้อหาบทกลอน สรรกัญญะ
- ครูพาท่องจำแบบร้อยกรอง ยังไม่ใส่ทำนอง
- ฝึกทำตามทำนอง
- ให้ฝึกการอธิบายความหมายของบท

สถานที่ ทำการเรียนการสอนที่เหมาะสมโดยได้เรียนในห้องเรียนชั้น ป.3 และได้ตกลงกันมาสอนทุกบ่ายของวันพฤหัสบดี ตั้งแต่เวลา 13.00 น.-16.00 น. เป็นประจำทุกสัปดาห์ และในบางครั้งก็ได้มาทำกิจกรรมต่อบ้านโดยใช้สถานที่ ของบ้านครูภูมิปัญญาซึ่งอยู่ในหมู่บ้านดอนกลาง หมู่ที่ 15 บ้านเลขที่ 61 ซึ่งเป็นบ้านของแม่ครูสมศรี นนทศิริราช โดยเด็กจะเสนอเวลาเรียนเองหลังจากเวลาเลิกเรียน กลับบ้านได้ช่วยงานพ่อแม่ทางบ้านเสร็จแล้ว พ่อครู แม่ครูก็นำนักเรียนส่งถึงบ้าน บางคนก็มีผู้ปกครองมารับ

กิจกรรมที่สอน

สอนเรื่องผลยา และสรภัญญ์ ในส่วนเรื่องผลยาจะเป็นบทผลยาแนะนำโรงเรียน ผลยาณรงค์ ใช้เลื้อยออก ผลยาต่อต้านยาเสพติด ผลยาเกี่ยวพาราสิ ผลยา ภาษิต พร้อมด้วยผลยา เกี่ยวกับการศึกษา ในส่วนของสรภัญญ์เกี่ยวกับประวัติของหมู่บ้านคอนหลี่ สรภัญญ์ ภูมิปัญญาม้านคอนหลี่ สรภัญญ์อีสานนิคมและการพ็อนร่าเข้าจ้งหวะ เสียงเพลง เป็นต้น

วิธีสอน

จดใส่กระดาน ให้เด็กนักเรียนจดบันทึกแล้วไปท่องจำ ให้ได้ทั้งหมดบางอย่างต้องใช้การอธิบาย เช่น เรื่องของประเพณีในครั้งก่อนปฏิบัติอย่างไรจนรุ่นหลังก็ต้องปฏิบัติตาม เพื่อจะคงไว้ซึ่ง ประเพณีดั้งเดิมของชนบทเมื่อนักเรียนท่องจำได้ก็ให้จัดทำเป็นเอกสารรวบรวมเข้าเล่ม โดยให้ ครูพี่เลี้ยงประจำกลุ่มภูมิปัญญา เป็นผู้ดำเนินเพื่อสะดวกในการสอนครั้งต่อไป

เมื่อนักเรียนท่องจำได้แล้ว ก็จะทำให้ทดลองร่วมกันร้องทีละวรรค ทีละตอน ผู้ที่ยังท่องไม่ได้ จะแยกออกไปให้พ่อครู แม่ครู ฝึกซ้อมต่อไป ให้เกิดความชำนาญ เป็นการฝึกตัวต่อตัว นักเรียนบางคน จะจำได้เร็ว ขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างวัยด้วย เพราะนักเรียนที่อยู่ในสาขานี้ จะผสมกันตั้งแต่ ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 พ่อครูแม่ครูจะบันทึกผลการสอนแต่ละครั้ง เพื่อนำไปปรับปรุง แก้ปัญหาในการฝึกซ้อมครั้งต่อไป นักเรียนก็มีการจดบันทึกไว้ด้วย รวมทั้งครูพี่เลี้ยง

รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยชุมชน

สรุปด้านसानแห

นักเรียนได้รู้จักวิธีการทำอุปกรณ์ในसानแห คือ การทำจิมหรือซุน และปาน ในส่วนประกอบนี้เป็นส่วนประกอบสำคัญที่จะต้องรู้ เมื่อได้อุปกรณ์ก็เริ่มทำจอมแห โดยครู ภูมิปัญญาทำให้นักเรียนคู่พร้อมกับ การทำแห แล้วให้นักเรียนปฏิบัติจริงครูภูมิปัญญาคอยนำ และอธิบายการทำตามขั้นตอนให้นักเรียนเข้าใจ จึงทำให้นักเรียนทำได้ ย่างขึ้นและสามารถทำได้ โดยไม่ต้องแนะนำนักเรียนสามารถทำเองได้ และยังสามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นผู้สนใจ ฟังและทำได้

รูปแบบและกระบวนการสอน

พ่อครู คือ นายจันทร์ กล้าหาญ อายุ 61 ปี การศึกษาประถมศึกษาปีที่ 4

วิธีการสอน จะมีรูปแบบที่คล้ายๆกับสาขาอื่นที่กล่าวมา คือจะเป็นการฝึกปฏิบัติจริง ตัวต่อตัว มือต่อมือ โดยเริ่มจากการแนะนำอุปกรณ์ต่างๆให้นักเรียนได้เข้าใจ และได้สัมผัส ก่อน แล้วแทรกเนื้อหาเข้าไปทีละอย่าง เช่น เริ่มการสานแหจะเริ่มที่จุดใด การสอดด้าย ลักษณะการเลือกเส้นด้ายสาน การขึ้นลายสาน ฯลฯ เป็นต้น เมื่อพ่อครูสาธิตให้ดูแล้ว ก็จะทำให้ นักเรียนลงมือปฏิบัติตาม จับมือนักเรียนสาน จนสามารถสานด้วยตนเองได้ นักเรียนตัวโตๆ จะสามารถสอนนักเรียนที่เล็กกว่าได้ ต่อไป

สถานที่เรียน แล้วแต่ตามสภาพ เพราะการสานแห ใช้พื้นที่ไม่มาก บางครั้งสอนได้ร่มไม้ บางครั้งสอนตามศาลา เมื่อสอนไม่จบในบทเรียนนักเรียนจะตามไปเรียนที่บ้านพ่อครู และในวันหยุด เสาร์-อาทิตย์ เช่นเดียวกับ กิจกรรมอื่นๆ ที่กล่าวมา

รูปแบบและกระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยชุมชน

สาขาทัศนศิลป์

จากการตรวจผลงานของนักเรียนในเรื่องที่สอนผ่านมาพบว่า นักเรียนจะทำได้ประมาณร้อยละ 20 แต่พอระยะหลังๆ นักเรียนสามารถทำได้ดีขึ้น แต่ก็ยังไม่ดีเท่าที่ควร เมื่อคัดเลือกผลงานที่พอใช้ได้แล้ว ประมาณร้อยละ 80 ของนักเรียนที่เข้าเรียน พบว่า ทำได้ดีผลงานดีขึ้นกว่าก่อนเรียน

ผลปรากฏต่อภายนอก พบว่านักเรียนในกลุ่มของทัศนศิลป์ เมื่อเข้าไปในการเข้าค่ายของชมรมต่างๆ ของแต่ละสถาบันจัดขึ้น นักเรียนที่เรียนจะได้เปรียบของการวาดภาพ และระบายสี ทำให้ได้ผลงานเป็นที่น่าพอใจ ได้รับรางวัลชนะเลิศ มาแล้วหลายรายการ และส่งนักเรียนที่มีฝีมือดี เข้าประกวดวาดภาพระบายสีอยู่ตลอด ทั้งในระดับกลุ่ม โรงเรียน และระดับอำเภอ เป็นผลที่น่าพอใจ

นอกจากเรื่องการสอนแล้ว สิ่งที่จะดำเนินการต่อไป คือแสวงหาใหม่ ในการสอนได้แก่

- วาดภาพสีน้ำพลาสติก บนกระดานไม้อัด และฝาผนัง เกี่ยวกับประเพณีท้องถิ่น ฮีต 12 กลอง 14
- ทำแบบพิมพ์ พัฒนาจากการสอนครั้งก่อนให้สามารถทำได้ และทำได้ดี เพื่อนำไปประดับตกแต่งฐานพระต่อไป

รูปแบบและกระบวนการสอน

พ่อครู คือ พระครูอุบลธรรมโชติ เจ้าอาวาสวัดบ้านดอนหลี่ อายุ 60 ปี เจ้าคณะตำบลหนองบัวแก้ว

1. วิธีการสอนนั้นจะสำรวจความสนใจ ความสมัครใจของนักเรียนก่อนว่ามีความสามารถด้านนี้หรือไม่ เริ่มแรกจะฝึกการวาด พุทธประวัติหรือกิจกรรมทางศาสนาพุทธ หลังจากนั้นก็เป็นกรวาดภาพตามจินตนาการ โดยให้ดูของจริงแล้วนั่งวาดภาพตามแบบพร้อมระบายสี

2. เริ่มบทเรียนการสอนทีละบท ทละเนื้อหาโดยให้นักเรียนได้ดูของจริงก่อนครูอธิบายถึงขั้นตอนการทำทีละขั้นๆ ถ้าเป็นภาพวาดจะให้ร่างภาพก่อน ดูตำแหน่งของภาพให้เหมาะสมจัดองค์ประกอบของภาพให้สมดุล เสร็จแล้วครูพานักเรียนลงสีโดยให้นักเรียนชั้น

โคลงสั้นๆ ส่วนนักเรียนที่ใช้สีน้ำไม่เป็นก็จะให้ใช้สีดินสอหรือสีเทียนและสีชอล์คแล้วแต่สะดวก

3. พ่อครูอธิบายการใช้สีทีละขั้นตอน ครูคอยแนะนำดูแลอย่างใกล้ชิดจนงานสำเร็จ ถ้าวันไหนใช้เวลามากก็แนะนำให้ไปทำต่อที่บ้าน ใครจะไปฝึกซ้อมต่อก็ให้ติดตามไปเรียนที่วัดในเวลาว่าง (เสาร์ - อาทิตย์)

การปั้นลายไทยนั้นจะเริ่มโดยการหัดวาดลายไทยที่ต้องการในกระดาษก่อนให้รู้จักศิลปะลายไทยในแบบต่างๆ ขั้นตอนการออกแบบ การวัดส่วนและขนาดจนทำได้

4. ให้นักเรียนใช้ดินเหนียวและดินน้ำมันเป็นตัวขึ้นแบบพิมพ์ใช้มาดปลายแหลมหรือมีดแกะสลักแกะพิมพ์โดยครูสาธิต และอธิบายวิธีการแกะสลักแม่พิมพ์ให้ฟัง และนักเรียนลงมือปฏิบัติตามทีละขั้น ๆ เริ่มแรกผลงานใช้ไม่ได้เลย เพราะไม่เข้าใจและทำไม่เป็น ภาระยะหลังนักเรียนใช้ทักษะ และฝึกซ้ำๆ พอจะทำได้บ้าง แต่ไม่ดีเท่าที่ควร คิดจำนวนผู้ที่ทำได้ประมาณ 70% ของเรียนที่เข้าเรียน แต่ก็ได้ให้ฝึกซ้อมบ่อยๆ

คัดนักเรียนเป็นกลุ่มที่มีผลงานดีและทำได้ ส่วนกลุ่มที่ทำได้ไม่ดีแยกไว้อีกกลุ่ม เพื่อความสะดวกในการสอน

5. ทุกครั้งที่สอนจบหรือนักเรียนทำงานเสร็จจะตรวจผลงานและขอผลงานมาชี้แนะข้อบกพร่อง ตรงไหนที่ควรแก้ไข ปรับปรุงให้ดีขึ้นบ้าง ก็จะเป็นการซักถามแลกเปลี่ยนกันเสริมแรงโดยการให้คะแนนนักเรียนทุกครั้งที่ทำงานเสร็จ